İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

YIL 4 SAYI 40 ŞUBAT 1994 20.000.- TL. (KDV DAHİL)

KİM UTANDIRIYOR BİZİ

Fikret Başkaya, Batılılaşma, Çağdaşlaşma, Kalkınmanın Pradığması adlı bilimsel eseri yüzünden 20 ay hapse mahkum oldu. Bunun üstüne Neşe Düzel şöyle yazdı. "Bizi utandırıyorsunuz... Bizi bu ülkenin vatandaşı olmaktan utandırıyorsunuz... Kendi kimliğimizden, ülkemizden, pasaportumuzdan utanacak hale getiriyorsunuz bizi...

"Bu ülkede yasak getirenlerle hiçbir ilişkimiz yoktur" diye bizi haykırma duyguları içine atıyorsunuz... Bizi, kendi ülkemizden utandırmaya hakkınız yok... Ayrıca buna gücünüz de yetmeyecek... Sizi reddediyoruz ve "edeceğiz" (Hürriyet.5.1.1994).

Bu utanma. 6. Kanal'ın Dinamit adlı bölümünde de söylendi. Hem ANAP'lı, hem SHP'li yetkililer Fikret Başkaya'nın mahkumiyetinden ötürü utandıklarını söylediler.

Soruna girmeden önce şunu söylemeliyim. Yirmibeş yıldır, insanların, tatsız durumlarda utanmaları gerektiğini söylüyorum. Çünkü utanma insani bir duygu. Utandıkça insanlaşır insan. Şu bir hakikat. Türkiye'de insanlar gitgide utanmaz oldu. Bu açıdan bakıldıkta hem Neşe Düzel'in, hem Dinamit'te kimi kişilerin utanmasına sevindim.

Burda utanmanın bir eksikliğini söylemeliyiz. Fikret Başkaya'nın 20 aylık mahkumiyetinden utanan insanlar, kimden utandıklarını söylemeliler... Neşe Düzel'in yazısını yeniden okudum, kimden utandığını öğrenmek için. Neşe Düzel, kimden utandığını açık söylemiyor... belli ediyor. "Bu mahkumiyetin açıklanması "hukukun" değil, ülkemizdeki "çarpık ekonomik yapının" içinde gizli... Bir ülkede üretim yoksa, orada "hukuk, demokrasi ve eğitim"de yoktur" diyor.

Burdan bakıldıkta şunu görüyorum. Neşe Düzel'i, çarpık ekonomik yapıyı yürütenler utandırıyor. Ama Düzel, düzgün ekonomik yapıyı söylemiyor. Olsun. Olup bitenlerden utanıyor ya... bu önemli.

Soruna girmeden önce şunu da söylemeliyim. Kimileri, Türkiye'de uygulanan kapitalizme kötü... vahşi kapitalizm diyor. Bu kapitalizmi insancıllaştırmak istiyor. Yeni Demakrasi Hareketi Kendini Tanıtıyor başlıklı söyleşide, "Sizler, özünde modernleşmiş çağdaşlaşmış, incelmiş, insancıllaşmış bir, kapitalizmi mi savunuyorsunuz? diyor soruyor Aydın Engin. Asat Savaş Akat" Evet... evet" diyor. (Cumhuriyet. 9.1.1994)

İnsancıl kapitalizmi savunanların bir üçgeni varmış. Üçgenin tepesinde özgürlük, üçgenin alt köşelerinde eşitlikle verimlilik.

Şu bilinmeli. Kapitalizm insancıl olamaz. Kapitalizmde özgürlük... eşitlik... verimlilik olamaz. İlker Belek gösterdi. "Kapitalizm kendi "zafer"iyle insanlığı mahvetti" (İnsancıl. Sayı 39-1994) Süleyman Çelik yazdı ABD'nin insancıl kapitalist sisteminde "hertürlü entirika, sahtekarlık ve yalan-dolan mübah sayılır" (Cumhuriyet. 20.12.1992)

Her türlü entirakanın, sahtekarlığın, yalanın-dolanın mübah sayıldığı insancıl kapitalist ABD'de bakın neler oluyor. "Amerika'da her 14 dakikada bir cinayet işleniyor. Her 52 saatte bir polis öldürülüyor. Her 6 saatte 12-19 yaş arası genç tabanca kullanarak intihar ediyor. Yılda 2 milyona ulaşan silahlı suç işleniyor, İşyerleri güvenliği sağlamak için yılda 70 milyar dolar harcıyor. ABD'de 225 milyon silah bulunuyor. Bu da yetişkin nüfusun tamamının çocuk nüfusu'nun da yarısının silahlı olduğunu gösteriyor. Ülkede bulunan 350 silah fabrikasında 175 bin kişi çalışıyor. Yıllık silah satışı ithal edilenlerin dışında 30 milyar dolara ulaşıyor. (Hürriyet. 9/1/94) Ne kadar verimli insancıl kapitalizm... görüyorsunuz.

Devamı s.1'de

İÇİNDEKİLER

Cengiz GÜNDOĞDU
Kim Utandırıyor Bizi .....
Temel DEMİRER
Yalnızlık(mı?) 3
İdris ATMACA
Merdivende Üç Şair (Şiir) 4
Mustafa Bayram MISIR
Orhan Pamuk Kim Ola ki 5
Mesude GÜLCÜOĞLU
Asım Bezirci (Şiir) 6
Devrim AŞKIN
Kırık Bir Bant Hikayesi 7
Suna ARAS
Hey Can (Şiir) 8
Betül ÇOTUKSÖKEN
İletişim Dünyasında Bireysel
Öznenin Yokoluşu 9
Tomris MENGÜŞOĞLU
Doğu ve Kültürlerinin Temellerindeki Mantıksal
Karşıtlık ve Sonuçları 13
Betül TARIMAN
Ay Sokakları (Şiir) 14
Mehmet AYDIN
Gurbetçinin Günlüğü (Şiir) 15
M. Berdan KARAGÖZ
Doğa (Şiir) 17
Arife Kalender ÖNEL
Toprağına Nergis Ektim Gözlerimin (Şiir) 19
Caner BİNGÖL
Alt Yazısı Yoktur Yaşananların (Şiir) 21
Yusuf ÇOTUKSÖKEN
İnsangiller Ne Demek Ola ki? 22
Berrin TAŞ
Bir Burjuvanın Notları 23
Şevket YÜCEL
Sevgi Körlüğü 24
Koray KILIÇ
Matbaa Çırağı (Şiir) 25
Ozan YILMAZ
Okumak 26
Cafer YILDIRIM
Yaralı Aşklarımın Sürgünü (Şiir) 29
Selim BARAN
Yokluğunda Rüzgarlar Yakıldı (Şiir) 30
Kaan ARSLANOĞLU
Söyleşi 31
İsmet Kemal KARADAYI
Yeni Yıllar 33
Lütfiye AYDIN
Ağlama Yasağı (Öykü) 35
Özay ERKILIÇ
Bilge Kutlar'ın Resimlerinde
Yozlaşan İnsan İlişkileri 36
Bülent COŞKUN
Kimlik 38
İnsancıl'a Mektup 39
Cengiz GÜNDOĞDU
Yıldız Güncesi 41

Sahibi - Yazışleri Sorumlu Yönetmeni
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han No: 40-42 Kat:5
Cağaloğlu/İST. Tel: 513 93 99 - 511 79 94
Dizgi/Sel Dizgi ve Yayıncılık 511 10 05
Baskı/Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75

Abone olmak için PTT'den 666 043 Nolu Posta çeki hesabına Berrin Taş adına 200.000 TL. yatırmanız yeterlidir. (Öğrenci 170.000 TL, Yurtdışı: 50 Mark)

İnsancıl'a gönderilen ürünler, yayımlansın ya da yayımlanmasın geri verilmez.

Şimdi düşünce özgürlüğü sorununa geliyorum. John Stuart Mill. 1859 yılında bir eser yayımlıyor. Bu eserin adı **Özgürlük Üstüne** (Belge Yay. Türkçesi. Alime Ertan. İst. 1985) Mill bu eserinin bir yerinde şöyle diyor. "Tüm bu nedenlerin bir araya gelmesi bireyselliğe düşman büyük bir etki yığını oluşturuyor ki bunun karşısında bireyselliğin nasıl dikiş tutturabileceğini kestirmek kolay değildir. Halkın kafası çalışan kısmına bunun değeri anlatılmadıkça -düşünceler arasında ayrılıklar bulunmasının, isterse bunlar daha iyi için olmasın ve hatta bu ayrılıkların bir kısmı onların kendi düşüncelerine göre daha kötünün belirtisi olsun yine de hayırlı olduğu gösterilmedikçe -bireysellik konumu korumada gittikçe artan bir güçlük çekecektir. Eğer bireysellik hakları bir dava olarak savunulacaksa bunun zamanı, hazır henüz insanları zorla birbirine benzetmenin tamamlanmasına daha çok varken, hemen şimdidir. Saldırıya karşı herhangi bir savunmanın başarıyla gerçekleştirilebilmesi ancak ilk aşamalarda olur. Bütün başka kimselerinin hepsinin bize benzemeleri gerektiği iddiası beslendiği şeyle büyür. Eğer insanlar buna zamanında karşı koymayıp da yaşamın hemen hemen tek düze bir tipe indirgenmesine kadar elleri böğürlerinde beklerlerse bir zaman gelir ki, bu tipten ayrılmaların hepsi düşmanca, ahlaksızca, hatta canavarca ve doğaya karşı bir şey sayılır. İnsanoğulları bir süre çeşitlilik görmemeye alıştılar mı, artık onu bir daha akıl bile edemez olurlar."

Kapitalist sistem toplumu bu duruma getirdi. Kapitalizm bütün insanları tek düze bir tipe indirdi. Şimdi bu süreç Türkiye'de yaşanıyor. İnsanlar tek tipten ayrımlaları "düşmanca, ahlaksızca, hatta canavarca ve doğaya karşı bir şey" sayıyor. Bunu Türkiye'ye uygulayalı:

1- Kültür Dünyası. Kültürde Sanatta Star Sistemi, bütün sanatçıları tek tipe indirgeme mücadelesi veriyor. Sistemin hakikatlarını güzelleştiren sanatçıları ödüllendiriyor... başyapıt... önde gelen nitelemelerle tek tipe indirgediği sanatçıların sanatıyla tek tip bir okur oluşturuyor. Bu amaca ulaşmak için sermayenin desteğinde yayınevleri kuran Sanatta Star Sistemi'nin adamları düşünce özgürlüğünü temelinde yıkma mücadelesini hızlandırıyor. Yapı Kredi Yayınları'nın yöneticisi Enis Batur, Gülsüm Akyüz'ün Ayşe'nin Günlüğü adlı esermi basıyor... daha sonra musevi topluluğun etkisiyle bu eseri toplatıyor. Böylece tektipleşmeye güzel bir örnek oluyor. Bu tehlikeyi "Halkın kafası" çalışan kısmına anlatmaya çalışan **İnsancıl**'a "düşman, ahlaksız, canavar dergi" diye bakıyor.

2- Siyaset Dünyası. Sistem, halkın tek tip partilerle siyaset yapmasını istiyor. Bunun için tek tipe karşı çıkan... düşünce özgürlüğünü savunan siyasi kurumlar kapatılıyor.

3- Eğitim Dünyası. Bütün eğitim kurumlarında gençlere tek doğrular öğretiliyor. Farklı düşünceleri, farklı doğruları söyleyenlere "düşman, ahlaksız, canavar" deniyor.

4- Toplumsal Yapı. Bütün iletişim kanallarında tek tip düşünce...tek tip ahlak...tek tip eğlence... tek tip giyim...tek tip sevişme...tek tip davranış gösteriliyor. Böylece kültür... siyaset... eğitim... dünyasında insan, "çeşitlilik görmemeye alıştırılıyor" Bundan ötürü insan, çok çeşitli... farklı düşünceyi aklına bile getirmiyor.

Bunu **İnsancıl**'la somutlamak istiyorum. Sözgelimi, Sanatta Star Sistemi, Cemal Süreya'yı... Ben çıkıp da "Bu şairi beğenmiyorum" dedim mi, açık oturumlara gelmem isteniyor. Bu ülkede sistemin sanatçılarının ne yaparlar"... ne söylerlerse, herkesin "Evet... , güzel yaptınız... doğru söylediniz, denmesini bekliyor. **İnsancıl Emekçileri** buna karşı çıktığı için "terörist" ilan ediliyor.

Daha tatsızı... İnsanımız bakın nasıl tek tipe alıştırılmış. Üniversitede okuyan bir genç kız geldi. Okuma Tiyatrosu kurmak istiyorlarmış. "İnsancıl Okuma Tiyatrosu'nu model almayın" dedim, çok şaşırdı. Sanatta Star Sistemi gencin bilincini dumura uğratmış... başka bir modeli akıl bile edemiyor. Türkiye her alanda su başını tutan... düşüncede... ekonomide... politikada... sanatta... rant yiyenlerin marifetiyle başka bir modeli akıl edemeyen tek tip çoğunluğun diktasında yaşatılmak isteniyor. Böyle bir ortamda Sivas'ta 37 insanı katledenler bunu doğal buluyor... farklı düşünen... Türkiye için farklı bir model öneren düşman Fikret Başkaya hapse atılıyor... düşman **İnsancıl** susturulmak isteniyor. İşte bizler, Türkiye'de bu yapıyı oluşturan... tek tip insan yetiştiren yapıyı oluşturanlar yüzünden utanıyoruz.

Mill, özgürlük üstüne adlı eserini şöyle bitirir "Bir devletin değeri, uzun vadede, onu oluşturan bireylerin, değerinden ibarettir, onların düşünsel olarak gelişip yükselmelerindeki yararları, biraz daha yönetsel beceriye ya da işin ayrıntısı üzerine pratiğin verdiği çözüm ona biraz daha ustalığa feda ederek arka plana atan bir devlet-isterse yararlı amaçlar için olsun, adamlarını kendi elinde itaat eden birer alet olsunlar diye cüceleştiren bir devlet-işin sonunda, küçük adamlarla gerçekten büyük hiçbir şeyin başarılamayacağını anlayacak, uğruna her şeyi feda ettiği makine mükemmeliğinin kendisine sonunda hiçbir şey sağlamadığını ve bunun da makine daha yağ gibi işlesin diye uzaklaştırmaya bakmış olduğu yaşamsal gücün yokluğundan ileri geldiğini farkedecektir."

Burda bunun farkedilip edilmeyeceğini tartışmıyorum. Mill'in görüşlerini aktardım. Sistemin hakikatlarını savunanların geçersizliği zaten tam bu noktada. Farkederlerse, kendini inkarın geçersizliğinde bir başka noktaya... insani noktaya gelecekler. Farkedemezlerse zaten insan durumu farkedecek yine geçersiz olacaklar. Çünkü düşüncesi sığ... küçük adamlarla hiçbir şeyin başarılamayacağı tarihin yolunda görülecek.

Şimdi bizler bunu göremeyenlerin yaptıklarından utanıyoruz. Sanatta Star Sisteminin kültür dünyasında tek tip insan oluşturma hareketini görüyoruz... utanıyoruz. Bunu göremeyip, kültür dünyasını makineleştirmek isteyenlere bakıp utanıyoruz. Fikret Başkaya'nın mahkumiyetinden utanıyoruz. Derken. Nazım Hikmet'in kitapları toplatılıyor... utanıyoruz.

Hergün utanıyoruz.

Mill "İnsan yapısı, bir modele göre yapılıp kendisine emredilecek işi harfi harfine görmeye koşulacak bir makine değildir, kendisini canlı bir varlık yapan iç kuvvetlerin eğilimine göre enine boyuna gelişmek ve büyümek isteyen bir ağaçtır. (...) Kişiliğin gelişmesi oranında her birey kendisi için daha değerli olmakla başkaları için de daha değerli olmak yeteneğine ulaşır" der.

İnsanı tek modelde kısırlaştıran, insanın gelişmesini... hem kendi için, hem öbür insan için değerli olmasını engelleyen her eylem bizi utandırıyor.

Bizi kimlerin utandırdığını biliyoruz. Bunu söylüyoruz. Şunu da biliyoruz. Bizcileyin birçok insan utanıyor. Utanan insan, utanmadan yaşayacağı güzel bir dünyayı kuracak. Mutlaka.

Cenglz GÜNDOĞDU

İNSANCIL
OKUMA TİYATROSU
Şubat Ayı Etkinlikleri

FEDAİLER MANGASI
RIFAT ILGAZ
1993 TÜRKİYE
ANILAR - ŞİİRLER
Söyleşi: Öner Yağcı
5 Şubat Cumartesi Saat 14.00

◆

GÜNEŞLEME
İDEOLOJİLERİN SONU MU
UFUK URAS
12 Şubat Cumartesi Saat 14.00

◆

ALTIN ZİNCİR
UPTAIN SINCLAIR
19 Şubat Saat 14.00

◆

HÜSEYİN KORKMAZGİL
ŞİİRLER
26 Şubat Cumartesi Saat 14.00

İnsancıl Okuma Tiyatrosu Salonu

Mollafenari Sokak, Nadir Han, 40 - 42 / 5 Cağaloğlu
Tel.: (0-212) 513 93 99 - 511 79 94

Yalnızlık (mı ?)

Temel DEMİRER

"Her şeyin, insanı sevmekle başladığı" unutuldu önce. Sonra, **"umudun insanda olduğu"**... Yalnızlık geldi ardından, baş döndürücü sonsuzluğunun hiçleyiciliğiyle. Gece tümüyle karardı. Karanlık gündüzlere sarktı. 'Ben', 'biz'in doğallığı dışında bir başkası kılındı. 'Ben', malzemesinin başkalarınca şekillendirildiği biçim oldu.

Bir ırmakta iki kez yıkanılamayan dünyadaki acılı öykü böyle başladı. Boynu eğildi insanın; kabullendi insan, başkalarınca şekillendirilen 'ben'in bencilliğine mahkûmiyeti.

Suçlu-suçsuz kavramlarının işlerliğini, anlamını yitirdiği; kimin suçlu, suçsuz olduğunu; dahası suçun ne olduğunu (tutarlı bir mantıksal zincirle çevreleyip) açıklayamayan yalnız insan; **"çıkış yok"** dedi.

Burası bir kavşaktı.

İnanmak ve bağlanmak fiillerinin boşlanıldığı bu kavşakta durup, bir parantez açmak istiyorum.

Uzun anlatım 'abartı' öğesini içerebilir. Ancak, kısa anlatımında yüzeysel kolaycılığıyla eksik kalma tehlikesi vardır. Bu nedenle, açtığım parantezi özenle kullanmalıyım.

1993'ler Türkiyesi'nde hayatta karşılığı olup olmadığından "şüpheli" olduğum, "kırgın" kızgınlığımla sorularımı sıralayarak başlayayım özenle kullanmak istediğim paranteze.

Yaralandın mı hiç, kanadı mı yaraların?

Yaralı bir özlemin türküsünü söyledin mi?

Hiç bitmeyecekmiş gibi yaşadığının bittiğine tanık oldun mu?

Teninde hissettin mi öfkelerini, elinin kolunun bağlanmışlığıyla?

Kimse aldırmasa da, herkesin toplamı bir yalnızlığı yaşadın mı?

Uzaklıkların özlemi ile yakınlıkların hiçliğinin toplamı oldu mu yaşadığın?

Özlemi kanayan bir yara gibi sakladın mı zulanda?

Dengesizlik denkleminin terazisinde tartıldığını hissettin mi?

Bir mezarlığın ortasında **"yaşasın hayat"** diye haykırmak zorunda bırakılmış yalnızlığını yaşadın mı?

Kavşağa ait sorular çoğaltılabilir. Ancak uzatmamak gerek, kimilerine abartı gelmesin diye.

İtiraf edeyim: Kavşaktaki bir yalnızlık benimki de. Ancak, mahkûmiyete dönüşmüş olandan farklı. Hayır, hayatta karşılığı olmayan bir bilinç oyunu değil, diğerinden farklı olduğuna inandığım yalnızlığım. **"Diyalektik kendini yadsıyanları cezalandırmakta gecikmeyecektir"** (F. Engels) diyen bir inkâr.

Yalnızlığım, "tam" ve "mutlak" değil. Böylesi, korkunç bir şey olurdu ya da umutsuzluğa alıştırılmış **"çıkış yok"** noktası. Yalnızlığımın gecesi tümüyle karanlık değil. Hâlâ körleşmedi. Karanlıkta da görülebileceği heyecanını yaşıyor. Bir yanım geçmişte, öte yanımda gelecekte...

Evet, kavşaktaki sorularımla kederden "boğulduğum" da oluyor. Ama bu kedere yenik düşmemem gerektiğini anımsatıp duruyorum kendime. **"Çıkış var, yakın olmasa da çıkış var"** diyor ve çıkış arıyorum.

Yaşamın özelleştirilmesinin korkunç boyutlara tırmandırıldığı, **"çıkış yok"** diyen özelleştirilmiş bencilliklerin, hamamböcekleri gibi dört yanı kuşattığı Türkiye'de ve dünyada, çıkış aramak boşuna mı? Bence değil. Yaşanan geriye dönüş yenilmez ve durdurulamaz değil.

Tabii, **"yapı türkü söyler gibi yapılmıyor"** (N. Hikmet)

Uygarlık krizinde düğümlenmiş bir tıkanıklığın yaşandığı çok açık. Dünya kapitalizminin geriveri mekanizmasının yaydığı umutsuzluk ve kitlelerin düşünce/davranışlarını medyasından militarist şiddetine kadar şekillendirmesi, müthiş bir dezavantaj. Ancak bu dezavantaj karşısında, insanın özüne dönüşü imkânsız değil. "İmkânsız"lık yaşamın "bittiği" noktanın sorunu olabilir.

"Tutsak" kılınmışlığına rağmen, hayat devam ediyor. Yalnızlığın ve yabancılaşmanın aşılmasıyla, gündemin ilk maddesini teşkil ediyor. Sorunun çözümü insanlık hareketinin, insanın özgürleşmesi ütopyalarının realizesine muhtaç oluyor.

Bunun için terennüm edilmesi gerekiyor, **Beethoven**'ın senfonilerindeki çoksesli coşkuyla **Nazım**'ın dizelerinin:

"Bir ağaç var içimde
fidesini getirmiş güneşten
Salınır yaprakları ateş balıkları gibi
Yemişleri kuşlar gibi ötüşür
Yolcular füzelerden
çoktan indi içimdeki yıldıza
Düşümde işittiğim dilden konuşuyorlar
Komuta, böbürlenme, yalvarıp yakarma yok
İçimde ak bir yol var
Karınca buğday taneleriyle
Bayrak çığlıklarıyla kamyonlar gelir geçer
ama yasak, geçemez cenaze arabası
İçimde mis kokulu
kırmızı bir gül gibi duruyor zaman."

* * *

Nasıl ve ne zaman olur bu?

Hüznü başım gözüm üstüne olan bu soruyu, yaşam ve insan yanıtlayacak. İnsan ve yaşam, bilincini alevlendirecek kıvılcımları bekliyor. Bekleyiş sıkıntılı, sancılı hatta kahredici. Ama insanın ve yaşama ait tutkularının değişmesi ve dünyayı değiştirme eylemine içkin kılınması da "zaman sorunu"

Zamana ihtiyacımız var. Zaman olan ihtiyaç, direnen insanı 'olmazsa olmaz' bir gereklilik katına çıkartıyor. **Fukuyama**'nın korktuğu **"son insan"**, bu nedenle büyük önem kazanıyor. Artık çok şey değil, "herşey" insan sorununda ve faktöründe düğümleniyor. İnsanal özüne dönme ısrarını yaşayan, bundan vazgeçmeyen insanın önemi giderek büyüyor.

Yabancılaşmanın ve "bilimsel teknolojik devrim" söylenceleriyle kutsanmış tüketim toplumu fetişinin dişlileri arasında övütülmek istenen insanlığın yaşam lugatında; "inanmak", "bağlanmak", "vazgeçmemek", "değiştirmek" sözcüklerinin altının özenle çizilmesi gerekiyor. Tıpkı, **"her şeyin insanı sevmekle başladığının"** ve **"umudun insanda olduğunun"** anımsatılması gibi...

Sözcükler ve anımsatmalar: Onlar, yaşantımızda yedeklenilmeyen ya da kaçışlarımızın sığınağı kılınmadan, ateş hattındaki silâhlarımız olmalı. Hem de, liberal "demokrasi"nin "her şey" ilân edilip de, aslında hiçbir şey olmadığı koşullarda.

Yine "dinazor" diyecekler. Varsın desinler. Anımsatayım: **"Emperyalizm her yere özgürlük değil, egemenlik eğilimini götüren mali sermayenin ve tekellerin çağıdır. (...) Tekelci kapitalizmin (emperyalizm. tekelci kapitalizmdir) siyasi üst yapısı demokrasiden siyasi gericiliğe değişimdir. Demokrasi serbest rekabete tekabül eder. Siyasi gericilik tekele tekabül eder. (...) Bu anlamda emperyalizm söz götürmez bir biçimde genel olarak demokrasinin, bütün demokrasinin inkârıdır."** (V.İ. Lenin)

"Demokrasi" mi? "Özgürlük" mü? "Barış" mı? "Kardeşlik" mi? Hem de bu koşullarda, hadi canım sende!..

İnsan; demokrasiyi, özgürlüğü, barışı, kardeşliği arayacaktır. Ama verili de değil. İnsanal özüne dönüş kavgası ile veriliyi aşarak.

Nasıl mı?

İki fotoğraf karesini anımsamak yeter. İlki Vietnamlı küçük kızın, arkasına yapışmış napalm alevleri ile kaçarken, "uygar" dünyanın terörüne boğulmuş minnacık yüzündeki acı ve öfkeyi... İkincisi ise, iri yarı ABD'li pilotun ellerini acz içinde havaya kaldırdığı küçük Vietnamlı kızın önündeki şaşkın ve korku dolu ifadeyle esir düşmesi...

Bu iki fotoğraf karesi, anlayana çok şey anlatıyor.

Ya anlamayana mı? Zamana ihtiyacımız var. Ona da "anlatacak"!

MERDİVENDE ÜÇ ŞAİR

üç şair durur
merdivende
vurur üçünün de can yüzüne
kırık bir sandalya gibi
ihanetin şavkı

merdivende
üç şair
bu ne berbat filmdir bıkmayız seyrinden
alevler alevler sarar dörtyanımızı
"kanveren" maraş'da
sivas'da

İdris ATMACA

Yok oluşun da, var oluşun da alt üst sınırını insan teşkil ediyor. Yaşama anlamını ateşle oynayan insanlar verdi. Ateşin anlamını da insan değiştirdi. **Hypatia**'nın İskenderiye kütüphanesini ve Sivas'ın Madımak'ını ateşe verenler de "insan"lardır. **Komün ve Ekim** kıvılcımlarıyla dünya bozkırını tutuşturanların da insanlar olduğu gibi.

İnsanlık, yeni bir yangının arifesinde. Ateşe anlamını insan verecek yine...

Yabancılaşmanın, yozlaşmanın, talanın, ayırımcılığın hasılı uygarlık krizinin doruklarında somutlanan "YDD"; insana, insanlık eşikteki yangına insanal anlamını veremesin diye, bu denli azgınca saldırmaktadır. İnsanlık; bilimden sanata, güzellikten cinselliğe, doğadan değerlerine kadar uzanan her şeyiyle, pazarlanan bir meta kılınarak hiçlenirken; ethik benliği boğazlanmaktadır.

"YDD"nin ethik benliğini boğazladığı "insan", tüketim toplumuna eklemlenmiş yalnızlıktır, içe dönük edilgen tükeniştir. **"Çıkış yok"** kavşağında düğümlenmiş bu "insan", inanmayan ve bağlanmayandır.

Dünyanın yaşadığı uygarlık krizi, inanmayan ve bağlanmayan insanın kefaretidir.

Kısa olmayan parantezimi, daha da uzatmadan kapıyorum.

Ancak, eklemeden de edemiyorum: İnanmayan ve bağlanmayan "insan"cıklardan müthiş nefret ederek: çözümün yine de insanda olduğu unutulmamalıdır.

Ya "insan"cıkların yalnızlığından farkı olan ve kederi ile boğazımıza düğümlenen sorularla yaşamak durumunda bırakıldığımız yalnızlık mı? Gün, bu soruların yanıtlarını **Beethoven**'in senfonilerindeki çoksesli coşkuyla çoğaltarak, ıssız odalardan sokaklara taşıma günüdür... Yalnızlık mı? Hayır, yalnız değiliz...

Orhan Pamuk Kim Ola ki...

Mustafa Bayram MISIR

Nereden başlamalı, şarlatanlar roman yazmaya devam ediyorlar, ne yazmalı. Biliniyor, edebi eleştirinin politik bir önemi var. durduğunuz yer burasıdır ve buradan başlanmalı. Orhan Pamuk, şimdiki isim budur. Oğuz Atay var, öncelinde var, 70-80 arası eserleri tek bir baskı yapıyor, 84, silahlı devrim cephesinin ideolojik olarak da yenildiği tarih oluyor (pişmanlık yasası, genel görünüm bu yoksa ölüm orucu da var), bu tarihten sonra, sözde sol bir yayınevi baskı üzerine baskı yapıyor ve çok satıyor. Satabilmesi için solun yenilmesi gerekiyor. Şimdiki isim Orhan Pamuk, yazıyor ve satıyor. Hatta yabancı dile çevriliyor. Çok anlaşılırdır, çürüyen tekeller toplumu Orhan Pamuk'u seviyor. Devrimciler, çürümeye karşı duruyorlar, çürüyen tekelci topluma silahların eleştirel konumundan bakıyorlar. Devrimciler Orhan Pamuk okumuyor, tiksiniyorlar, ben de tiksiniyorum.

Esrar, bildiğim bu kavramın ortaçağda insan beynine kazındığıdır. Tüm o inanılmaz öyküler, 'esrar'engiz hikâyeler bu çağa aittir ve aydınlanma çağı silip sürüyor. Şimdi, tekeller çağında, Hollywood bu öyküleri yeniden anlatmaya başlıyor. Bizde de bu işi Orhan Pamuk yapıyor. Hedef kitle farklıdır, Hollywood herkese, Orhan Pamuk tekelci çağda geniş bir yığın oluşturan aydın kesime hitap ediyor. Esrar, görülüyor: Hollywood"da, ortaçağ'da ve Orhan Pamuk'ta var.

Kişiler tanıdıktır, hem de çok tanıdık. O muharrir biliniyor, şimdi o muharrir 'Kürtleri nasıl katletmeli' sorusunu köşesinden Genelkurmay için yanıtlıyor. Amcaoğlunu, kahramanı da biliyoruz, bir meşhur sanayicinin avukatlığını yapıyor. Daha? Rüya, **Emeğin Birliği** çevresinden biriyle hiç evlenmedi (Orhan Pamuk yanlış hatırlıyor) ve siyasete bulaşmışlığı, çok bilinen o '68 hikayesidir. Daha? Rüya'nın eski kocası, Orhan Pamuk ısrarla yanlış hatırlıyor, Rüya onunla evlenmedi, hep bunun hayalini kurmuş olabilir, o da biliniyor, hâlâ aynı ısrarla devrim için çalışıyor. Gerisi: Ortaçağ hikayeleri...

Kara Kitap, bahsi geçen roman budur. Postmodern bir roman deniyor, doğrudur, postmodernizmin çürümüş tekelci toplumun bir ürünü olması dolayısıyla böyledir bu. Yoksa orta yerde böyle bir akımın varlığı tartışılırdır. Çürümeye yüz tutmuş bir posa var, adını postmodernizm koydularsa 'öyle'dir. Burjuvazinin yarım yüzyıllık bir restorasyon hareketi var ve bu akım (lar) bunun sonucu oluyor. Marksistler için bir önemi yok ve red damarlarının hep açık tutulmasına yarıyor. Postmodern bir yazıcı da kazanmış oluyoruz böylece: yani şimdiki isim, Orhan Pamuk.

Tartışmasak olmaz mı, böyle bir akım mı var, iki nedenden: ilki, yolunu bir mimar açıyor ve ikincisi, tekelci toplum bu düzeyde bir entellektüel tartışmayı yürütemiyecek kadar kuşbeyinlidir. Çok dar bir platformda tartışılıyor. Felsefe ve sanata hızla, tarihbilimlere ise zorla sokuluyor. Felsefe ve sanat idealizmin en rahat at koşturduğu iki alandır, bilim idealizmi hep tokatlıyor. Türkiye'de yeni yeni sosyoloji alanında bir Fransız şarlatanı pazarlıyorlar: J. Baudrillard. İdealizm, **Kapital**'le son sığınağından, tarih alanından kovuluyordu. Bu yüzden postmodernizm, Kapital'e, onun tarih anlayışına saldırarak kimlik kazandı. "Tarih parçacıkları, gelecek parçacıkları, şimdiki zaman, değişik, birbirlerine yabancı gözüken hikayeler...Benim için tarih günümüz gibi anlamlandırılması gereken bir dünya değildir; yalnızca bir imge deposudur." (Orhan Pamuk, Gösteri, sayı:113, sl25) Bu kadar. Yukarıda adı geçen sosyolog tamamlıyor: "Tarihsel kendi ölümünü yaşıyor." Bayram havası var. Yaklaşık bir tam yüz yıldır kovuldukları yere döndüklerini sanıyorlar. Yeni Dünya Düzeni yükseliyor /mu...Kürtleri neden sevmedikleri çok iyi anlaşılıyor.

Devam edelim mi, ressam var, Bedri Baykam, o da postmodernist ve nasıl oluyorsa kemalist bir dergide yazı yazıyor. Şunun için aktarıyorum ve görülüyor, orta yerde akım denilebilecek bir şey yok, posa var ne yazık: kokuyor. "Okumak benim için bir panayıra gitmek, bir sirke girmek, bir şenliğe katılmaktır. Yeni bir kitap çıkardığım zaman da okuyucuyu sirkimizin en son gösterisine davet ettiğimi düşünür, buna benzer bir duyguya kapılırım. Benim sevdiğim ayrıntılarla, kişisel olan şeylerle, meraklarım ve hayatımla kanla canla kurulmuş bir sirk." (Orhan Pamuk) Aktarma şimdi başlıyor, sirkin ne kadar da dolu olduğunu öğreniyoruz: "bana herhangi üç madde sayın. Toprak, çöp ve televizyonlar. Bana bir galeri verin; çöpleri köşelerden bir tanesine İstanbulvari yığarım, toprağı kare ve düz biçimde yaparım. Üstüne de mesela televizyondan bir kule yaparım. Oldu sana kavramsal sanat. Avantajları var. Dokunulmazlığı var. Küstah bir havası var. Anlatılamayacak kadar egemen bir kılığı, kıyafeti var. 'Anlamazsınız diye kesin bir cevabı giydirmek için, kesin bir yargısı var." (Bedri Baykam, Söyleşi, Evrensel Kültür, sayı:9, s.29) Buraya kadar. Asıl "postmodernizm" çöplüğünde ilericilik arayanlara şaşıyorum. Kolay ola, kendi adıma mezarları hazırdır.

Zoraki okuduğum ilk kitaptır, roman diyemiyorum, ve ikinci kez, aktarma yapmak için bile açmaya niyetli değilim. Solun hanesine yazılacak önemli bir şey keşfediyorum, yazıcılar şu ya da bu şekilde solu, hem de radikal solu bilme ihtiyacı duyuyorlar. Bilmeyen yazıcı olamıyor. Peyami Safa'dan saymaya başlayabilirim ve aklınıza gelen hepsi için bu böyle oluyor. Önemli olan tarafı şu, hiçbir şeyi doğru yazmıyorlar. Peyami Safa, **Yalnızız** da "simerenya"yı sol utopyacılardan kopya ederek yazıyor. Hiç anlamamış, "simeranya" ütopya bile olamıyor. Orhan Pamuk da biliyor. Daha ilk makaleden kitabın ortalarına kadar, malzeme olarak sosyalist

ASIM BEZİRCİ BİR ÖZLEM OLDU YÜREKLERİMİZDE

Bir tatlı gülüştü o
Evrenin tüm sıcaklığı
O gülüşte saklı
Bir aydın bakıştı o
Yüreklere ışık ışık
Saçılan ..
Sevgisi sevgimizdi,
Dostluğu dostluğumuzdu
Yıllar boyu sürüp giden
Bir kartal yazardı o
Altmış altı yıla
Yetmiş yapıt sığdıran
Kara dumanların
Yeşil alevlerinde
Onu boğdular
Ne o tad dolu gülüş
Kaldı,
Ne o sevgiyle
Gülümsiyen gözler
Ne var ki : böylesi
Bir ölüm yepyeni doğumların
Muştucusudur
Bir ışık seli
Korkulu rüyaların
Ardında gizli
Kocaman bir deniz
Feneri gibi
Köprüler kurulacak
Işıktan, kahkahadan,
Sesten
Gün gelecek
Adım adım yürünecek
Koşarcasına ..
Yaşam güvercin kanadı
kadar aklaşarak
Geleceğe uzanacak ..
Kahbece söndürülen
Bir Asım Bezirci'den
Par par yanan
Nice Bezirciler DOĞACAK

Mesude GÜLCÜOĞLU

solu kullanıyor. Büyük ihtimalle anlatacak başka birşey de bulamıyor. Her zaman yüzlerce **Kara Kitap** çıkarabilecek kadar zengin olan tarih ve 'gizem'li doğu Pamuk'un imdadına yetişiyor. Önemsizdir, asılları daha çok öne çıkıyor (Merak eden kitabın arka sayfalarındaki 'epigraf' kaynakçasına bakabilir). "Çağrıştırmak istediğim birşey her zaman vardır. Bir değil, birkaç şeydir bu çoğunlukla. Marksist fraksiyonlardan, Bektaşilerden ya da Hurufilerden söz açarken hep böyle bu: Ama bu öğeler romanın temel taşları da değildir. Bu konulardan, başka konulardan söz eder gibi, söz gelimi, araba markalarından ya da film yıldızlarından söz eder gibi yazabilmekti önemli olan...Bir esrar bir muamma düşüncesi...Dehşet imgesi. Herşey sonunda kahramanların satırlarından çıkıp canlanmasına hizmet eder. Tarih ya da siyaset değil-ya da herhangi bir başka şey değil-, kahramanlar kalmalıdır akılda." (Orhan Pamuk) Her şey yolunda ama devrimciler işi karıştırıyor. O halde onları da bir araba markasına çevirmek gerekir. Ne yazık bunun için ne güçleri ne de buna olanacak verecek bir gerçeklik var. Tarih hâlâ kapitaldeki gibi işliyor. Bu gerçekten de komik olurdu. Yine de görevini yeterince iyi yapmaya çalışıyor Orhan Pamuk, esrar ve dehşet saçıyor. Akılda kalacak olan kahraman da böylece esir alınmış biridir: çıkış yok. J. Baudrillar şarlatanı yazıyor: "Günümüzde artık kitlelerin anlam ve özgürlüğe de sahip bir toplumsallaşma adı altında vaftiz edilmeyi yadsıdıkladıkları ilginç bir noktada bulunuyoruz. "Karanlıkta ıslık çalmaya benziyor. Canavar kapital oluyor ve "öldü,öldü,öldü" diye bir nakarat eşlik ediyor. Orhan Pamuk, bu gerçek-dışı gerçekliğin romanını yazıyor.

Daha bitmedi, Rüya'nın hiç evlenmediği, kitapta eski kocası oluyor, devrimci önder, çok hoştur, Orhan Pamuk'un onca karalama çabasına, onca saçma hikayesine rağmen yine de dimdik ayakta duruyor. Hiçlik'i ona bulaştıramıyor Orhan Pamuk, yenik düşüyor. Nedenini Orhan Pamuk idealizminde aramak gerek. "Zaten romancının işi dünyanın nasıl olduğunu değil, dünyanın şu veya bu kahramana nasıl gözüktüğünü ortaya koymaktır." (Orhan Pamuk) Çok açık, gerçekçi bir yöntemden çok uzak ve ideâlist: nesnel gerçeği tanımıyor, şu ya da bunun bilincinde olan bir gerçeklik tasavvurundan yola çıkıyor, onu tanımaya çalışıyor. Esasta bu kendi gerçeğinden başka birşey değildir. Dolayısıyla, devrimci önderin de çözümsüz olduğunu iddia ediyor ve bu kadar, bir de gecekondu alayı var, çok etkisiz kalıyor. Karanlıkta ıslık çalmaya devam yani, nakarat bu kez "o da çözümsüz, o da çözümsüz, o da çözümsüz" oluyor.

Bunlar cahil, bilmiyorlar ve yazmak için rüya görmeleri gerekiyor. Bu kesin ve bir itirafla bitiriyorum: "Öte yandan tarihsel imgelerin raflarından dikkatle indirilip, paketlerinden titizlikle çıkarılıp 'gerekli' yere yerleştirilmeleri gerektiğini düşünürüm: Dikkatle dengelenmezse onlar metni bizim pasaklı müzelerimize çevirebilirler. Kostümlü bir bale tehlikesi de var. Hollywood filmi tehlikesi de..." (Orhan Pamuk) Hiç şüphesiz, ortaya çıkan bir Hollywood filmi oluyor, Stephen King senaryosundan.

Kırık (Qirix) Bir Bant Hikayesi ya da Asimilasyonca: Doğan Güzel

Devrim AŞKIN

Okurken, yazarken, çizerken, düşünürken müzik dinlerim hep. Hele C. Gündoğdu'yu okurken, sevgilimi düşünürken Vivaldi'yi dinlemek... Ne güzel... Müzik katkıda bulunuyor bana.

Şimdi bu yazıyı yazarken, Livaneli'nin bantı çalıyor teypde. Sait Faik'in o güzel sözleri: Dünyayı güzellik kurtaracak/Bir insanı sevmekle başlayacak herşey. Teybin sesini sonuna kadar açıyorum tüm dünya duysun bu sözleri diye. Bir işe yaramıyor. Benden başka kimse duymuyor. Sesi çıkmıyor Livaneli'nin... korkuyor... bağıramıyor. Kızıyorum. Fırlatıp atıyorum bantını.

O şimdi kırık bir bant... orada...

Oradan, başka "kırık bir bant"a geliyorum. **Özgür Gündem**'in çizeri Doğan Güzel'in KIRIK (QIRIX) adlı bant karikatürlerine. Bu konuda çoktandır yazmayı düşünüyordum. Çünkü; Güzel'in bant karikatürlerinde insan adına, sanat adına eksik ve haksız yönler seziyordum.

Evrensel Kültür dergisinin Kasım-93 sayısında Aydın Çubukçu'nun; "Siyasal Bilinç ve Lumpen proleter Kültür" adlı çözümleme denemesinde Doğan Güzel'in Kırık'ı konu ediliyordu. Çubukçu, Kırık üzerine tam doğru bir değerlendirme yapamıyor. Marx'tan yaptığı alıntıların da katkısıyla Kırık'ın (Kırık çizgi bantında konu edilen insanların-Kürtlerin) toplumsal, siyasal, psikolojik, kültürel konumunu belirlemeye çalışıyor.

Bir sanat eserini tüm yönleriyle incelemeden, onu (Kırık'ı) "Bugüne kadar basında eşine rastlanmayan ölçüde ciddi bir mizah dizisi" olarak değerlendirmek ve..." Siyasal mizahın önde gelen örneklerinden" saymak pek gerçekçi olmuyor.

Sanat eseri; içinden çıktığı toplumun olumsuzluklarını gösterdiği ölçüde değil, belki de o olumsuzlukları yıktığı ölçüde sanat eseridir. Kırık'ta bu anlamda bir yıkıcılık görülmediği gibi; Güzel, kürt insanının içinde bulunduğu koşulları-insan ilişkileri kapsamında- olduğu gibi yansıtmaya çalışıyor.

Çubukçu yazısında Kırık'ın gerçekçi olduğunu belirtiyor. Gerçekçilik (sanat kuramı olarak) herşeyi olduğu gibi göstermekse eğer- ya da- ezilen, sömürülen, asimile olmuş insanları aptal durumuna sokup gülmece konusu yapmaksa; tükenmiştir artık gerçekçilik.

Oysa gerçekçilik: değiştirici ve dönüştürücü bir nitelik taşır. Onun değiştiriciliği, dönüştürücülüğü ise toplumculuğundan, sosyalistliğinden ve devrimciliğinden kaynaklanır. Sosyalistliği, toplumculuğu ve devrimciliği ise sanatçısının; sanatsal, kültürel, siyasal, toplumsal, insansal... birikimlerinden gelir.

Cengiz Gündoğdu gerçekçilik için şöyle söylüyor: ...."Bir sanatçı, eserine şöyle başlayabilir. "Ağustos ayının en sıcak günüydü. Güneş tam tepede cayır cayır yakıyordu ortalığı. Birden lapa lapa kar yağmaya başladı"....

Şunu hiçbir zaman unutmamalı. Sanatçı, ağustosun en sıcak gününde lapa lapa kar yağdırır. Burda bize düşen şu. Sanatçı niçin böyle yaptı? Bize neyi anlatmak istiyor? Hangi hakikati resmetmek istiyor? Bize düşen budur işte. Sanatçıyı anlamak. Sanatçıyı kavramak".... (Cengiz Gündoğdu, Ekmek, s.69)

Ezilen, sömürülen, asimile olmuş edilgen insanların yaşamını "olduğu gibi" anlatmak, "dünyayı değiştirmek" için yetersiz kalıyor.

Sanatçı (sanat eseri), insanın (edilgen insanın) kafasında soru işareti bırakmalı, rahatsız etmeli onu. Rahatsız olan, rahatsızlığını gidermek için didinir durur.

Sanatçı, dünden bugünden çok, yarını düşünebilmeli. Dünden, bugünden kopmadan yarınları gösterebilmelidir. Yarınlardan kopuk, bugünü veya dünü anlatmak gericiliktir.

Toplumsal yaşam, sanat eserini belirlerken; sanat eseri -daha çok- toplumsal yaşamı (güzel bir dünya kurma anlamında) belirlemeye çalışmalı.

Doğan Güzel'in çizgili yazılarında(*) yarınları değil ama hep bugünleri görüyorum. Oysa yarınları da göstermek... o güzel, savaşsız, sömürüsüz, eşit, özgür yarınları... Yoksa bugünün karanlığında kaybolmak da var.

Güzel'in gerçekçiliği çok eksik... Güzel, ağustos ayında güneş ortalığı cayır cayır yakarken kar yağdırabilmeli...

Öteden beri kendine sanatçıyım diyen sömürgenler: televizyonlarında, tiyatrolarında, kasetlerinde, orda burda kürtleri, çingeneleri, lazları.... gülmece malzemesi yaptılar. Onların dillerini, kültürlerini, yaşayışlarını aşağıladılar, kullandılar, kullanıyorlar...

Anadili kürtçe olan insanlara konuşması için zorla dayatılan türkçe, asimile olmuş bir dil çıkardı ortaya. Ne tam türkçe ne de kürtçe olan bu dilin getirdiği söyleyiş bozuklukları komedyenlere de malzeme oldu.

İşte tam burada, Kırık'ın "dil" sorunu ortaya çıkıyor.

Kırık'ta dil iki açıdan incelenebilir. Biri "konuşma dili" (Kırık'taki insanların konuştuğu dil), diğeri ise "sanatsal dil".

Doğan Güzel Kırık'ta: asimilasyona uğramış bir dili yazıya dökerek, sistemin asimilasyonuna katkıda bulunuyor, yenilik getiriyor kendince. Yeniliğinin diğer adı ise: asimilasyonca. (**)

Asimilasyonca dediğim dil, Kırık'ın önemli olumsuzluklarından biri oluyor. İnsanlar hep bu dili konuşuyorlar Kırık'ta. Polisler ve bir de "Siyasi Abe" tipi türkçe konuşuyor. Burada şu sorular akla geliyor: Polisler türk olduğu için mi (kürt polisler de var) türkçe konuşuyorlar? "Siyasi Abe" tipi türk mü? ya da birikimli bir kürt olduğu için mi türkçe konuşuyor?

Asimilasyonca, sistemin getirdiği bir dil. Güzel'in Kırık'ta asimilasyoncayı kendi sanat dili olarak kullanması; insana, sanata ve geleceğe yapılan haksızlıktır. Sistemin getirdiği bir dille sistemi eleştirmek imkansızdır. Sistemin içinden kurtulmak için sanatçı kendi dilini oluşturmak zorundadır. Bir karikatürcünün anlatım dili "çizgi dili"dir. Karikatürcü, çizgi dilini özgünleştirdiği ve toplumsallaştırdığı ölçüde kendi dilini (sanatsal dil) oluşturabilir. Çizgi dilinden ödün verip yazı kullanmak bir karikatürcünün eksikliğidir.

Biliyorum; Doğan Güzel yaptıklarında iyi niyetli ve samimi. Ferhat Tunç'ta yaptığı müzikte iyi niyetli ve samimidir. Hiç kuşkum yok bundan. Ancak samimi olmak yetmiyor. Özgür Gündem'de çizmek veya devrimci bir etkinliğe katılıp türkü söylemek de yetmiyor. Kürt insanını anlatmak için kürt olmak da yetmiyor. (Gerekmiyor) Burada Grup Yorum'a başarılar diliyorum. Kürt olmadıkları halde kürt müziği yapıyorlar diye eleştirilmişlerdi. (Onlar temelde ezilen insanın müziğini yapıyorlar.)

Sanatçı; samimi olmadan önce, sanatsal, felsefi, insanî, bilimsel... birikime sahip olmalıdır. Her sanat eseri, biraz da sanatçının kendisidir. Sergisinin açılışında kadın oynatan Bedri Baykam'dan insanî sanat beklenebilir mi?

Kırık bir bant... Orda duruyor... hareketsiz... Vivaldi'yi dinliyorum şimdi... Sevgilimi düşünüyorum... kürt sevgilimi... Teşekkür ediyorum ona. Doğan Güzel'in Kırık'ındaki asimile olmuş insanlardan biri olmadığı için... Vivaldi'yi dinliyorum... Mevsimler...

Sevgilimle elele, yürek yüreğe, umut umuda yürüyoruz mevsimlerden. Yazın beraber yanıyoruz, kışın donuyoruz, sonbaharda beraber düşüyoruz yere, kanlı... ve ilkbaharda tüm insanlarla beraber yeşeriyoruz... çiçek çiçek...

(*) "Çizgili yazı" diyorum çünkü: çizgiyi kaldırsak bile, yazı herşeyi anlatmaya devam ediyor. Yazıyı kaldırsak, geriye anlamsız çizgiler kalıyor. Sanatta anlamsıza yer yoktur. Bu nedenle Doğan Güzel'in sadece yazı yazması daha doğru olur. (Ama güzel bir dille.)

(**) Asimilasyoncaya birkaç örnek: (KIRIK= QIRIX), (KAHVE= QEHWE), (TAHTA= TAXTA), (KAZA= QAZA)

HEY CAN

Ölüm orucuna yatmış bir hilaldi gençliğim
En yalnız tarafımla oynardım oyunumu, adım
canset, düşe dizer yaprakları tığlardım
eteğime, yeşil türküler hışırdardı, ay kız
ve reyhan oynardık, ağrı alevler içinde
kalırdı, dağ kokardı saçlarımın uçlan.
En çok kaval sesini severdim geceleri
Kederli bir gülümseyiş oluverirdi yüzüm.

Dedem hep sessiz ağlardı, bir asırlık
hikayesi kan kalesi kokardı, seri darda
sıkıntılar basardı yüreğimi, kalkıp
testileri kırardım, büyük sular özleyip
kil yiyer toprak yalardım.

Benim hiç bezden bebeğim olmadı ki
On beşimde oğluma süt emzirdim
Güldüm ayıpladılar, konuştum sus
dediler, ne varsa düşlerim ne varsa
sevdalarım, el birliyi yapıp alıp
gittiler.

Ve kapıp kendimi kaçtım içime, aktarmalı
selamlar mecburiyetinde, şiir artı acılar
yüklemi, bir dünya kurdum içime ondan
yarımı vermediler, akarıma bent vurdular
ateşle dil uçlarından, kurudu yarı canım
görmezlik, imanın var mı senin.

Kolu bacağı kopuk güdük bir yalnızlığım
Yalnızlığı tıka basa yaşadım.

Acı çaresizliğin pelteleşmiş yüzüdür
Yüreğim değirmenlerden öğünüp çıkmış
Hiçbir yere sığmayan bir fırtına
geziniyor bedenimde, çoğalıyor
hiçbir yere katılmayan çok yerim
Kıpırdayan yerlerimi dondurur, sırtı
dönük gezeriz birbirimize, görmeyenler
dolusuyuz nedense
Durmadan içimize savrulan, durmadan
tükenmeye çoğalan.

HEY CAN
Ben o ölüm orucunu hiç bitirmedim.

Suna ARAS

İletişim Dünyasında Bireysel Öznenin Yokoluşu*

Betül ÇOTUKSÖKEN

Herhangi bir konunun felsefece ele alınışının, felsefe sorunu haline gelişinin ilk koşulu, varolma, bilme, iletme (varlık-düşünme-dil) düzlemlerinin birbirinden ayırt edilmesidir. Hangi sorun bağlamında olursa olsun, her biri ayrı bir varlık alanı olarak beliren bu alanların ilkin ele alınması, ardından da aralarındaki ilişkilerin oluşturduğu sorunların incelenmesi çok önemlidir. Böyle bir yaklaşım sadece felsefeye özgüdür; başka hiçbir insani etkinlik böyle bir ayrıştırma işini üstlenmiş değildir.

İletişim sözkonusu olduğunda da sorunlar, iletişim dolayımında varlık-düşünme (özne) ve dil arasındaki çok yönlü ilişkiler bağlamında ortaya çıkmaktadır. Burada özellikle ilişkilerin durumu özne açısından ele alınacaktır. Hiç kuşkusuz böyle bir açıdan konuya girince, birçok başka sorun ağı da kendiliğinden gündemde yerini alacaktır.

Kendi başına varolanların düşünen/bilen bir varlıkla, özneyle karşılaşması sonucu ilkin bilme edimi ve hemen -âdeta- bu edime yapışık olarak da bilgilerin dille -doğal dil/yapay dil- nesneleştirilmesi yoluyla, iletme edimi oluşmaktadır. Bilme ve iletme edimi düşünen varlığı/özneyi gereksinmektedir. Varolanların varlığı, varolanların bilinmesi ve bu bilinenlerin iletilmesi, gittikçe yoğunlaşarak birbirinin içine giren sorun öbeklerini meydana getirmektedir. Bu üç alan arasındaki çok çeşitli ilişkiler, gerçekten de öteden beri büyük sorunlara yol açmıştır.

Her üç alanı ilgilendiren asıl sorun ise doğruluk, hakikate ulaşma ve nesnellik sorunudur. Bu üç düzlemden hangisi nesnelliği oluşturmada işe yarayacaktır? Nesnelliği hangisi sağlayacaktır? Nesnelliğin ölçütü nedir? Nesnellik varolan alanına mı, bilme alanına mı, iletme alanına mı ilişkindir? Kısaca nesnellik nedir?

Nesnelliğin ölçütünün nerede bulunması gerektiği konusundaki en büyük tartışma hiç kuşkusuz, Antikçağda Sofistlerle, Platon (Sokrates) arasında patlak vermiştir. Antikçağda, Sofistlerin iddiaları iki temele dayanmaktadır. İlkin duyulur şeyler, nesneler bilgi bakımından değişmez değildir. İkinci olarak da her bir insan aynı nesneyi değişik biçimde yargılayabilir ve nesneye ilişkin bilgi de böylece değişmez, sabit bir içerikle ortaya çıkamaz; nesnellik söz konusu değildir. İnsanı, daha çağcıl bir deyişle, bilen, düşünen varlığı -bireysel özneyi- herşeyin ölçüsü yapan Sofistler uç noktada yer alan bir görüşten yana olmuşlardır. Onlara göre insan, özellikle diliyle, güzel konuşma becerisiyle, kendi görüşünü karşısındakine kabul ettirebilecektir; hakikatin ölçüsü de tek kişi olacaktır. İşte bu ve benzer görüşler, Platon'un tüm felsefi söyleminde bizzat mücedele ettiği, çarpıştığı görüşlerdir. Böyle bir tutum Platon için benimsenmesi olanaksız bir tutumdur. Hakikati, doğru bilgiyi amaçlaması gereken bilme, iletme - Platon için konuşma- edimi İdeayı ölçü aldığı takdirde bu amaca ulaşabilir. İdea; varolanların, tek tek nesnelerin hem varolmasının, hem bilinmesinin hem de -bu bilginin- iletilmesinin ilkesidir. İdea duyulur olanı aşan bir yapıdır; düşünülür olandır.

Özne olmak bakımından tek tek kişileri birbirinden ayıran; sıradan insanla böyle olmayanı birbirinden ayıran İdealara yükselip yükselememesidir. Yetiştirilecek insan, kurulacak yeni toplum düzeni için de böyle bir ilke büyük önem taşımaktadır. Kendi başına bir dünya oluşturan İdealar, doğruluğun, hakikatin, nesnelliğin ölçüsüdür. Gerçek, doğru, kesin, nesnel bilgiye ulaşan kişi; salt bedeniyle (algılarıyla) oluşa yönelmiş kişi değil, ruhu ile (düşünmesiyle) varlığa, asıl varolana (ideaya) yönelmiş kişidir. Ancak bütün bu ileri sürüşlerin bir anlam kazanabilmesi için, İdealarla kurulan iletişimin belirginleştirilmesi gerekmektedir. Eğer insan zihninde ve dilinde, İdeaların yansıması, kendini göstermesi söz konusu olmazsa, İdea bu işlevini, nesnelliği sağlama işlevini nasıl yerine getirecektir? İşte bu nedenle, İdea aynı zamanda insan dilinde de sözcük, terim olarak, kavram adları olarak bulunmak zorundadır. Ama sorun yine ortadan kalkmayacaktır: düşüneni, insanı belirleyen İdea olacaktır; bağımsız özne söz konusu değildir bu bağlamda. İşte felsefe tarihi boyunca, "İdea", çok farklı kılıklarda düşünenin karşısına çıkacaktır.

Nesnelliği sağlayan temel etmen olarak değerlendirilen İdea tasarımı, daha sonraları varlık anlayışının da değişmesiyle, varolma düzleminin çok başka bir biçimde oluşturulması, temellendirilmesi çabasıyla birlikte; inanma ediminin çoğun bilme ediminin önüne geçmesiyle Tanrı tasarımına dönüşecektir. Çünkü bir bakıma "Kimseye ait olmayan Yunan dünyası giderek Hıristiyan bilincin mülkiyetine geçmektedir (Hıristiyan bilincinin mülkü haline gelmektedir. B.Ç)"(1) Tanrı artık varolanların varlığının, bilinmelerinin ve bu bilgilerin iletilmesinin ilkesi durumundadır. Logos artık Tanrı'nın **Logos**'dur, **Verbum**'udur. Tanrı her şeyi vareden daha doğrusu yaratan, bilen, kendi "sözünde" dile döken bir varlıktır.

"(...) Augustinus'un Tanrı'sı bütün herşeyin gerçek yaratıcısıdır"(2) Tanrı sadece şeylerin, nesnelerin, tek tek varolanların yaratıcısı olarak da görülemez o, aynı zamanda herşeyi bilendir; üstelik insanın bilme ediminin de ilkesi durumundadır: "Onun (Augustinus'un) Tanrı'sı; ışığı insan aklını aydınlatan ve onun gerçeği bilmesini olanaklı kılan düşünülür bir güneştir; o insana içeriden, yürekten öğreten ve içte yer alan bir efendidir; onun sonsuz ve değişmez olan ideaları, en yüce

kurallardır; bu kuralların etkisi, aklımızı tanrısal hakikatin zorunluluğuna teslim eder".(3) Antikçağda kendi başına, düşünülür bir dünya oluşturan idealar böylece Tanrı'nın zihnindeki yapılar haline gelmiştir. Ayrıca Augustinus Tanrı ile yarattığı insan arasında, hakikate ulaşmayı sağlama bakımından bir birliktelik, bir iletişim ortamı kurmuştur. Hakikati bilmek, Tanrı ışığını bilmektir, sonsuzluğu bilmektir. Bu sonsuz bitimsiz olan hakikat aynı zamanda şefkattir ve bu da Tanrı'dan başka bir şey değildir.(4) Daha önce insan ile İdea arasında kurulan ilişki, böylece insan ile Tanrı arasında kurulmaktadır. "Noverim Te, noverim me" diyen Augustinus Tanrı ile insan arasında bir tür "ben-sen" ilişkisini de kurmuş gibi görünmektedir. Augustinus'un söyleminde; Tanrı'ya yaklaşma, onu tanıma ve bilme, asıl bilgeliğe kavuşma bağlamında sık sık yeralan bu ve benzer düşünceler; yüzyılımızın kimi filozoflarınca, Augustinus'un özgün buluşu olarak değerlendirilmiştir.(5) Tanrı, Augustinus'unki başta olmak üzere Ortaçağın diğer felsefi söylemlerinde varolma-bilme ilkesi olarak gösterilmiştir: **"Deus creator omnium"**(6). İnsan zihnindeki hakikatin varlığı Tanrı'nın varlığını göstermektedir. Hakikat sonsuz, değişmez olandır. İşte bu tür nitelikleri olan varlık da sadece Tanrı'dır. Tanrı, hakikatin kendisidir, nitelikleri yönünden insanın üzerinde yer alır, insanı aşar ve insanın zihin yapısını düzenler. Böylece, Tanrı her türlü nesnelliğin, nesnel bilginin (bilgeliğin) ölçütü olur.

Tanrı'nın mutlak özne oluşu, tam varlık oluşu Ortaçağda üzerinde en çok durulan tema haline gelir ve insanın özne oluşu, varoluşu hep bu ölçüte göre değerlendirilir. Kendi kendisinin bilincine insan, Tanrı'dan yola çıkarak ulaşacaktır, henüz bağımsız özne oluşu; kendini, kendinden yola çıkarak kurması söz konusu değildir.

Ortaçağ filozofunun dinsel söylemi yer yer felsefeleştirmesinden en çok başvurduğu anlatımlardan biri olan "Ben, ben olanım" tümcesi Thomas Aquinas'ın söyleminde yine yerini alır: "Tanrı'nın özü onun varoluşudur. Musa şöyle dediğinde işte bu yüce doğruluğu öğretti: **Eğer İsrail oğulları bana, onun adı nedir diye sorarlarsa onlara ne diyeceğim?** Tanrı şöyle cevap verdi: **Ben, ben olanım; İsrail oğullarına böyle diyeceksin: beni size (var) olan o (Ben'im) gönderdi** (Çıkış III: 13-14)"(7).

"Ben", "ben olan", "varolan ben" Tanrı ile özdeşleştirilmiştir. Burada da görüldüğü gibi Tanrı yetkin varlıktır, yetkin öznedir; varoluşun kendisidir. "tanrısal öz, evrensel bir ortamdır; ancak bu evrensel bir form olarak değil, evrensel bir neden olarak böyledir."(8)

Tanrı hakikatin, her türlü doğruluğun dayanağıdır: "Durmadan doğruluğun, hakikatin dayanağı olduğu içindir ki Tanrı, herhangi bir zaman ve herhangi bir zihin tarafından bilinebilir her şeyin en güvenli bilgisine sahiptir: başka türlüsü de mümkün değildir.

Onun varlığı anlama yetisiyle özdeştir. Töz olarak o salt tözdür; salt anlama yetisidir de aynı zamanda. (...) Tanrı'nın tözü onun anlama yetisidir."(9)

Salt varlık ve salt bilgi olan Tanrı, hem tek tek varolanların nedenidir hem de insan zihninin, bilgisinin nedenidir: "Tanrı, her türlü bilginin nedenidir, ilk bilinen olarak değil, bilme gücümüzün ilk nedeni olarak"(10).

Mutlak özne tasarımı, Ortaçağın kavram gerçekçiliği ya da kavramcılık çizgisinde yer alan filozoflarında belirgin bir biçimde varlığını sürdürmüştür. Adcı filozoflarda durumun böyle olmayacağı mantıksal olarak açık olmakla birlikte, onların görüşleri -kimilerinin değerlendirmesine göre- tehlikeli boyutlara ulaşamadan, ya kendilerince ya da muhaliflerince örtük olarak bırakılmıştır.

Mutlak öznenin sahip olduğu nitelikler giderek idealizm-solipsizm çizgisinde insana aktarılmıştır. Mutlak özne için söz konusu olan belirlemeler özellikle "Ben'im", "Ben varım" belirlemeleri ilkin Descartes tarafından tek kişiye, bireye, özneye geçirilmiştir; Descartes'ın bu çabasını sonradan diğer filozoflar da bir bakıma izlemişlerdir. Descartes'ın **Cogito**'suyla oluşturduğu bu düzlem bir "içkinlik düzlemidir"(11) aynı zamanda. Mutlak özne, Descartes'ın felsefe serüveninde bireyde, insanda somutlaşmıştır, kendi kendisiyle temellendirilmek istenmiştir ama birçok başka gerekçelerle tanrısal töze yeniden dönülmüştür. ancak bu dönüşü şimdilik bir yana bırakarak, Descartes'ın başarısı gözler önüne serilebilir: Şimdiye değin en doğru ve en güvenli diye kabul ettiği şeylerin hepsini duyulardan ya da duyular aracılığıyla öğrendiğini saptayan Descartes, kimi zaman duyuların aldatıcı olduklarını denediğini, bu nedenle de insanı bir kez aldatmış olanlara tümüyle artık güvenilemeyeceğini ileri sürmenin doğru olacağını, bunun tedbirli bir davranış olduğunu belirtir (12). Sağlam bir çıkış noktasına ihtiyacı vardır filozofun: "(...) vardım, eğer inandıysam, ya da sadece herhangi bir şeyi düşündüysem (...) öyle ki iyice düşündükten, özenle herşeyi inceledikten sonra şu sonucu çıkarmak ve şu önermeyi emin olarak almak gerekiyor: **benim, ben varım;** bu, zorunlu olarak doğrudur, onu dile getirdiğim ya da zihnimde tasarladığım her defasında bu böyledir"(13). İşte bundan sonra Descartes, varolduğuna inandığı şeyleri yeniden gözden geçirecektir; zihninde bulunup da, kuşkulu olan herşeyi zihninden atacaktır. Sonuçta, kendilerinden hiç kuşku duyulmayacak olanlar kalacaktır. Gerçekten de 'varolmaksızın' kendine ait olamayacak şeyler nelerdir? "Bunların ilki beslenmemdir, yürümemdir; fakat bedenimin olmadığı doğru ise, o zaman, yürüyememem ve yemek yiyememem de doğrudur. Bir başkası duyumsamamdır; fakat bedensiz duyumsanamaz da (...). Bir başkası ise düşünmemdir ve burada düşünmeyi kendime ait bir öznitelik olarak bulurum: bu kesin; ama ne kadar zaman? Şöyle ki düşündüğüm sürece; çünkü eğer düşünmekten kesilseydim, aynı zamanda varolmaktan, olmaktan da kesilmiş olmam mümkün olabilecekti. Şimdi zorunlu olarak doğru olmayan hiçbir şeyi kabul etmiyorum: kesin olarak konuşmak gerekirse, ben sadece düşünen bir şeyim, yani bir ruh, anlama yetisi ya da bir akıl; bunlar daha önce anlamını bilmediğim terimlerdi. O halde ben, gerçek ve gerçekten varolan bir şeyim; fakat hangi şey? Bunu söyledim: düşünen bir şey."(14)

Descartes, Ortaçağda filozofların Tanrı'yı mutlak özne olarak temellendirmelerinde çıkış noktası olarak aldıkları "Benim", "Ben varım" anlatımını, bu kez insanın dünyasına taşıyor. Düşünen varlık olarak insanın

öne çıkışı, insanın özne oluşu ama bu noktadan sonra Descartes yine Ortaçağ filozoflarının temalarını işlemeye devam ediyor(15).

Descartes'ın felsefi söyleminde insanın özne olarak, bilen varlık olarak öne çıkışı, onun varoluşunun temellendirilişi cogito ile başarılmıştır ve aynı zamanda hakikate, nesnelliğe ulaşma bu düşüncelerle temellendirilmiştir. Ayrıca genellikle de felsefede, varlıksal düzlemden bilgisel düzleme geçilmiştir. Ancak böyle bir yaklaşımda, idealizmden solipsizme gidişin izlerini de görmek olanaklıdır. Öte yandan böyle bir sonuç, evrensel bir bilim oluşturma çabalarının zorlamasını da hesaba katmayı gerektiriyor: İnsanı özne olarak öne çıkarmak ve insan düşünmesini, onun varlığını da içermesinden ötürü, ilk hakikat olarak almak, başka bir deyişle varolma düzlemiyle düşünme düzlemini özdeşleştirmek.

Ego cogito Descartes'ta herşeyin anahtarı durumundadır artık. Descartes daha sonraki dönemlerde de bu buluşuyla filozoflara esin kaynağı olmuştur: "Descartes'çı meditasyonun sonsuz, bitimsiz değeri ve tarihsel rolü: pozitif bilimlerce önemsenmemiş olan bu meditasyon, transcendental felsefeye doğru modern felsefenin evrimini belirler. Fenomenoloji bunun, en radikal ve en son biçimi olarak belirir"(16).

Yeniçağdan günümüze, gerek felsefeyi kesin bir bilgi dalı olarak kurma çabaları gerek her türlü bilgiyi kesin bir hakikat kavrayışı, nesnellik kavrayışı üzerine oturtma çabaları, öznenin bilen bir varlık olarak, düşünen bir varlık olarak temellendirilmesi çabalarıyla birlikte gitmiştir. Bu bağlamda, Descartes'tan bu yana "ben bilgisi" hep öne çıkarılmıştır. İşte bu noktadan dünyayı, insanı, insanın dünyasını kurma çabaları büyük felsefi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır.

Filozofların ulaşmayı amaçladıkları kesin bilgi, nesnel bilgi ideali; insan gerçeği gözönünde bulundurulunca içinde birçok çıkmaz yolu da barındıran, hatta zaman zaman düşüneni umutsuzluğa vardıran çözümlemeleri de gündeme getirmiştir. İnsan doğasını daha yakından gözleme, olup bitenin kendisinden kalkma, düşünenin önünde başka yollar da açabilir. Bu Descartes ve onun gibi düşünenlerin başarısını küçümsemek değildir kesinlikle. Ama Descartes'ın, Husserl'in ileri sürdüğü türden kesinlemeler varolan gerçeği hiç mi hiç değiştirmiyor. Bizde bilincimizde, düşünmemizde varolan kuşkulu durumları, önyargıları F. Bacon'ın deyişiyle idolleri söküp atmak acaba olası mı? Bacon'ın da dile getirdiği gibi bu idollerin bir kısmı bizim soyumuza da özgü olduğuna göre bunlardan kurtulmak nasıl mümkün olacak? Üstelik bu tür idollere ek olarak "ben-sen" dünyasında, iletişim dünyasında oluşan idoller de söz konusu: "Çarşı idolleri dediğimiz idoller ise uzlaşımdan ve toplumdan gelen idollerdir; bunların kaynağı da insan cinsinin farklı toplulukları arasında kurulan ileşitişimdir. Her türden biraraya gelmeler; ticaret, birtakım adlarla dile getirdiğimiz şeylerin hepsi buraya girer; çünkü insanlar, aralarında konuşma aracılığıyla birlik kurarlar; farklı değişim nesnelerine verilen adlar, en düşük düzeydeki zihinlerde bile bir fikir uyandırabilir. Bu denli çok adlandırmadan, zihin işlemlerine engel teşkil eden doğru olmayan deyimlerden çıkar bu idoller; çok anlamlılıkları ortadan kaldırmak ya da bunun önüne geçmek için bilginler boş yere tanımları ve açıklamaları çoğaltırlar; böyle bir çareden daha yetersiz hiçbir şey yoktur; ne yapılırsa yapılsın, bu sözcükler anlama yetisince yanlış yorumlanırlar ve sayısız, kısır birçok tartışmada insanları alaşağı ederek çalkantılara yol açarlar."(17)

İnsanlar arasındaki ilişkiler arttıkça -bunların felsefece ya da diğer bilimlerce değerlendirilmeleri bir yana- "ben'im", "ben varım" dayanak noktası giderek silikleşiyor; "ben"e, "bilince" ulaşmak zorlaşıyor; "ben" ortadan kalkıyor âdeta. İnsana, topluma nüfuz etme çabaları âdeta bu fenomeni kullanıyorlar: ben'in yokoluşu. Günümüzün insan-insan, insan-toplum ilişkileri bu gerçek üzerine kuruluyor gibi görünüyor. Hatta özel olarak çabalanıyor böyle bir sonuca ulaşmak için. Teknik olanaklar bir bakıma, bu amaca ulaşmanın en doğrudan aracı oluyor. Birey, anonim varlık oluyor, anonimleşen dünyada kayboluyor; düşünen bir ben olarak kendini algılayamıyor.

Ortaçağda -genellikle- egemen olan Tanrı'nın (mutlak öznenin) güdümündeki anonimlik günümüzde yoğun iletişim ilişkileri ve çok çeşitli iletişim aracının iletikleriyle birlikte yeni bir anonimliğe dönüşüyor. Bireylerin bu anonim ilişkilerde silindiği, ortadan kalktığı gözleniyor. İletiyi oluşturan da, iletiyi alan da günümüzde anonimleşmiştir. Böylece günümüzün mutlak öznesi; bireyi ortadan kaldıran "kitleyi" öne çıkaran düşünüş ve davranış biçimleriyle "medya" oluyor. Medya Ortaçağın mutlak öznesi gibi kişi yerine düşünüyor, eleştiriyor, karar veriyor.

Öznesi belirsiz tutumlar öne geçiyor böyle bir ortamda; tek tek öznelerin yerini "herkes"in oluşturduğu bir yapı alıyor: "Herkes alanında her kimse ötekidir ve hiç kimse kendisi değildir. Günlük insanın kimliği sorusunun karşılığı olan 'herkes', İnsanın ötekilerle -birlikteolma"sında kendi varoluşunu teslim ettiği 'hiçkimse'dir."(18) Benliğine, bilincine kavuşması için sürekli olarak uyarılması gereken insan, teknolojinin ve her türlü iletişim ilişkisinin yarattığı "yeni dünya düzeninde?" yeniden bireyliğini, bilincini, benini yitiriyor. Yüzler silinip gidiyor(19)

Bilgi üretimi de artık bireysel değildir, kolektiftir, anonimdir. "İnsanlığın eski tarihinde, bilimi ve teknolojiyi tek başına kişilerin yaptığı zamanlarda, lokal ve global ussallık arasında denge, bilim ve teknolojiyle uğraşan tek kişinin kişisel dürüstlüğü ve bilgeliği tarafından az çok sağlanıyordu. Oysa tek kişinin, gerçekleştirdiği etkinliğinin arkaplanını, koşullayıcılarını ve 'çevresini' oluşturan farklı öğeleri bilmeye, değerlendirmeye ve bunlar üzerinde fiilî bir etki yapmaya çoğunlukla gücünün yetmediği ve bilim ile teknolojinin muazzam bir toplu girişim haline geldiği modern toplumlarda, durum bütünüyle farklıdır. İşte bu yüzden, insan uygarlığının bu aşamasında, bilim ve teknolojinin anlamı, koşulları ve amaçları üzerinde, **ad hoc** global bir düşünmeye ihtiyacımız vardır. Bu da felsefenin kendine özgü tarihsel görevine açıkça işaret eder."(20)

Felsefe, ben'i tarihi içinde çeşitli defalar yeniden kurmayı, ben'in, bilinç'in bağımsızlığını kurmayı denedi. Bu deneyişler içinde idealizm ve türleri -kavram ger-

çekçiliği ya da kavramcılık, solipsizm- olarak algılanan çabaların açıkta bıraktığı birçok sorun belirdi. Ben-sen ilişkisinin asıl niteliği, nesnelliğin ölçütünün/ölçütlerinin neler olması gerektiği türünden sorunlar üzerinde hâlâ düşünülüyor, tartış:lıyor. Sorunlar ağı gittikçe de karmaşık hale geliyor. Ama bu arada, teknik alandaki buluşların çarpıcı çokluğu -hızlılığı-, sorunların giderek özne/tek kişi bağlamında çözümlenmesini ve çözüme kavuşmasını engelliyor. Bu karmaşa içinde medya mutlak özne olarak işlevini iyice belirginleştiriyor; âdeta herşeyi egemenliği altına alıyor: "En ciddisinden en kabasına değin, medyalar, toplumun her alanına sızmış; öyle ki, herşey medyatik besin olup çıkmış. Ve hemen arkasından, toplum, sosyal gerilimleri yok etmenin -o aptalca- umudu içinde, iletişimin kollarına atılmış durumda. Gerçekten, iletişim ve kültürde yeni teknolojiler, gerçekle görüntüyü, adaletle davayı, ilanla mesajı, yurttaşla kamuyu, siyasetle sondajı kolayca birbirine karıştırıyor. Kuşkusuz, sosyal gerçeklik, bu süslü giysiler altında bütünüyle kaybolmuyor."(21)

Kaybolmayanı ortaya çıkarmak, bireyi yeniden kurmak, nesnel olanı sorgulamayı sürdürmek, 'herşey gider' ilkesini sarsmak, medyanın yarattığı idollerden sıyrılmak: bütün bunların yolunu göstermek gerekmektedir.

İnsanlara, medyanın tek tek insanların kendilerinin yerine düşünen sınırsız bir mutlak özne olduğunu gösterecek olan da felsefedir. Varolan, düşünen (özne), dil ilişkilerini irdeleyen felsefe ancak bunu başarabilir; uyarıcı olabilir. Felsefenin gündemi günümüzde, şimdiye değin olduğundan daha da yoğun gibi görünüyor; bu yoğunluğun içinde belki de en önde gelen sorun, insanın bireyliğini, özne oluşunu 'ben'ini, bilinç'ini yeniden kazanması sorunudur. Hiç kuşkusuz bunun ardından da nesnelliği temellendirme sorunudur.

* Türkiye Felsefe Kurumu'nca 12-13/11/1993 günlerinde İstanbul'da Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezinde gerçekleştirilen, Felsefe Açısından İletişim ve İletişim Araçları Seminerinde sunulmuştur.

(1) Gilles Deleuze-Félix Guattari, **Felsefe Nedir?** Çeviren: Turhan Ilgaz. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1993 s.48 (**Qu'est-ceque la philosophie?** Les Éditions de Minuit, Paris 1991 s.48)

(2) Etienne Gilson, **God and Philosophy.** Yale University Press, New Haven 1941, s.60

(3) Etienne Gilson, God and Philosophy. Yale University Press, New Haven 1941, s.59

(4) Saint Augustin, **Confessions.** Pierre Horay, Paris 1947, s.181

(5) "L. Landgrebe, önemli bir yazısında (**Phaenomenologie und Metaphysik**" VI, "Phaenomenologische Bewusstseinsanalyse und Metaphysik s.140 vö.) "sen"in "ben"den önceliğine Augustinus'un bir buluşu gözüyle bakmaktadır. Landgrebe'ye göre: Augustinus'ta, tanrı olarak anlaşılan "sen"in, insan olarak benim kendimden önce gelen, benimkinden daha sağlam olan, hatta benimkini temellendiren bir evidenz'i vardır. Augustinus'un bu derin buluşu, Batı Felsefesi geleneğinde sonradan kaybolmuştur. Bunun nedeni, Descartes'ın tekben-Felsefesidir. Landgrebe'ye göre, işte, Augustinus'un esaslı buluşunu gelsefeye yeniden kazandıran Husserl olmuştur. Landgrebe Husserl'in, Augustinus'un "sen-evidenz"ini yeniden buluşunu: Batı Felsefesinin, en iç özüne, yeniden kavuşması" diye adlandırmaktadır" (Nermi Uygur, **Edmund Husserl'de Başkasının Ben'i Sorunu,** İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1972 s.133)

(6) Saint Augustin, **Confessions,** s.345

(7) Thomas Aquinas, I **Contra Gentes,** 22; (St. **Thomas Aquinas Philosophical Texts. Selecked and translated with notes by Thomas Gilby.** Oxford Universitiy Press. London, New York, Toronto, 1951 s.69) içinde

(8) a.g.y., (Disputations, II **de Veritate,** 4, **ad** 7), s.73

(9) a.g.y., (Opusc. VII, de **Substantiis Separatis ad Fratrem Reginaldum socium carissimum,** 12[1]) s.99

(10) Saint Thomas, **Summa Theologica, I,** q.88, a. 3, ad I, 2.) (**L'être et 1'esprit.** Textes choisis et traduits par Joseph Rassam içinde Presses Universitaires de France, Paris 1964, s.28)

(11) Gilles Deleuze Félix Guattari, **Felsefe Nedir?** s.48

(12) Descartes, **Les méditations métaphysiques,** Texte, traduction, objections et réponses présentés par Florance Khodoss, Presses Universitaires de France, Paris 1963, s.27

(13) a.g.y., ss.37-38

(14) a.g.y., s.41

(15) Bkz. Betül Çotuksöken **Ortaçağ Yazıları** "Anselmus'un Ontolojik Tanrı Kanıtlaması ve Yeniçağ Felsefesindeki (Descartes) Yeri" Kabalcı Yayınları, İstanbul 1993, ss.103-112

(16) Edmund Husserl **Cartesianische Meditationen und Pariser Vorträge** içinde "Sommaire des leçons du Professeur E. Husserl. Introduction à la phénoménologie transcendantale" Martinus Nijhoff Haag 1950, s.194

(17) Betül Çotuksöken **Ortaçağ Yazıları; "Novum Organum.** Doğanın Yorumlanması ve İnsanın Egemenliği Üzerine Özdeyişler. Francis Bacon" s.54

(18) Bedia Akarsu, **Çağdaş Felsefe Akımları,** Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1979 içinde Martin Heidegger, "Günlük İnsan ve 'Onlar' Alanı"; çeviren Akın Ertan s.235

(19) Bkz. Ioanna Kuçuradi, **Çağın Olayları Arasında** "Silinmiş Yüzler Karşısında" Şiir-Tiyatro Yayınları, Ankara (t.y.) ss.11-19

(20) Evandro Agazzi, "Bilim ve Teknolojide Etik Sorunlar"; çeviren: Sevgi İyi, **Dünya Problemleri Karşısında Felsefe** içinde, Türkiye Felsefe Kurumu Seminerleri: 8 Yayına Hazırlayan: Ioanna Kuçuradi, 7-10 Temmuz 1986 Ankara, ss.25-26

(21) Server Tanilli "Bir Kültürün Can Çekişmesi mi?" **Cumhuriyet Gazetesi,** 1 Ekim 1993, s.4

Doğu ve Batı Kültürlerinin Temellerindeki Mantıksal Karşıtlık ve Sonuçları - 1

Tomris MENGÜŞOĞLU

Giriş

Kaynakta Uzak Doğu kültüründen gelen, sonra da Orta Doğu'nun İslam kültürüne katılan, Anadolu gibi tarihsel en eski kültürlerin kalıtları üzerinde yaşayan toplumumuz için Batı, zaman içinde anlam değiştiren ama gündemden hiç düşmeyen bir konudur. Batı bizim için önceleri bir savaş ve egemenlik sorunuydu. Sonraları, bize yabancı bir kültür ve uygarlığın benimsenmesi sorunu oldu. Bugünse, ekonomik politik çabalarla, onunla bütünleşme, demokratikleşme kaçınılmaz sürecine çevrildi. Son yıllarda, dünyanın alışılmış kutuplarından birisinin beklenmedik şekilde çökmesi ile hızlanan küreselleşme eğilimi, çağın tarihsel bilinci olarak, bunu doğruluyor, destekliyor.

Bir kültür ve uygarlık problemi olarak batılılaşma, bizim için, üçyüz yıl önce, yenileşme hareketleri olarak başladı. Zaman zaman "Batılılaşmanın neresindeyiz?"; "Batılılaşma bir taklit ve benliğimizi kaybetmeden başka nedir ki?"; gerekli mi? sorularıyla sürüp gidiyor.

İlk batılılaşma, yenileşme olarak, askerlik alanında; sonra da hukuk alanında, fakat yarımyamalak bir hareket olarak başlatıldı. Ancak bağımsızlık savaşından sonra ulusal devletin Anadolu sınırları içinde kurulmasıyla, toptan ve köklü bir devrim hareketine dönüştü: ya da dönüştürülmek istendi. Bu çok güç bir işti. Ona karşı olan dirençler tarihten, kendi geçmişimizden geliyordu. Bu, dünyanın en eski kültürü olan Doğu kültürü ile gücü ve egemenliği tartışılamaz hale gelen Batı kültürünün bir savaşıydı. Bu çetin sürecin güçlüklerini, Cumhuriyet'ten sonra o kadar büyük ve köklü adımlar atılmış olduğu halde, hâlâ yaşıyoruz.

Batılılaşma önceleri Batı uygarlığının bilimsel ve teknik başarılarının hazır bir şekilde aktarılması şeklinde anlaşıldı. Çünkü kendi öz benliğimiz, Doğulu ve Müslüman kültürümüz korunmalıydı. Bu düşünce, uygarlık ve kültürün ayrı şeyler olduğu teorisi ile temellendiriliyordu. Bu teoriye göre, "uygarlık uluslararası, kültürse milliydi"(1)

Kendimize has kültürün, ulusal özelliklerin, --bu teorinin baş temsilcisi Ziya Gökalp buna "hars" diyordu-- ne olduğu sorusuna verilen yanıtlar, savunucularının temel eğilimleri yönünde yorumlara uğradı. Yavaş yavaş bilincine varılan geri kalmışlığın verdiği aşağılık duygusu ile bilinen ve o sırada Avrupa'da yaygın olan ulusalcı akımların etkisiyle(2), Türkçülük, Turancılık aşırılığından, İslam dinini temel alan görüşlere; ulusal özellikleri dinsel inanç ve törenler, gelenek ve göreneklerden, hatta folklorik özelliklerden ibaret gören, tutucu ya da yüzeysel görüşlere kadar, türlü biçimlere girdi. Bu düşünce akımları, Türkiye Cumhuriyeti'nin ulusal sınırlar içinde kurulup, ulusallığın, ırk ve din sınırlarını aşan, birlikte yaşanmış tarihe ve halka dayanan, aynı ulustan olma bilinci olarak ortaya konmasından sonra da, (bugün hâlâ) kendilerini sürdürdüler. Atatürk devrimlerinin yerleştirmek istediği toptan batılılaşma, eleştirel akla dayanan bilimsel laik düşünce amacının gerçek anlamının anlaşılamamasına neden oldular. Ardniyetli olanlarsa, onu bu yolla sürekli baltaladılar.

Batı kültürünün özü, tarihsel yönelmeleri, gerçekleştirdiği ve amaçladığı değerler bakımından, kısaca söylemek gerekirse, bir yandan özgür eleştirel akıl yoluyla bilim ve tekniğin ilerlemesi, yani güç kazanma, öte yandan özgür insan ve insanlık idesinin gerçekleştirilmesi tarihidir, denebilir. Daha kısa söylemek istersek, insanın doğa karşısında güç kazanması sürecidir de diyebiliriz.

Bu amacı kimse, kökten dinciler bile hayırlayamaz. O halde sadece aktarma değil, bilimsel çalışmalara katılma, bugün dünyada herkes için yaşamsal bir önem taşır. Bunu ancak köklü laik bir eğitim sağlayabilir. Bu eğitimin temeli, ülkemizde, Atatürk devrimleriyle atılmıştır. Ancak bugün laik eğitim, dinsel eğitimin açık-kapalı, sinsice yaygınlaştırılmasıyla, laik eğitim dokuları arasına sızdırılmasıyla, ciddiliğini kaybetmektedir. Yaygınlaşan dinsel eğitimle, dinsel inançların vicdan sınırlarını aşarak, düşünce ve davranışlara karıştığını görüyoruz. Bu, kendisini açıkça Batı düşmanlığı olarak gösteriyor. Aslında bilinçsiz Doğu bilincinin kendisini

savunmasıdır.

Bugün bütün dünyada İslama dayanan kökten dinci akımlar, petrol dolarlarına dayanarak, geri kalmışlıklarının, sömürülmüş olmalarının birikmiş öfkesini Batı'dan ve Batı yanlılarından çıkarmak için harekete geçmiş görünüyorlar. Dünya-çevre kirliliği sorunları da, onlara, bilim ve tekniğe karşı --Batı'nın hertürlü teknik olanaklarını, aralarındaki savaşlarda bile Batı silahlarını kullandıkları halde--, düşmanlıklarını sergileme fırsatı veriyor. Bu, Doğu'nun Batı silahları ve parası ile Batı'yasaldırmasıdır.

Dünya ölçüsünde, para zoru ile güçlenen ve saldırganlaşan köktendinci İslam ideolojisinin savaş alanlarından birisi de kuşkusuz ülkemizdir. Bu, lâik Cumhuriyet'imiz için gerçek bir tehlikedir. Bu tehlike dinsel inançtan değil, --inanç bir vicdan işidir ve yeryüzünde dini olmayan bir toplum da yoktur--, fakat geçmişi canlandırma gayretinin, gözü ve aklı körleştiren çağdışı ideolojik bir saplantı halini almasındandır.

İslam ülkeleri içinde yalnız lâik Türkiye demokrasi ile yönetilen bir ülkedir. Çağdaşlık, bilim ve teknoloji bakımından Batı'ya yaklaşmada belli bir yol almıştır. Fakat yine de bilimsel görüşün, lâik eleştirel aklın eğitim sistemimizde egemen olduğunu söyleyemiyoruz. Hatta üniversitelerimizin bile yavaş yavaş bilimsel görüşten uzaklaştığını görüyoruz.

Ülkemizde lâik düşüncenin, bilimsel görüşün, eleştirel aklın hep dirençlerle karşılaşması, bir türlü yerleşememesinin nedeni, çok derindedir. Bu, Doğu ve Batı uygarlık ve kültürlerinin özleriyle ilgilidir; bir zihniyet sorunudur. Bu öz farkı, dünya, insan ve doğa karşısındaki bir tavırdan, kökleri mantıksal olan bir tutumdan kaynaklanmaktadır. Bu araştırmanın amacı, bu iki kültürün düşünme tarzlarının, birisini bilime, dünyaya açılmaya, doğaya egemen olmaya götüren, ötekini içe dönük, yerinde sayan güçsüzlüğe mahkûm eden, mantıksal yapısını göstermeye çalışmaktır.[3]

I. Bölüm: Doğu ve Batı Uygarlık ve Kültürlerinin Özde Başkalıkları

1. Kültür ve Uygarlık bir ve aynı şeydir; oluşması tek yönlü değildir.

Kültür ve uygarlık konusu, önce, geleneksel Batı felsefesinde bir tarih felsefesi ya da metafiziği olarak ele alınıp işlenmiş, sonra sosyolojinin doğması ile, sosyal bilimlerin araştırma alanı haline gelmiş; yüzyılımızın başlarından beri de kültür antropolojisi ve felsefi antropolojinin çok ilgi duyulan çalışma alanları olmuştur. Bu çalışmalar sonunda bugün artık kültür ve uygarlığın birbirinden ayrı görülmesine olanak olmadığı, tartışılmaz bir konudur.(4)

Dünyada, doğadaki canlı ve cansız doğal varlık alanları dışında (fizik ve biyolojik varlık alanları), insan aklı ve düşüncesinin ve bunun bir uzantısı olan ellerinin (Kant) ortaya koyduğu herşey, kültür alanına girer (Marx). Bu alan, insan kuşaklarının yaratarak çoğalttıkları, kendinden öncekilerden alıp, sonrakilere aktardığı "insan başarıları" alanıdır. Tarihsel bir alandır; sürekli bir oluşum içindedir.

Uygarlık ve kültürün alanı olan "insan başarıları", taşıyıcılarının düşünce tarzlarını, dünya görüşlerini, anlam dünyalarını hem yansıtır, hem şekillendirir, hem de yaşayışlarına biçim verir. Kültür ve uygarlık her toplumun yaşayış biçiminde ortaya çıkar. Başarıların zenginliği, yüksek bir uygarlık ve kültür düzeyini; sadece temel gereksinmelerin doyurulması sınırına kadar inebilen fakirliği de, ilkel bir uygarlık ve kültür düzeyini gösterir. Fakat yokluğu söz konusu olamaz.(5)

Bugün özellikle felsefi antropolojinin araştırmaları, insanın bir olanaklar varlığı olduğu noktasında birleşiyor. Antropolojik araştırmalar, insan varlığının olanaklarının çeşitli kültürlerde gelişmesinin Auguste Comte sosyolojisinin tek çizgili gelişme şemasına sığmayacak içerik ve zenginlikte olduğunu gösteriyor. Artık Doğu kültürünün ya da gelip geçmiş kültürlerin, Batı uygarlığının gelişme çizgisinde belli bir noktada tıkanıp kalmış görmeye --hazır şemalarla düşünme kolaylığından dolayı ülkemizde de çok yaygın olan bu düşünme tarzının sökülüp atılması güç olsa da-- olanak yoktur.

Fakat doğa ve doğu karşısında inanılmaz ölçüde yükselen Batı, haklı gururu içinde, başlangıçta, uygarlığı tarih boyunca süren, kendisinin tepe noktasında bulunduğu bir gelişme çizgisi olarak gördü. Tıpkı Darwinizm'in biyolojik alanda, tek hücreli hayvanla biyolojik

AY SOLOLARI

ay sololarıyla
şenlenen sofalarda
panayırları giydiriyor
gün batımlan.
iç çekişiyle gök yangında
kaçışıyor sular
yılların seyriyle
karanlıkta.
çiçek açıyor
alev yığınları
ERİYOR CAM
eriyor
ERKENCİ SABAHLAR.
kuşlar yitiyor
kuşlar iniyor
bir adam şarkı söylüyor
aile çay bahçelerinin
boş masalarına.

Betül TARIMAN

GURBETÇİNİN GÜNLÜĞÜ

Yorgun gurbetçilerdik kenetli
Bir sonsuz şarkıya tutunan
Çekip çıkarmıştık gündüzü
Kara gecenin elinden
Yollar kırıktı
Hep kendimiz sarardık yaralarımızı
Bir güle yaslamıştık susuzluğumuzu
Sevda unuttu kollarımızda
Kurutmuştuk gözyaşlarını
Kuyulanmıştı çığlıklar ocaklarında
Kırmıştık yasaklı kapıları emeklerimizle
Gün ağdı-döndü apansız
Bulutları savruldu üstümüze
Şaşkın bir yelin
Sarı samanlara dönüştü tanyeri.

Mehmet AYDIN

yapısı bakımından çok karmaşık bir yapıya sahip olan insan arasında gördüğü basamaklı gelişme çizgisi gibi. Buna göre, Batı uygarlığı dışındaki uygarlıklar, bu gelişme çizgisi üzerinde ilerlemiş, ama herbiri belli bir noktada tıkanıp kalmıştı. Bizde de çok yaygın olan bu görüşün yanlışlığı, çağımızda hem biyoloji alanında, (biyolojideki bütünlükçü araştırmalar, Uexküll'ün çevre araştırmalarıyla, Konrat Lorenz'in araştırmalarıyla), hem de uygarlık ve kültür alanında, sosyolojik antropolojik araştırmalarla gösterilmiştir.

Bu gelişme teorisinin neden olduğu hata, bir yandan, Batı kültür ve uygarlığından binlerce yıl eski olan, çok derin hikmetlere, çok ince bir zevke ulaşmış olan Doğu kültürünü, ilkel kültürler gibi, bir yerlerde tıkanıp kalmış görmek, öte yandan özdeki başkalığın görülüp araştırılmasını önlemektir.

Doğu kültüründeki özellikle insancıl yüksek değerleri görüp hayran kalan, şaşıran Batılılar, özdeki başkalığı görmeden, bunları kendi insanlık ideallerinin yanına yerleştirirler. Batıda eğitim görmüş Doğulular da, kendi kültürlerindeki benzerlikleri göstermeye çalışırlar. Doğunun tarih içindeki tek tek başarıları, sanki geçmişte Batı anlamında bilimsel bilgi (deneysel olan, soyut matematik formüllerle dile getirilen teorik bilgi) varmış gibi örneklenirler. Aynı hata, İslam'ın yükselme çağında bilimin ne kadar yüksek düzeyde olduğunu gösterme çabalarında, ya da Yunus Emre ve Mevlana'yı Batılı bir kavram olan "Hümanizma"ya sokmada da işlenir.

Halbuki Doğu kültürü içinde matematik, geometri, tıp, Astronomi, Hindistan'da sadece başlangıçları olan mantık alanlarında, Batıdan çok önceleri ve çok şey bilindiği halde, bu bilgiler, ampirik temellerinden kopup, soyut kavramsal, yani bilimsel bir karakter kazanamamıştır. Çünkü, ilerde gösterileceği gibi, Doğulu düşünce bilimsel düşünmeye yabancı olan bir düşünme tarzıdır. Bu yüzden Batının belli kavramlarını Doğu düşüncesince aramak, zorlamalı yorumlar yapmak yanıltıcıdır.

Kökleri uzak Doğuda olan, sonradan İslam kültürü etkisine giren, tarihsel bir kültürün taşıyıcısı olarak, bugün ne olduğumuzu ve ne olmadığımızı, neyle çarpışmamız gerektiğini; ve bunu ne için yapacağımızı bilmek, bu konuda açıklık kazanmak zorundayız. Bunun için Doğu ve Batı kültürlerinin özünü, önyargısız anlamaya çalışmalıyız. Bu konuda kafamızın çok karışık olduğu, çok açıktır. Çünkü genellikle yaptığımız, kendi Doğulu özümüzü ya görmezden gelmek, ya da Batılı gözüyle yargılamaktır; bazen çok överek, bazen çok yererek.

2. Doğuda ve Batıda İnsan Aklının İçine Düştüğü Çıkmaz.

İnsanlar doğuda ve batıda da, heryerde, aynı real dünyada yaşıyorlar. Aynı insan aklı ile onu bilmeye, kavramaya çalışıyorlar. Aklın işlemesi demek olan düşünmenin yasaları, yani mantık yasaları, insan bunu bilsin ya da bilmesin, heryerde aynıdır.

Bilim öncesi günlük hayat bilgisinin tarzı, doğuda da batıda da naiv hayat bilgisidir, denemeye dayanan bir gerçekçilik taşır. Empirik ve pragmatiktir. Bu bilgi tarzı, "ne biliyorum?", "nasıl biliyorum?" sorularını sormaz. Hatta yaptığı şeyin bir deneme olduğunu, gerçekçi ve pragmatist olduğunu da bilmez.

Ancak, batıda da doğuda da, felsefi düşünme, gerçek dünyanın varlığı, varlık tarzı hakkında soru sormaya başlayınca, aklın çözemediği, çözümsüz sorularla karşılaşır. Kant'ın deyimi ile, "ne çözebildiği, ne de kurtulabildiği" sorularla: Zaman nedir? Mekan nedir? Bu dünyanın bir başı ve sonu var mıdır? Madde nedir? İnsan nereden geliyor, nereye gidiyor? İnsan ot gibi biter, ot gibi yiter mi? Ruh nedir; ölümsüz müdür ölümlü müdür? En önemlisi de, herşeyin durmadan değiştiği bu dünyada, değişmez bir şey, hakikat var mıdır? Varsa hakikatı elde etmenin yolları nedir? Ve de insan hakikatı bilebilir mi?

Doğu ve Batı kültürlerinin yolları, bu metafizik sorular karşısındaki tutumlarında ayrılmıştır.

Batı'da Antik Yunanistan'da skeptik'ler, bir hakikatın olmadığı, olsa bile insanın bilemiyeceği, bilse bile bildiremiyeceğini söylerken; sofistler de bir tezin ve antitezin, ikisinin de usavurmalarla aynı güçte kanıtlanabileceğini gösterirken, insan aklının ve mantığının içinde olduğu çaresizliği sergiliyorlardı. Onların dayandıkları düşünme tarzı, "paradoks mantığı" idi. "Bir ırmakta iki kez yıkanılamaz" deyen, paradokslarla ko-

nuştuğu için, çağının kendisine "karanlık" adını taktığı Herakleitos da, gerçek dünyanın, aklın kavrayamayacağı bir akış, bir oluş olduğunu söylüyordu.

3. Batı'da Paradoksun Özdeşlik İlkesi ile Terkedilmesi.

Skeptisizme karşı olan Platon, sofistlerle savaşır ve genel geçer bilginin olanaklarını arar. Platon, ünlü "mağara" benzetmesi ile, aklın duyular dünyasında ulaşamadığı kesinliği, ideal bir sfere, ideler sferine yükseltmek ister. Platon'un amacı, bilginin olanağı için bir yol bulmaktı. Bunu, nesnelerin değişmeyen kavramları, ideler teorisi ile sağlamaya çalıştı. Birçok düşünür, Platon'u, ideler teorisinden dolayı, tek tanrılı dinlerin habercisi olarak görür. Nietzsche, Platon'a, tek tanrılı dinlerin ilk kurucusu Yahudiler olduğundan, "Grek Yahudisi" der. İdeler teorisi önce Plotin ile "emanasyon" teorisine dönüştü. Ortaçağ'da da, Hıristiyan'lıkda, "tanrının yaratıcı düşüncesi" olarak metafiziklere kaynak oldu. Yeniçağ'da sübjektifleşerek, Lock ve Descartes'da objelerden edinilen imgeye dönüştü.

Bu teoriye göre, gerçi duyular dünyayı, bilgiyi olanaksız kılan güvenilmez, değişken bir alan olarak gösteriyor, akıl bu değişmeleri kavrayamıyor, paradoksa düşüyor görünüyor; fakat bu değişmelerin arkasında, değişmeyen, güvenli bilginin kaynağı olacak bir ideler dünyası vardır. Kavramlar bu dünyayı yansıtırlar. Matematik ve geometri bunun açık delilidir.

Böylece Yeniçağ felsefesinin daha doğrusu düşünce dünyasının asıl problem alanı, matematik doğa bilimlerinin kaynağı olan "bilgi teorisinin" temelleri atılmıştı.

Platon kavram hakkındaki düşünceleri ile öğrencisi Aristoteles'e düşünmenin yasalarını ortaya koyan klasik mantığı kurmak için gerekli temeli de hazırlamıştı. Bu mantığın temeli, özdeşlik ilkesidir. Bu mantık, kendi kendisini temellendirerek, aslında tautoloji yaparak, A, Adır; A-olmayan, değildir, der. Özdeşlik ilkesinden çelişmezlik ve üçüncü halin olanaksızlığı ilkeleri çıkar. (Freytag von Löringhoff).

Batı düşünce sisteminde bu mantığa uymayan "safsata"dır. Ya da irrasyonel bir alan olarak, metafiziğin alanıdır.

Gerçi Ortaçağ boyunca Aristoteles mantığı tekelci Doğulu bir din olan Hıristiyan dininin dogmalarının temellendirilmesinde kullanılan bir alet oldu. Fakat Ortaçağ'da bile "külliler" tartışmasında, dogmatizmin yenilmesi, deneysel doğa bilimlerinin kurulması için gerekli ipuçları vardı. Bir kez bilginin, tanrısal bildiri dışında kazanılabileceğine inandıktan sonra, --Doğu düşüncesi ile yolların ayrıldığı bu ilk kavşaktan sonra--, onu elde etmenin yolları arandı. Bu, bilginin problem olması, "bilgi teorisiydi".

Bilgi teorisi, felsefi düşünmenin doğa bilimlerine yol gösteren en önemli disiplini oldu. Buradan atoma kadar varan ve gelecekte nereye varacağı bilinmeyen bilim ve teknik yolu açıldı.

4. Bilimsel Bilgi

Düşüncenin özdeşlik ve çelişmezlik ilkelerine dayanan bilimsel bilgi, soyutlayan bir bilgidir. Gerçekliğin somut özelliklerini silerek matematik formüllere indirger. Somut dünyanın, insanın yaşadığı doluluğunu, renkleri, sesleri, ışığını, sıcaklığını ve bütün özelliklerini sayılara çevirir. Silmek için sürekli çelişki arayan, A-olmayanı dışarda bırakmak için, A-olan karşısında durmadan A-olmayan arayan, "göreceli tek yanlı bir rasyonalitedir" doğa bilimlerinin rasyonelliği (Edmund Husserl). Bu yüzden, dünyanın gidişini hesabedebilir ama, "dünyanın gidişini hesabetmek, onu anlamak demek değildir" (Lotze). Çünkü anlam sorusu onu ilgilendirmez. Bilimsel düşünme için önemli olan, çelişkisizliktir. Çelişkisizlik olası hakikat için temel koşuldur. A nın A olduğu ve A-olmayan olmadığını --ki A-olmayan sonsuz bir kavramdır--, önkoşul alarak alır. Bu, bilgi için, insana doğrudan verilen somut dünyanın çelişkilerle dolu canlılığından, doluluğundan vazgeçmek demektir.

5. Sezgiye Dayanan Bilgi

Doğu düşüncesi tersi yönde hareket eder. İnsan aklının hakikatı kavrayamayacağını gördüğü an, duyulara verilene yani değişmelere, doluluğa, somutluğa bağlı kalarak, "A, hem A, hem de A-olmayandır" der. Bu paradoksun kabul edilmesi, onun varlığın özü olarak "evetlenmesi" demektir. Bilimsel bilginin safsata, yada metafizik olarak dışladığı paradokstur.

Bu evetleme, dünyanın insana duyuları yoluyla verilen gerçekliği için bilgiden vazgeçmektir. Bilgiden vazgeçince, dünyada insanın onu anlamak, ona girmek için gidebileceği biricik yol, onu olduğu gibi yaşamaktır. Bütün çelişkileri, bütün paradoksları ile, bir bütün olarak yaşamak. Bu sezginin yoludur.

Paradoks mantığına göre insanın anlayış yeteneği için gerçekliği açık seçik kavramak olanaksızdır. Hakikat bilinemez. Çünkü real varlık oluş içindedir. N. Hartmann'ın terimleriyle, oluş, real varlık tabakasının temel formudur. Somut dünyada herşey akış halindedir: eski yeniye, yeni eskiye; aydınlık karanlığa, karanlık aydınlığa, daha somut söylersek, gece gündüze, gün geceye; sıcak soğuğa, mevsimler birbirine dönüşür. İnsan dünya gerçeğini, bu, bir "birbiri içine girme" olduğundan bilemez. Ama yaşamaktadır, yaşayabilir. Bu yaşama başkalarına bildirilebilir bir bilgiye değil, içten bir aydınlanmaya ulaşır. Bu, varoluşsal bir durumdur, bir değişmedir.

İnsan aydınlanmaya tek kişi olarak ve basamaklı bir şekilde ulaşabilir; o insanın kendi kişisel deneyimi olarak. Bu, yaşamaya dayanan bir deneyimdir. Burada Batı bilgisinin temel kavramları olan süje ve obje ayrımı yapılamaz. Kavram ve kavramsal anlayışa yer yoktur. Onu yaşamamış olana anlatılamaz. Doğu anlamında insan "bilgisinin" amacı, varlığın bir bütün olarak aydınlanmasıdır. Aydınlanma, insanın bir iç durumudur, korkulardan, acılardan kurtulduğu, bütün bağlardan bo-

DOĞA

Bana kendi dilinden masallar anlatma kadın
Gel
Otur yanıma
Giden günleri
Yiten doğayı seyret

Bırak duyayım
Bozbulanık denizleri
Tükenen ovayı
Ölüm sesini güzel ağacın
Bana kendi dilinden masallar anlatma

M. Berdan KARAGÖZ

şandığı bir özgürlük durumudur.

Doğa biliminin temel kavramları olan zaman ve mekan Doğulu için birer çevrilemez ve yinelenemez oluştur. Bu bakımdan, sonlu olan sonsuz, sonsuz olan da sonludur.(6)

Aydınlanmanın yolu meditasyondur. Meditasyon insanın içe dönük bir yoğunlaşmasıdır, bir iç deneyimdir. Doğu dilinde deneyim, görmek demektir. Görmekse deneyim.(7) Şeylerin ne olduklarını, onların "varlıklarını" görmektir, sezginin özel bir türü ile, özgörüsü ile. "gerçekliğin" ilk temellerine girmek demektir. Sezgi, o insanda doğar ve ona geridöner. Bu, immanent kalan bir transcendenttir. Burada ulaşılan "gerçeklik", soyutlanamaz, yani bildirilemez; Batı kavramları ile söylemek istersek, objektifleştirilemez; fakat gerçeklikten "soyulup" "gösterilebilir". Sanatın yaptığı gibi. Sanatta da daima somut bir dünyada kalınır, ama gerçekliği olmayan, gerçekliğinden soyulmuş --soyut olan değil-- bir dünyada. Doğu bilgisi, analitik, düşünsel, yani objektif bir bilgi değildir ki, bütün akıl sahiplerinin onu anlaması için açıklanabilsin.

Belli bir deneyimi dile getirmenin yolu, sadece, anlam taşıyan semboller, işaretler ve ipuçlarıdır ki, ancak o deneyimi yaşamış olan bunu anlayabilir.

Özdeşlik mantığı ve paradoks mantığı, birbirine zıt iki apayrı dünya, kültür dünyası ve uygarlığı oluşturdular. Birbirleri ile tanıştıkları zaman bile, birbirleri gibi düşünemediler.

6. Mantıksal Zıtlığın İnsansal, Toplumsal Sonuçları: Batıda yenilenme, Doğuda yinelenme.

Batı, somut gerçekliği soyutlaştırır, yani bir yanını yok sayarken, Doğu onu bütün çelişkileri ile içine alır. Batının realiteye "hayır" diyen, ideleştiren tutumuna karşılık (Max Scheler), Doğu, bütünlükçü, realist, pragmatist bir tutumla "evet" der.

Bir yanda dışa dönük eylem, gerginlik, atılım; öte yanda içe dönük passiflik, harmoni, dinginlik.

Batı düşüncesinin ve hayatının akışı karşıtlıklar içinde geçer; bir diyalogtur (Platon): Tez ve antitez sürekli birbirini kışkırtarak, sınırlayarak, yenerek, yenilerek, aynı zamanda hataları düzelterek; diyalektik bir oluşum içinde (Hegel, Marx). Değişme ve gelişme bu kültürün özelliği, özüdür. Bu, kendi kendisini yiyip yok eden; yokluktan yeni olanın doğduğu trajik bir yaratıcılıktır. (savaşlar düşünülsün).

Doğu için ise, Buddha'nın sembolü olduğu bir dinginlik içinde, kendisi ile, hayat, dünya ve doğa ile uyum halinde olma, sabır, katlanma, barış, başlıca değerlerdir. "Paradoks mantığı insanı hoşgörüye ve kendi kendisini değiştirme çabalarına; Aristoteles'in görüşü de doğmaya ve bilime götürdü; Katolik Kilisesine ve atom enerjisine."(8)

Bilgide çelişkiyi hata, hakikat dışı olarak hayırlayan Batı düşüncesi, sorunları çözmek için, heryerde zıtlıklar ve dualiteler arar. Batı için "insan, yalnızlığı içinde bile daima iki kişidir. Ben ve sen arasındaki gerginlik alanı, birincil olarak onun kendi içindedir. Ve bu, bütün öteki kutuplaşmaları temellendirir."(9) Temelini, insanın kendisini birinci derecede, bilen bir varlık olarak görmesinde bulan ben-bilinci, bilgide süje olarak, ikinci bir öge, obje karşısındadır. Ethik alanda da ben'in karşısındaki ikinci öge, sen'dir.

Bilgi, süje ile obje arasındaki gerginlikten doğar. Ethik alan da problemlerini, ben ve sen arasındaki gerginlikte bulur. Ben'in kişi olması probleminde bulur. Kendisini sen'lerden ayıran ben-bilincinin amacı, kişi olmaktır.

İletişimin çok geliştiği, televizyonun bir bilinç endüstrisi (Hans Magnus Enzensberger) haline geldiği ve yaygın üretimin insanları bir örnekleştirdiği Batı toplumlarında, başarılı olmak için insandan beklenen, herkesten "başka türlü olmak", "kendisini ispat etmek", "yığından ayrılmak", "sivrilmek" gerekliliği, kişi ile toplum arasında bir gerginliğe neden olur. Batı düşünce tarihi, yeni fikirlerin, buluşların, dahilerin tarihidir. Üstün insanların tarihidir.

Tek kişiyi bir yandan yaygın kültür, toplumsal konformizm her yandan sarmıştır. Öte yandan, ondan kendisini "kendisi olarak" gerçekleştirmesi beklenir. İnsanla toplum arasında ortaya çıkan bu gerginlikte, kaçınılmaz sonuç olan insanın yabancılaşması karşısında, onun topluma yabancılaşmasından, yalnızlaşmasından yakınılır. Bu çelişkiyi katmerlendiren bir paradokstur.

Batının insanlık idesi de çelişik bir kavramdır. İnsanlık idesinin başdeğeri olan "özgürlük" ile yine başdeğer olan ve birlikte anılan "eşitlik", çelişik iki kavramdır. Nitekim özgürlüğün savunucusu liberalizm, insanların eşitliğini sözde bırakan sonuçlara vardı. Hem kendi ülkelerinde, hem de karşılarındaki dünya ülkelerinde.

İndividualiteyi, insanın biricikliğini her yerde vurgu-

layan Batının içine düştüğü çelişkilerden bir başkası da, şudur: İnsanın, insan olmanın bir üstünlüğü olan doğaya egemen olma, yüksek teknik, insanı bir yedek parçaya, bir sayıya dönüştürdü. İnsan endüstrinin esiri oldu. Yaşamak için yoketmek çelişkisinin bir uzantısı da, barış için olduğu söylenen savaşlardır.

Paradoksa, çelişkiye "hayır" deyen bir düşünce yolunun, durmadan daha kapsamlı paradokslara düşmesi, dünya gerçeğinin sırlarından biri olsa gerek. Fakat dünyanın asıl büyük sırrı, ona egemen olabilmek için, onu soyutlayarak, somut yanını dışarda bırakarak, matematik formüllerle dolaylı bir şekilde ona girilebilmesi, yani real güçleri ancak idealist bir tutumun ele geçirebilmesi. Buna karşılık, dünyanın somutluğuna bağlı kalan, bütünlüğe yönelik realist bir tutumun, doğa güçlerini ele geçirmek şurada kalsın, kendisini onlara teslim etmek zorunda kalmış olmasıdır.

Zıtlıklar halinde durmadan değişen duyular dünyasında, akıl yolunu şaşırır, paradoksa düşer, bunların arkasındaki hakikatı bilemez.(10) Hakikat, insan mutluluğunun vazgeçilmez koşuludur. Hakikat bilinemez ama hayat "deneyimi" şeklinde yaşanabilir; içinde zıtlıkların eriyip kaybolduğu, somut bir bütünlük olarak. Bu düşünce yolundan, paradoks mantığından, kendisini görsel imgelerle doğrudan, doğruya dile getiren bir kültür oluştu. Anlamlı sembollerin aracılık ettiği bir dolaysızlıktır bu kültürün özelliği. Görsel, duygusal bir etkilemenin oluştuğu bir donuklukla kendisini dışa vuran.

Buddha, yontularında sağlamca yere basarak, otururak, hareketsizlik içinde, "gösterir"; fakat "susar". Doğu dillerinin, Çince'nin, Japonca'nın idiogramatik yazı işaretleri, bu düşünce biçiminin, doğrudan doğruyalığının, somutluğunun bir yansımasıdır.

Batı için doğanın evrensel yasası matematik harflerle yazılmıştır. Doğunun bulduğu evrensel yasa, "Yang ve Yin"dir. En eski Çin bilgeliğinin bir buluşu olan Yang ve Yin, evrensel bir yasayı dile getirir. Şimdi Batının süsleme olarak çok kullandığı bu sembol, yarısı siyah, yarısı beyaz bir çemberdir. Siyah içinde beyaz, beyaz içinde siyah bir nokta taşıyan, siyah ve beyaz arasındaki sınırı düz bir çizgi değil de birbirine geçmeye hazır bir dalgalanma gösteren, sade, görsel anlatımında çok şey söyleyen bir şekildir. Yang ve Yin, zıtlıkların birliğinden oluşan bir bütünlüktür. Yaşanan dünyanın durmadan birbiri içinden çıkarak birbirine dönüşen zıtlıklarının, dişi ile erkek, doğumla ölüm, geceyle gündüz, kışla yazın birbirine sonsuzca dönüşümlerinin sembolüdür. Evrensel yasa yenilenme, bir yinelenmedir. (11)

7. Batıda utopi, Doğuda gerçekçilik

Batıda, insan hayatını, toplum düzenini düzeltmek, haksızlıkların, eşitsizliklerin önüne geçmek, daha âdil bir yönetim ve toplum düzeni kurabilmek için, sürekli çalkantılar yaşanır. Özgürlüğün, eşitliğin ve adaletin gerçekleşmesi için halk ayaklanmaları, devrimler birbirini izler. Bu kavramların egemen olacağı sistemler, utopiler ortaya atılır Toplumsal adalet idesinin gerçekleştirilmesi için, haksızlıklara karşı başkaldırır insanlar.

Doğuda insanlar toplumun binlerce yıl eski toplumsal düzenini, yerleşik sınıfları, uyulması kaçınılmaz olan düzenler, sınıflar olarak görürler. Batının ideal olanı arayan, idealist tutumuna karşılık, realist ve pragmatisttir Doğu. İsa'dan beşyüz yıl önce yaşamış olan Konfuçyüs'ün (Kung-fu-tse) toplumsal moral hakkındaki görüşleri, dinsel bir buyruk gibi bilinçlere işlemiştir.

"Konfuçyanizmi ilgilendiren, insanların birlikte yaşamasını yöneten kurallar, yani pragmatik sorulardır. Şu soruların yanıtları aranır: İnsanların içinde yaşamakta olduğu, ya da yeni kurup yaşayacağı toplumda, büyük haksızlıkların olmaması için, birlikte yaşamaya nasıl kurallar konmalıdır? Bir kimsenin, ötekinin hayat alanını çok daraltmasının önüne nasıl geçebiliriz?(12) "Konfuçyanizm bir din değil, bir toplum öğretisidir... Onun öğretisi, insanlar arasındaki ilişkilerde, hem büyük hem küçük çevrelerde, huzursuzluk ve barış bozuculuktan nasıl kaçınabiliriz? sorusuyla uğraşıyordu. Buradaki temel düşünce şudur: Her insan toplumunun bir iç yapısı vardır. Bu iç yapı, toplum içindeki teklerin arasında karşıtlıklar çıkmasına neden olmaktadır. Her toplum kendisine basamaklı bir düzen kurar, ya da böyle bir düzen kurulmuştur. Her zaman bazı kişiler ötekilerden daha kuvvetli ve güçlüdür. Bundan, güçsüz olanların güçlülerin keyfî istekleri karşısında çaresiz kalmaları tehlikesi doğar. Çünkü güçlüler kolaylıkla ölçüyü kaçırırlar. İktidara alışınca, artık ötekilerin, aşağı düzeyde olanların ne hissettiklerini kolaylıkla düşünemezler. Konfuçyanizm öğretisi, toplumun basamaklı yapısını yadsımaz; onun özü bakımından kötü olduğunu söylemek. Onun ortadan kaldırılmasını istemez. Çünkü toplum hayatının bu kaçınılmaz durumu, insan doğasının bir gereğidir. Bunu ortadan kaldırmayı istemek, bir utopidir. Çünkü her yıkılışından sonra hemen bir yenisi, yeni bir basamaklı düzen kurulur.

Konfuçyüs öğretisi, özellikle hiyerarşik yapının üst düzeyinde yer alanlara yönelir. Onlara, aşağı basamaktakilere, zayıflara karşı nasıl davranmaları gerektiğini anlatır. İktidarın anlamı, güçlülerin iktidarlarıyla zevklenmesi değildir. Her iktidar bir ödev ile bağlıdır. Bu ödev zayıflara özen göstermektir. Onlardan gelen bu talep, insan olma saygınlığından doğar.

İnsanları salt yasa ve buyruklarla yönetmek istemek, zorunlu olarak zorlamalı bir düzeni yaymak demektir. İnsanlar eğer onların gururları ve kendilerini koruma itkilerine karşı kötü davranılırsa, boyun eğmezler. Eğer onlar içlerinden anlayamadıkları yasalarla, sıkışık duruma sokulurlarsa, durmadan yasalardan kaçmaya, ya da onları yıkmaya çalışırlar. O zaman düzeni korumak için yeni yasalar ve cezalar gerekecektir. Böylece durmadan daha çok karşıtlık, isteksizlik, karşı durma, yasaları dinlememeye daha çok eğilim üretilecektir.

Buna karşılık... eğer insanlara, her toplumda, az da olsa, herkesin uyması zorunlu olan bazı kural ve yasaların bulunması gerektiği görüşü kazandırılırsa, o za-

man, yasalardan kaçanlarnı, karşı duranların, sayısı azalır. Böyle bir duruma ancak uzun süren bir eğitimle, yukardan aşağıya, bütün halkın bilincinin eğitilmesiyle ulaşılır. Yalnız yukardakiler bu ilişkileri kavrayabilirler. Bundan dolayı da bu bilinci aşağı tabakalara iletme sorumluluğu taşırlar... Eğitim gerekliliği Konfuçyüs'ün postulatıdır. Halka verilecek bilgi, öte dünya ile ilgili dinsel bilgi değildir. Bu bilgiler, insanın bu dünyadaki hayatına ilişkin pragmatik sorularla ilgilidir. İnsanlar nasıl yönetilmeli ki, olabildiğince az huzursuzluk olsun...

Konfuçyüs öğretisinde hiç yer almayan düşünce, içinde herkesin birbirine eşit olduğu utopik bir toplum görüşüdür. İnsanların birbirlerini, hiçbir ayrım yapmadan karşılıklı sevmelerini istemekten de hiç söz edilmez. Bu öğretide mutlak eşitlik, mutlak adalet ve mutlak özgürlük hakkında bir düşünceye de yer verilmemiştir.

Batıda, insanlar arasındaki ilişki bilincinde, bu bilincin katlarına şilemiş düşünceler arasında, kaçınılmaz hiyerarşiye uyulması görüşüne yer veren hiçbir öğreti yoktur. Batı, tabakaları temelden yadsımaya, kaçınılmaz olan tabakalı yapıyı diş gicirdatarak kabul etmeye eğilimlidir. Bunun yerine, Hıristanlığın buyruğu gereğince, insan sevgisi istenir. Fakat bu buyruk hiçbir real topyumda tümden gerçekleşemez. O zaman doğru olarak sorulabilecek soru şudur: İnsanları sevmek buyruğu, zorunlu ve gerekli olarak, ne kadar gerçekleşebilir? Burada çok kez sinir belirsizdir. Bu, batılı toplumun bütününde sallantılı bir durum yaratır.(13)

Doğuda "hukuk sistemi insanların çatışmasız bir cennet rüyası olmadan işlemektedir. Daima ve herhangi bir nedenle bir suçlunun bulunması gerekmediği gibi, eğer yurttaşlık yasasını ilgilendiren bir durum varsa, birisinin ille de suçlu gösterilmesi gerekmez. Söz konusu olan, gerginlikleri azaltan, ikilikleri yumuşatan, parasal zararları herkesin kabul edeceği şekilde düzenleyen bir birlikte yaşama tarzı bulmaktır."14

DİPNOTLAR

1. Atatürk Devrimlerine karşı çıkmak isteyen düşünce akımları, uygarlık ve kültür ayrımını kendilerine teorik temel olarak aldılar. Bu teorinin temsilcisi olan Ziya Gökalp'i reaksiyoner ideolojileri için kullandılar. Ziya Gökalp, Türk düşünce tarihinde belli bir yeri olan bir düşün adamıydı. Özellikle "Türkçülüğün Esasları" adlı kitabı ile, İmparatorluğun çöküntüsü altında ezilmiş, kimliğini arayan Türk Ulusuna, yeni bir kimlik, ulusal bir kimlik kazandırmayı amaçlıyordu. "Hars", "mâşeri vicdan" gibi bizim düşünce dünyamız için yeni olan kavramlarla, Durkheim sosyolojisine dayanan düşünceleri Türkiye'de yaymaya çalışması, zamanı için bir hizmetti. Ancak, ulusallık bilincinde dine özel bir yer vermesi, zamanına uygun düşse de, Atatürk ka-

TOPRAĞINA NERGİS EKTİM GÖZLERİMİN

Erik ağaçları altında oturmuşsun
Kim bilir ne geçer düşünlerden
Bölmüşsün çarpmışsın bin kere
Kaç yol dönemecinde
Geri dönüp susmuşsun

Ayırdında gerçeğin
Bulanık düşte
Geçer köprüsünü sıratın
Yolculuğa bir anka
Öncülük eder...

Toprağına nergis ektim gözlerimin
Sarı mecidiye gömdüm
Nehir diplerine.
Saçlarımın küfünde
Yosunlanırdı hüzün
Belki de o anda hem de
Ispanya'da şarkı söylüyordu
Bir kadın

Ben gibi siyah saçlı
Yitirdiği ben gibi, kavuştuğu
Olabilirdi, tarhana kurutuyordu
Ağustos sesli yaz gününü
Karakışta yemek için.

Erik ağaçları altında oturmuşsun
Dereye dutlar düşüyor olgun
Irak yerde cura çalıyor biri
Dağ tepe söğüt meşe
Güncen o denli çoğul mu ki
Dereler ırmaktır başka adı yok
Sazanlar ışıl ışıl
Bal düşüyor balıkların üstüne...

Arife Kalender ÖNEL

dar ileri görüşlü olmadığını gösteriyordu. Atatürk Devrimleriyle uyuşmuyordu. Zaman Atatürke hak verdi. Fakat gerici düşünceler, Ziya Gökalp'i, bilimsellik kisvesi altında kendilerine bayrak yaptılar. Halbuki düşünce ve bilim dünyasında dokunulmazlık yoktur. Yeni teoriler eskilerinin yerini alır ve ilerleme böyle sağlanır. Sadece ideolojik saplantılı tutumlar, bilimsel olmaktan uzak, bilimsel tartışmalar yerine, yanlı ve çelişkili tutumlar sergilerler. Nitekim Ziya Gökalpçilerin çoğunun, gerici bir ideolojiye saplanmış olduklarının en açık delili, Gökalp'in Türkçeciliğini görmezlikten gelmeleri, Kuran'ın ve ezanın Arapça kalması gerektiğini savunmalarıdır.

2. Bu düşünceyi savunanlar aslında "millet" kavramının da Batı'dan alındığının farkında değillerdi. Çünkü dinsel bir toplum, millet değil, ümmet topluluğudur. Üstelik bu tür teoriler, objektif bir temeli olmayan, yenilgiden incinen toplumsal gururun, kendi kendisini savunma çabasıydı.

3. Bu noktada, Uzak Doğu kültürleri ile Ortadoğu'nun tek Tanrılı tekelci dinlerinin kültür çevrelerinde, özleri bir olduğu halde ortaya çıkan fark, özellikle Batı kültür ve biliminin, tekniğinin benimsenmesinde büyük rol oynaması bakımından, üzerinde durulması gereken bir noktadır. İlerde Arabistan Yarımadasında doğan tek Tanrılı dinlerin Uzak Doğu ile ortak özleri ve başkalıkları ayrıca ele alınacaktır.

   Batı'da eleştirel bilimsel düşünce ancak Doğulu bir inanç olan Hıristiyanlığın vicdan sınırlarına çekilmesi, yani lâiklikle gerçekleşti. İsa - Musa - Muhammet tekelci dinlerinin değil, bu dinlere göre din bile sayılmayan Uzak Doğu inançlarının egemen olduğu Uzak Doğu'da, bilim teknik ve bilimsel düşünce (olgunlaşması için bir süreç gerekmesi dışında), ciddi bir bir tepki ile karşılaşmadı. Bu yazıda, düşüncelerimizi örneklemek için kendisinden çok söz edeceğimiz Hisako Matsubara, Japonya'yı anlatan kitabında, Uzak Doğunun hiçbir zaman Ortaçağ karanlığı yaşamadığını ve bunu tanımadığını söyler. Çünkü Uzak Doğu inançları, yeni bilgilere kapalı değildir. Direnç, sadece, kökten dinci Yahudilerle (Şassidim), Müslüman ülkelerden geliyor. Yahudilikte dikkat çekmiyor, çünkü sayıları az ve Diaspora etkilerini azaltmış. Ama Batı kültürünün problemlerini, kendilerini ileri sürmek için kullanan İslam kökten dinci akımları, bugün çok etkili görünüyor. Bilim-tekniğe yabancı, hatta düşünce yapısı bakımından düşman olan Müslüman ülkelerin petrolü olmasaydı --ki petrole petrol olarak değerini veren de Batı icatlarıdır-- bugün ne derecede fakirlik ve geri kalmışlık içinde yaşamak zorunda kalacakları da ayrıca düşünülmeye değer.

4. a) Bozkurt Güvenç, "İnsan ve Kültür", Antropolojiye Giriş, özellikle s.97 Ankara, Ayyıldız Matbaası, 1972, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları, G-1

   b) Jean Starobinski, "Das Rettende in der Gefahr", Kunstgriffe der Aufklärung--S. Fischer Verlag GmbH, Frankfurt am Main,1990

   ISBN 3-10-075104-3 Özellikle 1. Bölüm.

   Fransızca'dan çeviren: Horst Günther, 1990

5. Takiyettin Mengüsoğlu, "İnsan Felsefesi", Remzi Kitabevi, İstanbul, 1988

6. Hisako Matsubara, "Weg zu Japan", West-Östliche Erfahrungen, Albrecht Knaus Verlag, Hamburg, 1983 ISBN 3-8135-0560-X

   Aslı Almanca Olan bu kitabı Türkçe'ye çevirdim. Yakında yayımlanacağını umuyorum.

7. Daisetz Taitaro Suzuki, "Der westliche und der östliche Weg" Essays über christliche und buddhistische Mystik Weltperspektiven

   Verlag Ullstein GmbH, Frankfurt/M, 1982

   Amerikan orijinal adı: "Mysticim: Christin and Buddhist"

   Almancaya çevirenler: Liselotte ve Walter Hilsbecher ISBN 3 548 35059 3

8. Erich Fromm, "Die Kunst des Liebens", Ullstein Materialien, s.92 Verlag Ullstein GmbH, Frankfurt/M, 1985

   Çevirenler: Liselotte ve ErnstMickel

   ISBN 3-548-35258-8

9. Walter Heistermann, "Gesammelte Schriften zur Anthropologie und Pädagogik", Um einen zeitgemä Ben Humanismus s.20

   Gesellschaft, Erziehung und Bildung 5 Schäuble Verlag, 1990 Reinfelden; Berlin

   ISBN 3-87718-565-7

10. Bu alanın Batı düşüncesindeki yeri, Kant gözönünde bulundurulursa, pratik aklın postulat karakterdeki ide'ler sferidir. Kant bu idelerin çelişkisiz düşünülemiyeceğini söyler. Metafiziğin üç idesi, transzendental ideler şunlardır: Tanrı, özgürlük ve ölümsüzlük.

11. Hegel'in, mantığın özdeşlik ilkesine yeni paradoks bir yorum getiren mantığında, A, A-olmayan'ı da içerir. Fakat bu çelişki, diyalektik üçüncü bir adımla, yeni bir şey olan "sentez" ile tamamlanır ve yeniden başlar. Ona göre sadece doğadaki oluş, bir yinelenmedir. Tarihsel varlık sferinde tez ve antitezi, yeni bir şey olan sentez izler. Hegel'in bu yorumu Batı için doğrudur. Çünkü Batı toplumu, değişir gelişir. Kendisini doğa ile bütünleştiren Doğu, hep aynı şeyi yineler durur.

12. Hisako Matsubara, yukarıda adı geçen kitabı, s.268 s.14

13. Aynı kitap, s. 269 ve devamı. s.16

14. Aynı kitap, s.215 s.16

ALT YAZISI YOKTUR YAŞANANLARIN

Dilsizler konuşuyor
sağırlar dinliyordu
çocuksu bir öfkeyle çıkmıştım yola
sokaklarda gecenin üstüne ütopyayı örten
tarihin zamansız çocuklarını gördüm
acılarla beslenen bir bellek
tırpanaya yenilen güney rüzgarını kattım
ardıma
cinayet laboratuvarında faşizmin ellerimi
bıraktım
gözbebeklerime iyi bak
nergisler artık orda saklı Hatçem
tarihin en güzel fermanını okuyorum
rüya da görüyorum
halkımın yağmurlarla üşütülen rüyasını
takvim sayfalarında
aşk yapraklarını içine dökme
soldurma sakın bıçaklanan yüreğinin
melodisini
bir an bile unutma
güneş asla yenilmedi Hatçem
Yazının bulunmadığı çağlardan gelen gizli
heyecanı yaşıyorum günlerdir
isyana hazırlıyorum kendimi
yanıma alt yazısı olmayan bir geçmiş
puntolara sıkıştırılan bir hayat
film aralarında konaklayan ömrümü alacağım
sevdaları kurşuna dizilen nesnelerin
ülkesinde
parça parça edilen sevinç yoksulu hüznüm;
Hatçem
aklından ayrıkotunu hiç çıkartma
hırçın yanımda bir Spartaküs büyüyor nicedir
Otuzyedi'leri taşıyorum Taksim'den ve
Sivas'tan
dudaklarımda buruk bir Mayıs tadı var
savrulup dururken aşklar güzyangınlarında
ürkek hatlar çiziyorum parıldayan suretine
usulca bir pusula yazıyorum
aklımdan hiç çıkmıyor El-Şebdiz
yıldızlar parolayı söylüyor Hatçem
yeniden sahne alıyoruz hepimiz.
yirmibeş yılın muhasebesi tastamam önümde
eylemden dönmedim hiç
sürgün durdum tarihin aşılmaz duvar diplerinde
yer toprak
gök hava şahidimdir
düğmelerini iliklediğim katliam sonrası Maraşlı bir
delikanlının
gözlerini çalmışlardı onbeşinde
sığınaklara inmek yok artık
yok artık buğulu bir aynadan bakar gibi bakmak
hayata
Vatanımızı istiyoruz cereyanda çığlığımız
Vatanımızı istiyoruz yaylım ateştir ağzımız
çamaşırlarımda haziran kanı kurumuş
bombalı bir pankart gibi asılıdır kavgada genç
yüreğim
bir ırmak akar durur hala Munzur'da al al
bitmez denilen yollardan geldim
sıramı bekliyorum
bahşiş istiyor zamandan ölüler
bir Nevroz günü
Hatçem seninle
dans etmek istiyorum.

Caner BİNGÖL

bir dilcinin günlüğünden

İnsangiller Ne Demek Ola Ki?

Yusuf ÇOTUKSÖKEN

Atatürk'ün olmayan Türk Dil Kurumu'nun **Türkçe Sözlük**'ü (2 cilt, 1988) olumlu ve olumsuz yönleriyle (tercihleri, tanımları, örneklendirmeleri, yazımı ...) benim elaltı kitaplarımdan biri. Birkaç kez baştan sona okumuşumdur bu kitabı. Çok yararlandım, çok bilgi devşirdim bu sözlükten. Aynı şekilde çok yanlış da saptadım bu sözlükte.

Sözlük yazarı/hazırlayanı her şeyden önce alçakgönüllü olmak zorundadır. Her işin kendine özgü zorlukları vardır, ama sözlük yazmanın zorlukları bir başkadır. Zorlukları aştığımız oranda derli toplu bir sözlük ortaya koyabilirsiniz. Bir sözlük yazarı olarak yapıtınızın başarısından ötürü her çevreden alkış, ödül alsanız bile, "mülahazat hanesini boş bırakmalısınız", yani eksik ve yanlış yönlerin/değerlendirmelerin bulunduğunu hep düşünmelisiniz. Hele hele de kendi çalışmalarınızdan söz ederken öyle yüksekten atmamanız gerekir: Biz şöyle titiz çalıştık, böyle bilimsel yöntemler kullandık, her yaptığımız tartışmasız doğrudur....gibilerinden.

Resmi TDK'nin atamalı üyelerinden Prof. Dr. İsmail Parlatır **Türk Dili** dergisinde yayımlanan bir yazısında yaptıkları işi gereğinden fazla abartmış, büyütmüştü. Biraz da meydan okuyacak sözlüğü eleştirecek olanlara aba altından sopa göstererek...

Şimdi bu sözlükten bir terim seçip tanımını birlikte okuyalım; sonra da bu tanımı çeşitli yönleriyle irdeliyelim:

"**İnsangiller** ç. is. zool. Fosil halinde yaşayan insanı kapsayan familya." (**Türkçe Sözlük**, 1988: 1, 711)

Çok ilginç(!) bir tanım. değil mi? Türkçesiyle, aktardığı bilgiyle...Şimdi bu tanımın neresini düzeltelim? Fosil yaşar mı? Bu bağlamda, "Fosil halinde yaşayan insan" denir mi? Bu bilimsel ve doğru bir tanım mı? Her şeyden önce burada bir dil, mantık yanlışı var. Bunun düzeltilmesi gerekir. Fosilin, anlambirimlerinden biri de "yaşamayan, canlı olmayan"dır. "Yaşamak" eylemini "varlığını sürdürmek" olarak anlamlandırsak bile tanımı doğrulayamıyoruz. Ayrıca başka kaynaklardan derlediğimiz bilgiler de bize bunun böyle olmadığını gösteriyor:

1) "**İnsangiller** ç.a. hayb. Taşıl ya da yaşayan insanı kapsayan familya" (**Türkçe Sözlük**, 1983:I,585; Atatürk'ün Dil Kurumu'nun sözlüğü)

2) **İNSANGİLLER** a. Çağdaş insanı ve olası atalarını sayılan en yakın türleri kapsayan primat memeli familyası (Bil. a. Hominidae; insansılar öbeği) (**Büyük Larousse** 11:5716)

3)**İnsangiller (Hominidae)**, Primates takımının Anthropoidea (**İnsansılar**) alttakımından günümüzde yalnız tek bir insan türüyle **(Homo sapiens)** temsil edilen familya. Bu familyanın fosilleri bulunan örnekleri arasında **Homo erectus, Homo habilis** ve evrim tarihinin daha eski dönemlerinde, günümüzden yaklaşık 3,5 milyon yıl önce insansımaymunlarla insanlar arasında bir geçiş aşaması oluşturan **Australopithecus** cinsinin çeşitli türleri en iyi bilinenlerdir. (Ana Britanica 11:583)

Sanıyorum bu alıntılar, **İnsangiller** teriminin nasıl tanımlanabileceğini açık seçik gösteriyor. Bir de doğal olarak resmi TDK'nin **Türkçe Sözlük**'ündeki tanımın hemen her yönden (Türkçe, bilgi vb bakımlardan) tutarsız olduğunu da belirtiyor. Peki öyleyse: "fosil halinde yaşayan insan" sözüyle kim(ler) kastediliyor acaba?

Benim bu yazım ile öteki yazılarımda gösterdiğim yanlışlara birtakım itirazlar olabilir. "Binlerce sözlükbirimin yer aldığı bir sözlükte bu tür yanlışlar bulunabilir" denilebilir. Yanlış tek olsa ya da önemsenmeyecek ölçüde az olsa, böyle olumsuz bir değerlendirme yapmazdık, yapamazdık. Gelin görün ki, resmi TDK'nin bu sözlüğünün hemen her sayfasında çeşitli yanlışlarla karşılaşıyorsunuz. Bir sözlüğün bu kadar çok yanlışla yayımlanması, bırakın hazırlayıcılarının bilimsel saygınlıklarını zedelemesini, topluma karşı bir sorumsuzluk değil de, nedir?

Bir de, yurttaş olarak şunu öğrenmek istiyorum: Resmi TDK'nin bu sözlüğünü hazırlayanlar redaksiyon ve/veya telif ücreti olarak ne kadar para aldılar? Ayrıca resmi TDK, bu sözlüğü **Milliyet** gazetesine sattı. Gazete de bu sözlüğü hiçbir ekleme ve çıkarma yapmadan basıp kupon karşılığında okurlarına verdi. Bu satıştan yalnız resmi TDK mi para aldı? Aldıysa, ne kadar aldı? Hazırlayanlara bu paradan ödeme yapıldı mı? Prof. Dr. Hasan Eren'den sonra resmi TDK'nin başkanlığına "vekâleten" atanan Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'dan yanıt bekliyorum. Demokratik bir ülkede resmi kurumlar da "şeffaf" olmak durumundadır, diye düşünüyorum.

Bir Burjuva'nın Notları

Berrin TAŞ

Ben Bir İnsan mıyım

Ben bir burjuvayım...güzel giyinmeyi severim. Temiz...düzenli evlerde oturmak...nefis yemekler yemek benim hakkım. İsteklerimin olması için yapay sorunlar yaratırım...beynim karmakarışık. Bir yanda çağdaş kadın olma çabalarım öte yanda toplumun yaşamı karşılamayan örf ve adetleri...ben bu karmaşanın ortasında kendimi ararım...bulamam. Yitirilmiş bir şeyler vardır bilirim. Ama neyi yitirdiğimi bilemediğim için aradığımı bulmam olanaksız. Ben kayboldum...kimim ben ve bu dünyada ne arıyorum. Soru sormanın zamanı gelmiştir ve ben soru soramam...düşünmek tehlikelidir soru sormak zaten karmakarışık yaşamımı yeni yepyeni açmazlara sokacak...cesaret edemem.

Ben burjuvayım...sık sık sosyalist olduğumu söylerim gerekli zamanlarda gereken yerlerde bulunurum...sohbetlerime doyum olmaz. Ben konuştuğum zaman çevrem insanlarla sarılır hemen. Kendimi çözümlemeden dünyayı yorumlamaya kalkışırım ve insanlar beni göklere çıkardıklarında içimdeki son utanma kıpırtılarını da yok ederim. Kendime ve insana yalan söylediğimi kimse anlamayacak diye gizli bir sevinç bile duyarım. Ben kendimi anlamadan seni...seni anlamadan dünyayı bildiğimi sanırım...ben sorumsuzum.

Ben burjuva bir kadınım. Bir erkeğin beni doyurmasını...beni paraya boğmasını isterim...yeri geldiğinde kadın haklarından konuşmaktan geri kalmam. Kendimi değiştirmeye kalkışmadan hıncımı erkeklerden çıkarmak kolayıma gider.

Ben burjuvayım.
Ben kadınım
Ben burjuva bir kadınım
Ben sen'im...sahi ben insanmıyım.

İnsan

Düşünüyorum...insan olmak...insanı insana yaraşan kavramları üzerine, İnsan bir kafa iki göz, iki kaş, burun, ağız, dişler dudaklar, kulaklar iki kol boyun göğüs iki bacak kalça karın ve iç organlardan oluşan bir görüntü değilse...nedir insan. Yalnızca görüntüleri birbirine benzediği için mi bu çürünün hepsine birden insan diyoruz. Yemek içmek alışveriş yapmak uyumak çocuk doğurmak para kazanmak barınacağı bir ev edinnmek dışında yönelebileceği neler var elinde. Her bireyi öteki insandan ayıran özelliklerin gelişemeyişinin altında teknolojik gelişmelerin yarattığı standard insan modelinin...değişmeyen bir dünya tasarımının değişim olarak sunulmasının yattığı söylenebilirse de bunu söylemek yeterli değil.

Biçimini almamış inorganik maddeden insana dönüşüm sürecinde aletlerin beynin elin konuşmanın ve toplumsal ilişkilerin birlikte gelişmeleri canlının doğayla mücadelesinin sonucudur...bu mücadelenin hızlanması önceden planlanmış çalışmanın ürünlerini vermesini koşullamıştır...ve Home Habilislere ilk insan olma onurunu kazandırmıştır. Doğayla mücadelenin gereği biyolojik gereksinmelerin zorunlu bir sonucu olarak elleri bedeni ve beyni bugün bildiğimiz insana doğru evrim geçiren canlı emeğiyle dünyayı yaşanası kılmıştır. Oysa bugün sistemin eliyle insan geçmişini unutmuş emeğine yabancılaşmıştır...artık kendini bütünün bir parçası gibi duymaktadır...ve bunun ayırdında bile değildir. Bugünün insanını gözlemlediğim zaman aklıma sürü-toplum ilişkileri içinde yaşayan kendini öteki insandan ayrıcı nitelikleriyle anlamlandıramayan ilk insan geliyor...aradaki ayrım bugün çalışmanın birlikte oluşturulan bir yaşam sağlayamadığı gerçeği...

Değişim

Değişimi görüntülerde aramak yerine sorgulayan ve kendini bıkmadan yeniden yoğuran insanı savunuyorsak... insanın iç dünyasında köklü bir devrim yapmasının zamanı gelmiştir. Hergün yeniden insana... yaşama... dünyaya bakmak her gün daha önceki gün göremediklerini anlayamadıklarını anlama çabasıyla kendini yoğurmak ve yeniden doğmak zorlu bir kavgayı gerektiriyor... kişinin önce iç dünyasından başlatılması gereken acımasız bir devrimi... inanıyorum ki insanın kökten değişimi derinlerde.. .iç dünyasında kendini duyuran bir kavganın... bir çelişkiler yumağının bir yabancılaşmanın çözülebilmesi dış gerçeklikle doğru bağlantıların kurulabilmesiyle olanaklı.

Konferans

Az önce telefon etti. Akşam yemeği için uygun olup olmadığımı sordu. Geçen gün tanışmıştık. Yakışıklı...varlıklı bir erkek. Akşam bir işim yoktu ama, "Durun ajandama bakayım" dedim. Yemek davetini hemen kabul etmek bana yakışmaz...Güya ajandama baktıktan sonra, bu akşam için yemeğin mümkün olmadığını söyledim. Heyecanla "Yarın olabilir mi" dedi. "Belki" dedim. Yarın tekrar arayacak...

Bugün öğleden sonra kadın-erkek eşitliği konusunda bir konferansım var. Kadın haklarını en uç noktaya kadar savunacağım.

Sevgi Körlüğü

Şevket YÜCEL

Nereye baksam bir sevgi körlüğü...Sevemiyorlar, sezemiyorlar, anlayamıyorlar. Hep yüzeydeler. Biraz olsun derinlere indikleri yok. Salt başkalarını değil, kendilerini de yorumlamıyorlar. Bakışları, düşünceleri, duyarlıkları daracık yerlere sıkışmış. Işıksız kalmış sözleri. Baktıklarını sanıyorlar, sevdiklerini sanıyorlar. Yanıldıklarının anlamında değiller. İnsana olduğu gibi doğaya da bakışları dıştan. Bir rengin akışı, bir kurşun devinimleri, bir yaprağın bakışı onları ilgilendirmiyor. Günlük sorunları yemek, içmek, yatmak, uyumak. Yaşamak için elbet bunların olması gerekir. Ama insan olmanın gereksinimleri bunlarla biter mi? İlk başta bir sevgi ışıması olmadan nereye gidilir? Eğer bu yönden bir körlüğümüz varsa yaşam anlamını yitirecektir. George Chapman, "Sevgi doğanın ikinci güneşidir," sözünü nasıl da yerinde söylemiş. Böyle bir güneşten yoksun kalmak ne acı. Varlığımız ona bağlı. Onsuz geçen bir dakika bile özümüzden neleri alır götürür. Ben sevgisiz kişilerden usa gelmedik kötülükler beklerim. Öylelerinin başkalarına sunacakları yoktur. Olsa olsa hep almayı düşünürler; bozarlar, kırarlar, dağıtırlar. İlkin öyle bir yokluk onları katılaştırmıştır. Bir yandan da donuk ve acımasızdırlar. Elbet bu boşluk kişiyi zarara sokar. Gelgelelim böyle bir zarar kişinin kendisiyle kalır mı? Dalga dalga genişleyerek topluma dek uzanmaz mı?

Sevgi körlüğünün yaygınlaştığı yerde olumsuzluklar alır gider başını. İşte o zaman gerçeklere, güzelliğe uzanmanın engelleriyle karşılaşırız. Sevgi dediğimiz güç, sevinci doğuracağına göre, bundan yoksun kalınca karanlıklar biner sırtımıza. O zaman da inciniriz. En değerli yerlerimiz ateşte yanmış gibi olur. Çevremizdeki güzelliklerin, inceliklerin hiçbiri ilgilendirmez bizi. Yaşadığımız dünya bir çöle döner. Gülemeyiz, gülümseyemeyiz. Kururuz, azalırız, güdükleşiriz. Özverimiz, umudumuz, gücümüz azalır. Başkalarına yaklaşamayız. Kişi salt kendine yaklaşmışsa, bundan ne çıkar? Tek başına kendini sevmek de bir sevgi körlüğü değil midir? Çünkü bu denli sevgilerin içinde bencilliklerin yattığını görürüz. Başkasına yönelmeyen sevgiden ne beklenir? "Candide'in Bahçesi" adlı yazısında Simone de Beavvoir şöyle diyor: "Bir çocuk gördüm, ağlıyordu. Çünkü evlerinin kapıcısının oğlu ölmüştü. Ana-babası önce bıraktılar ağlasın diye. Sonra da sıkıldılar bundan. "Niye ağlıyorsun?" dediler. "Senin kardeşin değil ki o!" Çocuk gözyaşlarını sildi. Korkunç bir şey öğrenmişti: Demek ki yabancı bir çocuk için ağlamak gereksizdi. Peki ama, kardeşi için niye ağlayacaktı? Onun için de ağlamayabilirdi. Kadın, "Sus," dedi, "çizmeyi aşma! Senin aklın ermez böyle işlere!" Hır çıkarmaya gelen kocasını önledi. Adamcağız yatıştı, uzaklaştı. Bir süre sonra kadın kocasını yardıma çağırdı: "Yoruldum, üşüyorum, gel!" dedi. Yalnızlığa gömülen erkek şaşarak baktı karısına. Düşündü içinden: "Bana ne üşüyorsun?" diye karşılık verdi.

Sanırım, bu konu sevginin insana yönelmesi yönünden bizi düşündürmüş olacaktır. Şöyle bir bakın yörenize. Acaba kaç kişi kurtulmuştur sevgi körlüğünden? Kuşkusuz, bu sorunun karşılığı sayısal yönden pek azdır. Bence, temel sorunlarımızdan birisidir bu. Çoğuları, "Seviyorum," diyebilir. Öyle ama, ya dar boyutlu bir sevgiyse bu. Ya doğurgan değilse, ışığı azsa, birkaç adım öteye bile gitmiyorsa... Bir de bunun yanında içinde bir cıvıltı yoksa, kanatlanmıyorsa, solgunsa... İşte o zaman özlü bir sevgi değildir bu. Öbür yandan da oylumu küçüktür, hamdır. İş böyle olunca nasıl konarız insanın yüreğine? Onun düzlükleriyle yokuşlarında nasıl yolculuk yaparız? Doğayla ilişkimiz ne ölçüde olabilir? Bu alanlarda düşeceğimiz boşluk, kuşku yok ki her an azaltacaktır bizi. Üstelik güzelliğin kapıları da kapanacaktır.

Bu yargımla, kişileri ayrı ayrı suçlamayı usumdan geçirmiyorum. Biliriz ki toplumsal bir olaydır bu. Eğitim işidir, kültür işidir. Bir ot bile suyunu, ışığını almazsa yeşerebilir mi? Öbür yandan meyveler de öyledir, çiçekler de. Hele insan... O çok daha ayrı ve özlü besinler istiyor. Ailede, okulda, çevrede tinsel yapıyı doyurucu besinler olmazsa sevgi nasıl çiçeklenecektir? Oysa bu güzel besinlerin ta bebeklikten beri gelmesinin gerektiğini de biliriz. Demek ki konunun kökeni varıp geniş yönlü eğitim işine dayanıyor. Bu alanda edindiklerimiz dallarımızı meyveden yoksun koymuşsa biz ne kadar severiz? O kısır sevgiler ne denli beyazlatır içimizi? Hele bir de bilinçten yoksunsa sevgilerimiz... Siz gelin de o zaman insanlar arasında bir köprü kurun. Siz gelin de insanların esenliği uğrunda umduğunuz adımları atın bakalım. Olmaz işte; olamaz. Çünkü cılız ve bilinçsiz sevgi yenilik, güzellik adına yapılması gereken girişimleri bir yerde engelleyecektir. Neyi seveceğimizi, neden sevmemiz gerektiğini bilmeliyiz önce. Mutluluğa gidebilmenin de ilk koşulu bu değil mi? Kıvandırıcı, gönendirici bir sevgiyi geliştirmenin zor olduğunu da biliriz. Öbür yandan okullarda edinilen, salt belleğe seslenen kuru bilgilerle de alınmıyor bu sevgi. Öyle olsa nice diplomalılarda görürdük bu zenginliği; oysa genellikle göremiyoruz. Demek ki bilgi verme yöntemlerinde, dünyaya ve insana uzanabilme yollarında önemli yanlışlıklar var. Bir insan uzun yıllar okusun, gene de kupkuru kalsın. Nasıl iş bu? En önemli organımız olan kafa bir çuval değil ki... Bu güzel yerimize aktarılacak olan bilgi bizi düşünceyle sevgiye götürmüyorsa ne değeri kalır? Bizse çoğu kere yaşamla ilişkisiz kalan bilgilerin hamalı olmuşuz. Ya da bunların öz yapımızdaki etkileri, oradaki yansımaları düşünülmemiştir. Boşlukları çoğaltacak bir sürü yanlışlıkla kar-

şı karşıya gelmişiz. İşin içine sevgi girmeyince öğrendiklerimiz de kuru ve yavan kalmış. Kişilik üzerinde bir etki bırakmamış. Oysa bir matematik probleminin çözülüşü bile insanı doğa ve insan sevgisine götürebilmelidir. Üstelik bu yöndeki tutarsızlıklar bizi araştırıcı, inceleyici gözlerle bakmaktan, ilgi duymaktan yoksun bırakmamış mıdır? Bütün bu dediklerimizin ötesinde kalınca, kalıplaşmış insan tipleri de çoğalmış olmuyor mu? Hele hele işin içine bir de sanatsal etkilenmeler girmemişse ne olur insanın hali? Okullarımızda bu alanda da bir beslenmenin olmadığını biliyoruz. Öyleyse bu sevgi körlüğünü kuru, sıkıcı, anlamsız, yollarla yöntemlere bağlayabiliriz.

Bertolt Brecht, "Seven için bir bardak su, bir bardak sudan çok değerlidir,"diyor. Öyle ama, bunu kavrayacak bir düzeye ermek için ilkin bir sevgi olgunluğuna varmamız gerekmez m? Biliriz, bu da kolay değil. Nice uğraşılar, nice yorgunluklar, nice etkilenmeler ister. Sevginin güneşini doğuracak kaynaklardan içilmemişse siz dilediğiniz kadar, "seviyoruz," deyin. Yeterli değildir bu iş. Çoğunlukla içgüdüseldir. Demek istediğim bilinçli değildir. Böyle olsaydı, sevgiler daracık yerlerde durgun durgun kalmazdı. İnsanı biraz daha ileriye götürmek, doğayı insan mutluluğu adına değiştirmek devingen ve üretken bir sevginin işi değil midir? Bu değindiğim sevgi gücüne erenlerimizi yok mudur? Var, neden olmasın? Ne ki az bunlar. Toplumun çoğu kesiminde bilinçli, kıvandırıcı sevgi ışımaları olmadıkça sonuca olumlu yönden bakmamız doğru olmuyor. Dediğim gibi tutarlı yönde bir tinsel beslenme işidir bunlar. Çocuklukta, gençlikte yürütülmesi gereken bir beslenme... İnsan bir kez bu konuda mayalandı mı bakın siz işin tadına. Sanırım, bu mayalanma daha çok yazınsal alandaki güzel sanat ürünleriyle oluşabilir. Bu yönlü özlü beslenmeler bireysel sevgiden ulusala, oradan evrensele kayar. Zaten beklenen de budur. İnsan olmanın da, uygar olmanın da adımları böyle bir yolda atılmaz mı? Burada Mevlâna'nın bir şiirindeki şu seslenişe bakalım: "Gene gel, gene/ Ne olursan ol/ İster kâfir ol, ister ateşe tap, ister puta/ ister yüz kere tövbe etmiş ol/ ister yüzü kere bozmuş ol tövbeni/ Umutsuzluk kapısı değil bu kapı/ Nasılsan öyle gel."

İşte size yatağından taşan, köpürerek akan bir sevgi. Üstelik hoşgörülü, özlü, insanı sarıcı, evrensel boyutlu... Bir de Yunus'un şu dörtlüğüne bakalım: "Gelin tanış olalım/ İşi kolay kılalım/ Sevelim sevilelim/ Dünya kimseye kalmaz." Görüyoruz ki işlerin kolay kılınması sevgiye bağlanıyor burada. Gelgelelim, bizim zorluklarımız çoğu kez sevgi yoksunluğundan doğmuyor mu? Böylece şu güzelim dünyayı zehir edip çıkıyoruz kendimize. İnsancıl olamıyoruz, hoşgörülü olamıyoruz. İnat, kin, öfke, bağnazlık, bağışlamazlık giriyor araya. Yaptığımız işler tutarlı olmuyor. Nice yerde dikenli kalıyoruz. Bencilliğimiz bir koca dev oluyor. Bunları derken sevgisizliği oluşturan öbür nedenleri de düşünmüyor değilim. Diyelim ki işsizlik, diyelim ki yokluk, diyelim ki haksızlıklar sevgileri sayrı düşürmüş; bıçaklayıp yaralamamış mıdır? İşte bunların da oluşmasında, daha doğrusu haksızlığı, yokluğu, işsizliği çoğaltanlarda bir sevgi körlüğü yok mudur? Bilinçsiz de olsa bu böyledir sanırım. Bu körlük anamızı ağlatmış bizim. Başkalarının acısını kendi acımız olarak duyamamışız. Ben yaşayayım da gerisi ne olursa olsun denmiş. Daha doğrusu gerçek anlamda insana gidilmemiş, uçurumlar çıkmış ortaya. Böylece ikinci güneşimizin yitirilmesi daha neler çıkarmamış karşımıza?

Bakıyorum da toplumda çoğu kişiler kuru sözlerle sevgiyi önemli tutuyorlar. Sonra da insan adına yapılması gerekenler unutulup gidiyor. Daha doğrusu iyileştirme, yenileştirme, kurtarma yönünden eyleme geçmiyor sevgi. İş böyle olunca da olduğumuz yerde donup kalıyoruz. Nice düğümlerin çözümü burada kalıyor işte. Sevgi insanın sorunlarını gidermeye yönelmedikçe atacağımız adımlardan ne beklenir? Siz ne derseniz deyin, yaşamak, yaşatmak için ilkin sevgi körlüğünden kurtulmak gerekiyor.

MATBAA ÇIRAĞI

İslaktı gözleri
Sırtından daha ıslak
Bükülmüştü beli
Bir top kuşeyi omuzlarında taşıyarak
Boya kokuları arasında kesilirken nefesi
"Oğlum al da gel!" derdi
Ustanın buyurgan sesi.
Beşbin beşyüz devirle uğuldayan
Makinaya lanet ederek
İçinden de ustasına
Ana avrat düz giderek
koyulurdu yola...
Ağır aksak merdivenleri tırmanırken
Hamal Hayri'den kaçırırdı gözlerini
Her adım atışta dizleri sarsılırken
Sıcacık terinden damıtırdı öfkesini
Bitimsiz angaryalardan bıkıp usanarak
Ve üç kuruş hamaliyeden kaçan
Patronuna şaşarak
Getirip bırakırdı yükünü...
Hergün defalarca yıkarken makinayı
Öyle ister ki genzi yandıkça
Koca bir tabak yoğurda kaşık sallamayı.
Mesailer zayıf bedenine ölümden beter
Gece yarısı uykusuzluktan sallanırken
Kağıt hışırtısı ninni yerine geçer
Karanlık yaklaşırken şafak sökümüne
Birkaç saatliğine uzanır
Sandalyeden döşeğine
Güneş okşarken yanağını
Çark yeniden dönmeye başlar
Ve çocuk yağlı dişliler arasından
Usul usul ekmeğini ayıklar.

Koray KILIÇ

Okumak

Ozan YILMAZ

Merhaba.

Güzel bir söz vardır, "merhaba" sözcüğü kadar güzeldir; "İyi kitaplar iyi arkadaşlar gibidir, insanı geliştirir, yeni şeyler öğretir, güzellikler katar." Bir arkadaşın, bir kitabın, bir yazının iyiliğini belki de en çok bu yönden değerlendirmemiz gerekir. İnsanlar binlerce yıldır düşüncelerini yazıya dökerek, insanlara ulaştırarak insanlığa katkı sağlamıştır. Bu yazı bir mektup, bir deneme, bir şiir, bir öykü de olabilir bir kitap da. Yazılar yaşama atılmış oklardır. Onları okuyup faydalanmak, yeni düşünceler üretmek, güzellikler bulmak, beyni zenginleştirmek okuyucuya kalmaktadır.

Her yazı, her kitap uzun bir emek sürecinin ürünüdür. Orda insan vardır. İnsanın kendini var etmesi vardır. Bu yüzden her yazı saygıyla okunmalıdır. Fakat **"inanarak"** değil, eleştirel bir bakışla, aklımızı da kullanarak; **"bilerek"** okumalıyız. Düşünerek okunan yazılar, insanın ufkunu genişletir, daha fazla, daha doğru düşünmesini sağlar. Yaşadığımız dünyayı doğru algılamamıza, kendimizi anlamamıza yardımcı olur. Yaşamımıza bazen öyle büyük anlamlar katar ki, en büyük iki korkumuzu; **""yalnızlık ve ölüm"** korkularını bile yenmemizi sağlayabilir. Bazı yazılar düşüncemizin karanlıklarını aydınlatır; bilinmezi bilinir, anlaşılmazı anlaşılır, yanlışı doğru, köleliği özgürlük yapabilir. Sözcüklerimizi, söyleyeceğimiz sözleri çoğaltır, kendimizi anlatabilmemizi kolaylaştırır, konuşabilmemizi sağlar. Anlamını bilmediğimiz bir sözcük duyduğumuzda susup kalmamız, birçok soruya cevap bulamamamız neden? Dünyada, ülkemizde, çevremizde olup biteni anlayamamamız ya da "resmi açıklamaları" kendi anlayışımız**mış gibi** savunmamız neden? Ya iç dünyamızda yaşadıklarımızı;düşüncelerimizi/duygularımızı,davranışlarımızı anlayabiliyormuyuz? Kendimizi bile anlayamamamız neden? Günlük yaşamda birçok sorunda neden zorlanıyoruz? Birçok konuşmamızdan/davranışımızdan sonra kendi kendimize kaldığımızda "keşke böyle konuşmasaydım, şöyle davranmasaydım" dememiz neden? Biriken pişmanlıklarla giderek yaşamdan/yaşamaktan pişman hale gelmiyor muyuz? Dünya "yaşanılası" bir yer mi, "pişman olunası" bir yer mi? İçimizde ve dışımızda olanlar çok mu karışık, anlaşılmaz mı, yazgı mı? Yoksa karmaşık-anlaşılmaz hale getirilip, yazgı diye mi belletilmiş bize? Neden barış ve sevgi içinde insanca yaşayamıyoruz? Barış, sevgi ve insanca yaşam ile ilgili inançlarımız/bilgilerimiz eksik/yanlış olamaz mı? Değilse neden çoğumuz kendisiyle bile barışık değil? İnandıklarımız doğru mu, bildiklerimiz yeterli mi, okumamız, öğrenmemiz, bilmemiz gereken çok şey yok mu? "Var" diyorsanız, bilmek için okuyalım.

Sevdiğimiz bir insan uzak bir yere gitse, oraya sağ salim vardığını bilmek isteriz. Haber alamazsak sıkıntı ve endişe duyarız, mutsuz oluruz, olumlu veya olumsuz söylentilere inanmaya hazır hale geliriz. Sağlıklı olarak yerine vardığını öğrendiğimizde sıkıntı biter, rahatlarız. Bilmediğimiz, çözemediğimiz bir problem karşısında da benzer sıkıntılar yaşarız. Birisinden ya da bir kitaptan/yazıdan problemin sebebini ve cevabını bulduğumuzda bilememenin geriliminden kurtuluruz. Bilmediğimiz, bilmediğimiz için de sıkıntı gerilim duyduğumuz bir durumu öğrendiğimizde (bildiğimizde) rahatladığımız gibi, bilmediğimiz birçok konuyu öğrenerek (bunun için de okuyarak) bilinmezliklerin kaosundan ve karmaşasından kurtulabiliriz. Ayrıca okuyarak yeni şeyler öğrenmenin heyecanını, mutluluğunu yaşarız. Düşüncelerimizde bir aydınlanma hissederiz. Bu **bilmenin mutluluğu**dur. Elbette her zaman bilinenler mutluluk vermez, bazı gerçekler çirkindir, acıdır, korkunçtur.. Fakat bu yüzden bilmekten ve gerçeklerden kaçmak, yalanlara sığınmak, yalanlara inanmak kendimizi kandırmaktan başka bir şey değildir. Çoğu insan böyle yapıyor zaten; gerçeklerin, maddenin somut dünyasında yaşıyor, yalanların, düşler/ruhlar aleminin soyut dünyasına inanıyor. İnandığını doğru kabul ettiğinden bilmek-okumak ihtiyacını da duymuyor. Oysa insanca yaşam için çok şey bilmeliyiz. Bilmeye, birçok bilgiye en çok okuyarak ulaşırız. Okumak, bilmek, yaşamımızla, mutlulukla, sevgiyle, **insanlaşmak ile böylesine bağıntılı iken,** insanlarımız ne durumda, memleket ne halde? Bakalım.

TERS ORANTI:

Türkiye'de altmış milyon insan yaşıyor. İstatistiklere göre nüfusun %90'nından fazlası **"okur-yazar,"** fakat gerçekte **"okumaz yazmaz"** oranı bu. Zorunlu okunan ders kitapları bir yana bırakılırsa, "bir şeyler" okuyanların sayısı dört-beş milyonu geçmez. Yani gerçekte, okuyanlar nüfusun %10'nunun altındadır. Nüfus artışı ve okul eğitimi ile "okur-yazar" sayısının arttıkça, "okuyanların" oranının gitgide azalması ilginç bir çelişkidir. Bu da bir şeylerin belkide bilinçli olarak yanlış yapıldığını gösteriyor. Aynı şekilde yazarlara baktığımızda durum daha olumsuzdur. Ders kitabı yazarlarını da dahil etsek bile, nüfusun ancak binde biri, yani yaklaşık altmış bin kişi "yazanlar"dandır. (Çoğunun da yazdığı ne ki? İpe sapa gelmez kelam) Nerede yazıyorlar-okunuyorlar? En yaygın yazma-okuma alanlarından olan gazetelere bakalım.

"MEDYA'NIN ELİNDE OYUNCAK OLDUK"

Çok satılan gazeteleri düşünelim. Bazı eczanelerde ilaçtan başka her şey satılır adeta; oyuncak, mama, kozmetik ürünler, bebek bezi, jilet vs. ile vitrini ve rafları öylesine doludur ki, ancak tabelasından eczane olduğunu anlarız. Bunlar "çok" satarlar, işleri iyidir. Bazı

gazeteler de vitrinine ve raflarına gerçek haberden başka herşey doldurarak "çok" satıyor. Kuponlaçekilişle ev, araba, otobüs, uçak, kitap, kaset, buzdolabı, televizyon, bisiklet ve de ciklet aklınıza ne gelirse veriyorlar. Geçmişte kadın, hizmetçi veren gazeteler bile oldu. "Dayalı döşeli ev, hizmetçisi dahil" diye utanmadan reklam bile verdiler, Te Re Te'ciler de utanmadan yayınladılar. Vitrindeki (ön sayfalardaki) diğer malları renkli resimlerle süslenmiş abartılmış-çarpıtılmış haberlerle reklamlar oluşturuyor. Raflarda ek olarak ilanlar yer alıyor. Bir de resmi ideolojiyi doğrudan veya karşıymış gibi dolaylı savunan, çeşitli boy, renk ve biçimde köşe yazarları var. İlan ve reklamlardan ayırt edebilenler, bunların yorumunu okuyarak, yorumlarını oluşturur. Bir yazarı okuyup, "Musul-Kerkük bizim olmalı"der, diğerini okuyup, çöpçülerin maaşını kendine dert eder. Böylesi bir-iki yazar ve bir-iki ciddi haber dışında ilan, reklam, kupon, renkli resim dolu bu yayınların "gazete" olduğunu başlığından anlıyoruz neredeyse. Okurun niteliği geliştirilmediği için bu gazeteye benzemeyen gazeteler çok satıyor. Ne kadar çok renkli resim (özellikle çıplak kadın resmi), ne kadar çok çarpıtılmış-abartılmış haber varsa o kadar **çok satıyor** ve o kadar **az okunuyor.** Sıkça şöyle bir konuşmaya tanık oluruz: "Gazeteyi okuduysan alabilir miyim?" "Tabi, alabilirsin, zaten okuyacak pek bir şey yok, başlıklara göz attım ben de." İnsanlarımızın çoğu böyle, yaşamın her alanında böyle; okuyacak bir şey bulamıyor (arıyor mu?) başlıklara göz atıyor sadece. Eleştirel bir bakışla okumuyor, derinlemesine düşünmüyor, araştırmıyor, "başlıklara göz atıyor." Farkında olmaksızın başlıkların şartlandırdığı düşüncelerle bakıyor olaylara, "gerçek mi?" diye sormuyor çoğu kez kendine. Düşüncelerle birlikte duyguları da teslim alıyor bu mekanizma. Gazetelerde "halk göstericileri lanetliyor" ya da "dostuyla bir olup kocasını öldüren kadını herkes lanetledi" şeklindeki başlıkları okuyanların çoğu, gazetenin (gazete sahiplerinin/yazarlarının ve ardındaki parasal desteğin) istediği gibi duygulanıp "lanetliyor". "Tüm yurtta üzüntü yarattı" ya da "sevinçle karşılandı" başlıklarıyla da üzülüp seviniyor.. "Olur mu hiç öyle şey?" demeyin, çevrenizi dikkatle gözleyin. Koca koca adamların/hanımların ellerindeki gazetelerin nasıl bir kuklası olduğunu göreceksiniz. "Turizmin gelişmesinin ekonomiye katkısı" başlıkta ise: "tabi canım, turizmi geliştirmek lazım" gibi sözler duyacaksınız. "Turizm adına çevre doğa katliamı, seks ticareti yapıldığı" başlıkta ise, "Çevreyi mahvettiler, turistik otel yaparken denizi kirletiyorlar, ahlaksızlık aldı yürüdü, şimdi de romenler.. Döviz gelsin diye namusumuzu ahlakımızı yitireceğiz. Tövbe, tövbe.. dinden imandan çıkarır adamı bunlar.." ve benzeri konuşmalara şahit olacaksınız. Bazıları başlıklarla yetinmez, ilgi duyduğu haberi ya da beğendiği yazarların yorumunu da okur. Fakat sorgulayıcı olamadığından, eleştirmek-yorumlamak yerine, yazının etkisine girerek inanır. Bu kişilerin dergi-kitap okumaları da biraz böyledir. Çoğu insan ya inançlarını pekiştirmek, ya rafları süslemek, ya da canı sıkıldığında "göz atmak" için kitap alır. Gazete, dergi kitap okuyanlar, hiçbir şey okumayan çoğunlukla birlikte televizyonun etkisi altındadır. Yaygın izlenmesi ve görsel olması nedeniyle medya'nın en güçlü aracı olan televizyon, bir yandan insanları büyük ölçüde yönlendirebilir, duygu, düşünce ve davranışlarını etkileyebilir/belirleyebilirken diğer yandan da okumaktan uzaklaştırıp beyinleri tembelleştirebilmektedir. Ayrıca okunacak kitabın/yayının, dinlenecek şarkının, giyilecek elbisenin seçiminden, yaşam biçimi, yönetici/parti seçimine kadar birçok seçimimizi belirlemede ve yalana inandırmada televizyon yazılı basından çok daha güçlü etkiye sahiptir. Bu güç olumlu kullanılamaz mı? Elbette kullanılabilir. Fakat ancak iktidarla birlikte "el değiştirmesi" ile mümkündür. Konuyu çok dağıtmadan kitap okuma konusuna geçelim isterseniz.

KİTAP OKUMAK

"Kitap okuyorum" diyen yaklaşık bir milyon insan var Türkiye'de. Bunlara ne okuduğunu sorduğumuzda, çoğunun aşk romanları, polisiye-macera, komedimizah türü kitaplar, teksas-tommiks-redkit gibi çizgi romanlar ya da basında-dergilerde çok övülen, ödül verilen kitapları okuduğu saptanacaktır. Cumhurbaşkanının övgüyle redkit okuduğunu belirttiği bir ülkede, basının televizyonun yoğun etkisinde yaşayan bir toplumda, sanatın bile bir mal gibi pazarlandığı bir sistemde buna şaşmamak gerek. Üstülek bu "çok okunan" kitapların dışında kalan kitapların her vesile ile toplatıldığı, yasaklandığı, yakıldığı, Seka'da kağıda çevrildiği, en kötüsüde "suç unsuru" diye silahların yanında fotoğraf ve filmlerinin yayınlandığı da bilinen bir gerçek. Silahla kitap yan yana, suç aleti olarak yayınlanırsa ne olur? Bastırılmış-korkutulmuş bir toplumda nasıl etki yapar? Özelde politik, felsefi, bilimsel kitaplar, genelde kitap, korkulan bir nesne olur. Yayınlar tekrarlandıkça "suç ve kitap" kavramları beyinde birlikte hatırlanır; kitaptan ve kitap okumaktan, giderek düşünmekten/insanlaşmaktan uzaklaştırılır insanlar. Toplum otoriteye daha kolay boyun eğer, daha kolay yönetilebilir hale gelir. Yapılan ve yapılmak istenen budur. İnsanları korkutarak bilgiden-düşüncedensiyasetten uzak tutmak, korkularını pekiştirmek, korkular zincirine yeni halkalar eklemek... Karşı çıkılması gereken budur. Çünkü insanlar korkuyla gelişemez, korkuyla sevemez, korkuyla insanlaşamaz...

Karşı çıktık. Kitap kurdu gibi okuduk birçok kitabı, hem de bilinçli bir seçimle, "sakıncalı-sakıncasız" ayrımı yapmadan. Yeterli mi? Okunan kavranmıyorsa ayaklı kitaplıktan veya birçok bilgi yüklenmiş bilgisayardan ne farkımız kalır? Kavramak yeterli mi? Akılcı bir yöntem, insancıl bir bakış açısıyla, eleştirel düşünceyle olmazsa okuyuş ve kavrayış, yeterli katkıyı sağlayamayız ve insancıl sonuçlara varamayız. Kavranan, savunulan düşüncelere uygun yaşamak da gerekiyor ki (buna içselleştirmek te diyebiliriz) en zoru budur ve en çok çelişki bu noktada gözlenir. "Teori-pratik birliği" veya "düşündüğü gibi olmak" **farklı** düşünceleri/inançları savunanların **ortak** sorunudur. Diğer yandan birçok insan okuduğu, kavradığı(?), savunduğu düşünceleri "sahip olunun bir mal" ya da "değişmez doğrular" gibi algılayıp savunduğundan, düşünceler (bilimsel olanlar

dahil) **inançlara** dönüşmekte ve kısırlaşmaktadır. "Bir şeye sahip olmak" mantığıyla bilgi edinen/okuyan kişi sırf kendisi için okur. Konuştuğunda "kitap gibi" konuşur. "Ne bilgili" denilmesinden haz duyar, gizli ya da açık kendini beğenmişlik içindedir. Hatta bazıları bilgisini bir baskı, bir otorite ya da çıkar aracı olarak kullanır. Bilgisiyle, bilme olanaklarına erişememiş olanları - en azından psikolojik baskıyla/küçümsemeyle- ezmeye yönetmeye kalkışır. Çoğunlukla başarır da...

İnsanca yaklaşım tam da burada önem kazanır. Okumak, bilgilenmek diğer insanlardan üstün olmak, onları yönetmek, onlardan faydalanmak amaçlarına yönelikse insani değildir. İnsan için, insanlık için ve "insanlaşmak" içinse olumlu, faydalı ve insanidir.

BİLEREK OKUMAK

Şunu bilmeliyiz; bir milyon kitap okuyan varsa ülkemizde, bunun ancak ikiyüz-üçyüzbini bilinçli okuyor. Yani seçerek, anlayarak, kavrayarak okuyor. Bunların çoğu okuduğunu -çeşitli sebeplerden- kendi çıkarı giderek çıkarcı sistem- için araç olarak kullanıyor. Mevcut sistemle bütünleştiğinde bilgi kendilerine para, mevki, otorite sağlıyor. Giderek, doğruları bildikleri halde çıkarları gereği yalanı/yanlışı savunuyorlar. Ya da doğruları çarpıtmaya, muhalif görünüp, sorunlara/çelişkilere dikkat çekerken, sorunun kaynağını/sebeplerini gizlemeye çalışıyorlar. Bunların bir kısmı da savundukları düşüncelere içtenlikle, giderek inançla sarılıyorlar. Çünkü o güne değin edindikleri kültür ve toplumsal etkilenimleri farklı boyutlarda düşünmelerini engeller. Beyin hücrelerinin derinliklerine kadar işlemiş "DEĞİŞMEZ DOĞRULAR-İLAHİ GERÇEKLER- ya da ÇAĞIMIZIN GERÇEKLERİ" inanışları temel engeli oluşturur. Gerçeği bulmak için değil, inandıkları gerçeği kanıtlamak için, yitirmemek-pekiştirmek için okurlar. Dünyaya bakışları ve yöntemleri de buna paraleldir. (Bazıları çıkarcı davranmasa bile, inançları çıkarcı sisteme ters düşmediği sürece sistem bunlara çıkar ve olanak sağlamayı sürdürecektir.) Bunlar; sistemle çıkar gereği ya da inanarak bütünleşmiş bilgili okurlar, parti yöneticisi, bakan, bürokrat, müdür-şef, yazar, sanatçı, gazeteci, TV. programcısı, patron, subay, uzman, yönetici, aydın vs. olarak karşımıza çıkar. (Tabi içlerinde pek okumayanlar da vardır.) İçinde yaşadıkları ve bir biçimde destekledikleri düzenin tüm olanaklarından faydalandırılarak hep üst düzeylerde, hep yönetenler safın da yaşarlar. Yazarların yaklaşık yarısı da bu gruptandır. Sayılarına nispetle, sistemin propaganda, ödül, reklam, maddi-manevi desteği sayesinde; gazetede, dergide, kitapta en yaygın okunan bunlardır. Dolayısıyla toplumu en çok etkileyen, en çok kandıran da bunlardır. Kısır döngüyü anlatabiliyor muyum?

Diğer yandan, bilinçli kitap okuyanların yarıdan azı, -yaklaşık yüzbin kişi- insanlaşmak, insana ve topluma birşeyler vermek için okuyor. Kendisi ve insanlık için.. Ama kendi çıkarı için değil. İçlerinde insani/bilimsel düşünceleri metafizik bir kafayla savunan, "inandığı gerçekleri" pekiştirmek, inançlarını güçlendirmek, kanıtlamak için "dogmatikçe" okuyanlar yok değil, çok. Fakat, yine de çoğunluğu **inanmak için değil, bilmek için,** gerçeği bulmak, **kavramak, anlamak,** anlatmak, giderek kendinde ve insanlarda **gelişmeyi sağlamak** için okuyor. "Herşeye" rağmen.

OKUMAMA ÖZGÜRLÜĞÜ

İnsanlar, okuyup bazı şeyleri öğrendikçe, kavradıkça, bildikçe üzerinde düşünebilir; taraf ya da karşı olabilir. İnsan özü ve doğası gereği "insanlık dışı" diye nitelendirilen insani olmayan durumlara karşı çıkma eğilimindedir. Peki, insani olmayan birçok durum yok mudur ülkemizde ve dünyada? Var, hem de çok yaygın. Peki neden karşı çıkılmıyor yeterince? okumamaktan, kavramamaktan, dolayısı ile **bilmemekten...** Azgelişmişliğimizi gösteren üzücü-düşündürücü sayıları tekrar hatırlayalım: Altmış milyon nüfuslu bir ülkede ellibeş milyon hiçbir şey okumuyor... Kitap okuyan bir milyon kişiden ancak yüzbini insani amaçlarla bilinçli kitap okuyor. Nitelikli sayılan kitaplar bile ancak ikiüçbin tane satılabiliyor. Böylesi bir "okumazlığın" bilmezliğimizle, düşünmezliğimizle, konuşmazlığımızla, güvenmezliğimizle, sevgisizliğimizle, duyarsızlığımızla, tepkisizliğimizle ilgisi yok mu? Az sayıda kitap okurunun baskılandığı, kitap okumanın sınırlandığı, kitapların sansürlendiği-yasaklandığı, okunacak yayının "medya" eliyle yönlendirildiği, sistem tarafından belirlendiği yerde "okuma özgürlüğü" var mıdır? Yoksa **"okumama özgürlüğü"** mü vardır?

Şunu bilmeliyiz: Tam bir düşünce özgürlüğünün olmadığı yerde tam bir okuma-yazma özgürlüğü de, tam bir demokrasi de yoktur. Düşünce özgürlüğünün gereği olan, düşünceleri yazı ve diğer araçlarla yayma direk ya da dolaylı yasaklarla (matbaaya, yayınevine, yazara, kitapçıya politik, ekonomik, psikolojik, hukuki baskılar vs.) engelleniyorsa, yazma özgürlüğünden, dolayısı ile okuma ve düşünce özgürlüğünden ve de demokrasiden bahsedilemez.

Tüm bunların anlamı nedir? Mutlu olabilmemizle, sevip-sevilebilmemizle ilgisi var mı? Düşünelim. Tam bir demokrasi yoksa, bazı düşünceler ve kitapları yasaksa ya da insanlar "okumaz" hale getirilmişse, tam bir bilgilenme olamaz. Tam bir bilgilenme yoksa, okuma, düşünme, yazma özgürlüğü eksiktir, buna bağlı olarak bilinç de eksik-çarpık oluşur. Bilinci çarpık oluşan, istenileni okuyan, istenilmeyeni okumayan, eksik-çarpık düşünür, eksik-çarpık yaşar, eksik-çarpık sever. Yanlış düşünür, yanlış yaşar, yanlış sever.

Toplumsal yaşama bilim, demokrasi, özgürlük hakim değilse, inanç, otorite, yasak hakimdir. Böyle bir ortamda insanlar kendi iradesiyle düşünemez, verilen bilgileri-inançları düşüncem diye kabul eder. İtaat eder, itaat bekler, sahip olmak/ait olmak ister ve duygusal alanda buna aşk-sevgi der. Yanılır, mutsuz olur, mutsuz eder. Sevgi sadece duygu değil, düşüncedir de. Düşünce okuma ve bilgi ile oluşur, gelişir. Bilenle bilmeyenin, okuyanla okumayanın, bencille bencil olmayanın, idealistle materyalistin sevgi tanımı, sevgi anlayışı ve sevgi yaşayışı farklıdır, farklı olmalıdır. Çok aradığımız, az bulduğumuz mutluluk ve sevgi; okuma, düşünme, bilme, özgürlük, demokrasi ve sistem ile direk ilgilidir.. Sevgi insanlaşmanın gereğidir. İnsanlaş-

mak, yılların insani birikimini okumaktan, öğrenmekten, kavramaktan ve insani amaçlarla bir adım ileriye götürmekten geçer.

Okumak böylesine önemli, anlamlı, gereklidir. Fakat **ne** okuduğumuz, **niçin** okuduğumuz, **nasıl** okuduğumuz, hangi etkilenmelerle ve hangi bilinçle okuduğumuz çok daha önemlidir. **İnanmak** için değil, **bilmek,** yorumlamak, eleştirmek, kavramak için okumalıyız. Bu anlamda bu yazıyı da inanarak değil, kavrayarak, eleştirerek, doğruluğunu araştırarak, bilerek okuyacağınızı umuyorum.

İki genç arkadaşa Richard Bach'ın "MARTI" kitabını verdim. Okunduktan sonra sorduğumda; birincisi "bir kuş devamlı daha yükseğe uçmaya çalışıyor, martıların yaşamını anlatıyor" dedi. İkincisi "dünyam değişti, artık yaşama daha farklı bakıyorum; yaşamı daha coşkulu daha anlamlı kılmam gerektiğini düşünüyorum, bugüne değin çok kısıtlı yaşamışım" dedi. Siz hangisisiniz?

HİÇ DENİZE DALDINIZ MI?

Deniz güzeldir. İçinde binlerce güzelliği, binlerce yaşam biçimini, trilyonlarca canlıyı barındırır. "denizde yüzmek", sadece "suya girmek" değildir, bu yaşamın içine girmektir. Yüzmekle yetinmeyip dalarsanız, binlerce güzelliğe rastlarsınız. Deniz bağrında binlerce gizemi, binlerce coşkuyu, binlerce gerceği yaşatır. Ayrı bir dünyadır denizin içi, fakat karadan kopuk değil, sımsıkı bağlantılıdır bu dünya.

Kitaplar, yazı dalgacıklarından oluşmuş bir deniz gibidir. Seyretmekle kalmayın bu güzelliği, ürkek adımlarla yaklaşmayın, ayağınıza vuran köpüklü dalgalarla oyalanmayın, atlayın denize, özgürce yüzün. Bununla da yetinmeyin, olabildiğince derinliklere dalın; ne müthiş güzellikler, ne zenginlikler bulacaksınız orada... Balıklar, yosunlar, mercanlar, inciler... Şaşıracak, heyecanlanacak, sevineceksiniz.. Bunları görmenin, bilmenin coşkusunu yaşayacaksınız. Düşüneceksiniz; bu güzellikler nasıl oluştu, neden daha çok insana ulaşmıyor, kimler neden engelliyor-uzak tutuyor bu güzellikleri insanlardan, nasıl ulaştırılabilir, nasıl anlatılabilir, nasıl sevdirilebilir? Bu güzellikleri, bilgileri, gerçekleri, sevinçleri, hüzünleri sevdiklerinizle, giderek başka insanlarla paylaşmak ve böylece çoğaltmak isteyeceksiniz. Çünkü okudukça şunu da öğreneceksiniz; bilgi, güzellik, iyilik sevgi gibidir, verdikçe çoğalır. Kiminiz bu güzellikleri denizden çıkarıp göstereceksiniz, siz de dalın, siz de görün, siz de bulun çıkarın bu güzelliklerden diyeceksiniz...

Okumak; denize dalmak gibi coşkulu bir eylemdir. Yazmak; denizdeki güzellikleri/gerçekleri -duygunuzu, düşüncenizi, özgünlüğünüzü de katarak- insanlara göstermektir, denize dalmaya yeni bir davetiyedir. Denize dalarsanız böylesine bir coşku yaşar, böylesine güzellikler çıkarabilirsiniz. Fakat deniz zannedip batak, kirli sulara girerseniz, ne coşku, ne güzellik, ne özgürlük, ne gerçek bilgi...hiçbirini bulamazsınız. Orada korku, bilinmezlik, karanlık, tarif edilemez yüce güçler, itaat, otorite, inanç, kulluk, kölelik, efendilik, eşitsizlik, bencillik, kıskançlık, şiddet ve bunların üzerine inşa edilmiş "yüce" nizam (sistem) vardır. Herbirimiz bir ölçüde bataklıkta yaşıyoruz... Bataklığa dalmayıp sabit kalsanız bile, sizi yavaş yavaş içine çekecektir, hareketsiz, tepkisiz, çaresiz bırakacaktır. Dalarsanız veya elinizi daldırısanız çamur, kirlilik, çirkinlik çıkarırsınız. Orada yaşam, değişim, gelişim, güzellik ya yoktur, ya eksiktir ya da kirletilmiştir. Birçok "düzenbaz" dalgıç bu bataklığa deniz, bu çamura-bu kirliliğe yaşam diyor, olması gereken diyor, değişmez diyor. Bazısı inanmadan, bazısı inanarak, insanları buna inandırmaya çalışıyor. Denize girmeden önce, bataklıkları da tanıyalım, elimizi, yüzümüzü, beynimizi, yüreğimizi, yaşamımızı bu çamurlardan arındırmaya çalışalım. Bataklıklarla denizin farkını bilelim ki **denizleri kirletmeyelim.** Bataklıkta değişmezlik, karanlık, ölüm, denizde değişim, yaşam, aydınlık egemendir. Bataklık tutsaklıktır, deniz özgürlüktür. Denizi, yüzmeyi, dalmayı bildiğimizde deniz düşündüğümüzden çok daha büyük anlam ve güzellikler katacaktır yaşantımıza.

Yaşamı, sevgiyi, özgürlüğü, insanı, dünyayı anlamak, yaşamak isteyenler... Haydi denize... Haydi yüzmeye, dalmaya... Bakın kucak açmış sizi bekliyor; **kitaplar dalga dalga...**

YARALI AŞKLARIMIN SÜRGÜNÜ

savruk düşlerimin ırmağı
havari ömrümün yenilmez silahı...oğlum, ulaş
sana ilişkin ne zaman bir şiir yazmaya otursam
kanadı kırık kelebeklerce uçuşuyor sözcükler
kağıtlar kendiliğinden buruşuyor
avuçlarımda bir ateşin sıcak külü,
kalakalıyorum

kalakalıyorum, içimde onca ırmağın seli
akacak kanal ararken üstelik ve onca
yağmurun telaşı
her hece bir acıyla örtüşüyor, her sözcük
yenilgiyle

yaralı aşklarımın biricik sürgünü
her çağda suçlanan umudumun
gülümseyen yüzü
unutma sakın, sakın unutma
taşıyacağın bayrak koynumdadır hâlâ

Cafer YILDIRIM

YOKLUĞUNDA RÜZGARLAR YAKILDI

Sen yoksun ya
Ekmek pişkin olsa da
Gülpembesi bozulmuştur hayatın
Bunca etyaran sensizlik
Sıcaklığı koparılmış dudak rengidir
Böyle giderse ağıraksak, perişan
Bir yanım çürük kalır bir yanım bakir
Çocuk okşamalı kelebekleri uçursan
Fıratın gecikmiş öfkesi uyanır
Karnında narin, sezgili diclenin

Bebekler
Elma güneşi bebekler
Mezar yeri şimdi öpüşkondu yanakları
Bugün dün olsa ya da yarın bugün
Hangi ana doğurur kanlı giyotinleri
Diyelim ki yine de gelmek istemedin
Peki gördün mü hiç ölümünü umutların
Önce korkular çoğalır, yürek elaman
Sonra şafkı söner gözbebeklerinin
Ve küçülür, azalır insan
Oysa umutların her biri için
Güvercingöz gelişin için
Ne civanmert düşler feda edildi

Müjdesi el emek
Öyle gülümsetici, onursever
Bir sevda için gövermek
Ağıtlı dost yüzüne benzer
Tomurcuk çatlatan yaşama sevinci
Ah bir gelsen görürsün
Uçuşuyor tandır sıcağı lili sesleri
Kimi yoksun gül gözlerden
Güneşe serilemez bakışları

Bulutlara gül eker de kimileri
Hüzünlü ay gülümser
Bir kız saçlarını tarar
Selama durmuşlar bilir misin
Kuşöpücüklerinin kervanı dağlar
Toplasan bulutları getirsen
Mahkeme önleri çiçek açar
Gelmelisin, çünkü azaltarak çoğalıyor
Geçmişi yaşanmamış bir ömrün
Geleceği eskitilmiş insanları

Su başlarında şimdi
Yosun tuttu kaçak tütün sohbetleri
Önü kesilemez bir gidiştir
Güneşi tersinden doğan bu ateş günü
Burada patlamamış her mayın
Doğmamış bebelerin gizli ölümüdür
Yangınlara uçan alev kuşları
Gözpınarına konmuş cudi dağının
Dünya bir yana, hasretine dayanamaz
Sözlerin kurşunları susturduğu bir kentin
Nerede mervani gülüşlerin
Göçebe aşkların bezirganlığı nerede
Hani ışık hızlı, soylu at binmelerin
Artık nehirlerin akıntısı da küflendi
Acıların sekilerde serildi güne
Yokluğunda ne ateşler içildi
Hafif kalır kerpiçev yalnızlığı
Ne rüzgarlar yakıldı
Bilemezsin

Selim BARAN

Kaan Arslanoğlu: Dürüstlük Bence Estetikte Önemli Bir Önkoşul

İNSANCIL

Önce bize kendinizi tanıtır mısınız?

1959 yılında doğdum. Çocukluğum ve öğrenim hayatım Anadolu'nun büyüklü küçüklü birçok şehrinde geçti. 1984 yılında Cerrahpaşa Tıp Fakültesini bitirdim. 1990 yılından bu yana Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı olarak çalışmaktayım. Roman yazmaya 1984 yılında başladım. İlk romanım 1988 de basıldı.

Çağrısız Hayalim, Devrimciler, Kimlik'ten sonra üçüncü romanınız. Neden Roman? Sizi romana yönelten ne?

Çocukluğumdan beri beni romana çeken bir şeyler vardı. Özellikle roman... Sözgelimi şimdiye dek hiç şiir yazmayı denemedim. Öykücü olmak da istemiyordum. Bunda, o yıllarda okuduğum Tolstoy, Dostoyevski, Gorki, Steinbeck gibi güçlü romancıların etkisi olabilir. Roman kişilik, ilgi ve yeteneğime daha uygun düşüyor herhalde.

Devrimciler'de 1980 öncesi koşullarda mücadele eden insanların yaşamı var. Kimlik'te toplumun insanı insana yabancılaştıran ilişkilerine uyum sağlayamayan bir doktorun bunalımı. Çağrısız Hayalim'de ise aradan geçen zaman ve yeniden karşılaşmalar... 1980 öncesi mücadele eden insanların yaşadığı bunalımlar, açmazlar. Romanınızı Türkiye'nin toplumsal yapısı üzerine oturtuyorsunuz. Bir romancının toplumsal yapıya tavrı nasıl olmalıdır?

Romancının toplumsal yapıya tavrı dürüst olmalıdır. Şöyle ki, toplumsal yapı her şeyi olduğu gibi bunu reddeden insanların bilincini de etkiler. Belki belirlemez, ama kuvvetle etkiler. Sanatı, sanatın yönelimini etkiler. Örneğin, 1980 ve sonrası dönemin sosyo-ekonomik, politik ilişkileri Türkiye'de kültür ve sanat yaşamını, yönelimleri, biçimleri, beklentileri, yani her şeyi değiştirdi. Yazarın görevi belki doğrudan toplumsal yapıyı incelemek değil, ama anlattığı insanların, olayların toplumsal yapıdan nasıl etkilendiklerini bilmek, yaşamda olduğu gibi ürünü içinde de ilişkileri yerli yerine koymak zorunda. Bunu bilmiyor, değerlendiremiyor ya da çarpıtıyorsa anlatımı aksar, estetik değeri düşer. Aslında toplumsal yapının izini taşımayan hiçbir şey olmadığı gibi hiçbir sanat eseri de yoktur. Sorun dürüst ve bilgili olmak ya da olmamak sorunudur.

Romanınızdaki karakterlerin ve olayların seçiminde, onların oluşumunda nerelerden yola çıkıyorsunuz?

Konu ve karakter seçerken, en başta, iyi bildiğim sınırlar içinde kalmasına özen gösteriyorum. Anlattığınız konuyu çok iyi bilmiyorsanız, daha önemlisi anlattığınız insanların ruhuna girip onlar gibi duyumsayamıyor, onlar gibi düşünemiyorsanız yazdığınız kişilikler kabalaşır, anlatımınız takılmaya başlar.

Karakter ve konu seçiminde dikkat ettiğim bir başka özellik var: Güçlü yönleri olan, sık rastlanmayan insanları incelemek. Bu da benim elitizmim. Her dönem her toplumda değişik özellikleriyle toplumu etkileyen, anlayanı için örnek oluşturan insanlar vardır. Çoğunluğun gereksiz amaçlar peşinde koştuğuna inandığı "tuhaf" insanlar... Romanda, sinemada bu insanları ele almak zordur. Çünkü kitlelerin ilgisini çekmeyebilir hatta çoğunlukla tepki yaratır. İlgi çekmek için eseri biraz basitleştirmek ya da ticarileştirmek gerekir. (Günümüz okuyucusu durumlarını onaylayıp, onları yücelten kişilikler arar.) Ya da politik çevrenin ilgisini çekmek istiyorsanız karakterin zayıflıklarını sansür etmek, hayali bir kahraman yaratmak... İşte benim karakter seçimindeki inadım burada.

Elbette bu tür karakterlerin ille de solcu, devrimci olması gerekmez. Zaten insanlarda beni asıl çeken kuvvetli insani değerlerdir. Ancak romanlarımın özellikle politik ağırlıklı olmasının bir başka nedeni var: Konunun ülkemizde ısrarla ve hastalıklı bir tutumla en çok çarpıtılan konulardan biri olması. 80'in özeleştirisini yapmamış bir toplumuz. Türkiye aydını bunun ezikliği içinde. Konuyu çarpıtmak için gösterilen çabanın pek azı konuyu anlamak için gösterilseydi belki sorun çözülmüştü. Eziklik sağlıksız duygular ve tepkiler yaratıyor, aydınların sistemin ideolojik ve ekonomik baskısına karşı direnme gücünü kırıyor. Politik düşüncelerin değişmesinden fazla rahatsız değilim. Fakat seksen sonrası, aydınların süperegosu yani vicdanı çok zayıfladı. Yeni bir duygulanım biçimi, yeni bir ahlak anlayışı yerleşti. Bundan insani değerler ve estetik açısından kaygılıyım. Romanlarım ve içindeki karakterler bu kaygıyı yansıtıyor.

Romanınızda gerçekliği nasıl oluşturuyorsunuz? Bir romanın gerçekliğini ne belirliyor?

Romandaki gerçekliği önce kafamda oluşturmaya çalışıyorum. Etiyle kemiğiyle, duygularıyla davranış biçimleriyle tastamam insanlar, gerçek hayattaki gibi birbiriyle ilişki içinde, etkileyen, etkilenen olaylar, yani kafanızın içinde herşeyi ile bir bütün oluşturan bir gerçeklik yaratmanız gerekiyor. Sonra bunun kadar zor öbür aşama, kafanızdakilerin kağıda geçirilmesi. Anlatım ve dil problemi çıkıyor burada ortaya. Kafanızdakiler kağıda geçerken muhakkak bir şeyler yitiriyor. Başarılı olduğunuzda kafanızda yarattığınız dünyayı zaman zaman daha da renklendiriyor yazdıklarınız, ama çoğu zaman bir şeyler yitiriyor. Ne kadar az yitiri-

KAAN ARSLANOĞLU

ÇAĞRISIZ HAYALİM

Roman

Yabancı gelmeyen bir sokağın başında arabayı durdurdu. İndi... İçindeki fırtınada göz gözü görmüyordu; duru bir deniz gibi pürüzsüz, düzdü yüz anlatımı.

Durup dört yanına, yukarılara, yere, çevresindeki her yöne her cisime dikkatle baktı. Şaşırtıcı bir benzerlik vardı ortamda. belleği ona yeni oyunlar ediyordu.

İNSANCIL YAYINLARI

yorsa o denli başarılısınız demektir. Bu da sabırlı olmayı ve çok çalışmayı gerektiriyor.

Her yazarın kendinden öncesine uzanan bir geçmişi vardır. Sizin roman geçmişinizi kimler ve hangi çizgiler oluşturuyor?

Başta Rus edebiyatı olmak üzere klasik ve çağdaş Dünya edebiyatından çok şey öğrendim. Okuduğum birçok Türk romanı da beni etkilemiştir. Sebahattin Ali'yi beğenirim. Ancak sanmıyorum ki Türkiye'de etkilendiğim bir roman çizgisi olsun.

Benim için Türkiye'de toplumsal bilinci değiştiren ve geliştiren en önemli olay 68 toplumsal başkaldırısıdır. Onun devamı olan 80 öncesi devrimci muhalefeti de roman çizgimin başlangıcı sayıyorum.

Roman konularınızı seçerken öznel bir konuyu evrenselleştirmek yerine evrensel konuları öznelle bütünleştirerek veriyorsunuz. Günümüzde yaygınlaşan roman tavrının üstünde bir tavır bu. Bu tavrın dayanakları nelerdir?

İnsanın varoluşundan bu yana bazı temel insani sorunların değişmediğini düşünüyorum. Duyarlı insanları etkileyen problemler her çağda ve her ülkede özde aynı. İnsani değerleri ödünsüz savunmaya çalışanlarla bunun karşısında olanlar. Azınlıkla çoğunluğun sonu gelmez mücadelesi... Psikolojik sorunlar, ekonomik, sosyal sorunlar evrensel ortak özellikler gösteriyor. Ancak konunun öznele yansıması, o tek birey için ortaya çıkışı ve gelişimi farklılıklar gösteriyor ve bu farklılığı ince ince ilşemek gerekiyor. Bu sanatın görevidir. Bireyi incelemek evrenseli daha iyi anlamak için de önemli ip uçları verir. Hayattaki gibi doğal, diyalektik bir ilişkidir bu. Bireysel olanı mutlaklaştırmak ise bilimsel felsefi bakış açısından yoksunluğun yarattığı bir yanılsamadır ki yaşama karşı öznel, sınıfsal (burjuva ideolojisini kastediyorum.) bakış açısından kaynaklanır.

Türkiye romanının bugününü nasıl değerlendiriyorsunuz? Kendi romanınız bu değerlendirmenin neresinde?

Romanın bugününü pek iyi değerlendirmiyorum. Dünya'da romanda bir bunalım var, ülkemizde ise gelişmemişlik. Canetti, "Özgün olmak isteyen asla olamaz," der ve "Kimilerinin özgün sayılabilmek için başvurdukları, iyi tasarlanmış, ama bir kendini beğenmişliği dile getirmekten başka işe yaramayan maskaralıklar"dan söz eder. Bugün özgün olmaya çalışan, ancak Türkiye aydınının alışılagelmiş tutumunu yansıtmaktan öteye geçemeyen yazarlar iyi prim yapıyor. Günün popüler değer yargılarını, okuyucunun karakterini benimsemiş sanatçılar el üstünde tutuluyor. Gerçekten farklı olana da düşmanca bakılıyor. Bu, estetiği dumura uğratan çıkmaz bir yoldur. Ülkemizde okur sayısının azlığına yol açan en önemli nedenidir belki de bu. Okur sürekli bir tatminsizliğe, umutsuzluğa mahkum ediliyor. Kendini değerlendirme ve aşma konusunda tutucu, isteksiz ve yeteneksiz bir kesim ya da kuşak daha var ki, edebiyata yeterince ilgi göstermiyor ve bu kesim için üretilen romanlar edebiyat otoritelerinin ekmeğine yağ sürüyor.

Benim romanım, bu iki çizginin dışında, sabırla iyi bir şeyler üretme çabalarının bir parçası sayılabilir. Ürünlerimi kendi kendime değerlendirecek değilim. Ancak özgünlüğü ve dürüstlüğü konusunda içim rahat. Dürüstlük de nereden çıktı diyebilirsiniz. Az önce anlatmaya çalıştığım gibi *dürüstlük, bence, estetikte önemli bir önkoşul.*

"Yeni Yıl"lar...

İsmet Kemal KARADAYI

Bir coşku
Bir koşuşturma
Ne çok
Yıl sonu vitrinlerde...

Doğru-yanlış, aldırma
Metelikli-meteliksiz, biliyor musun
Yalnız kucak dolduranlar mı a can arkadaşım
Bak nasıl mutlu
"Aldım" görünenler de...

•

Sürekli "yeni yıl"lar yaşıyoruz, yaşarız.

Hem yaşayalım, hem "yeni" olalım, kim istemez?

Önemli olan, insanlarımızın, tüm insanların insanca yaşaması...onlarla gelecek yıllardaki yeniliklerin bilincine, gerçeğine, tadına varması.

Yılbaşları, yaşanılmış'ı yaşanılacak'a bağlayan... resmi işlemleri, özel günleri belirleyip anımsatan...bir de, biçimsel olarak insanlara "yaş" aldıran uluslararası bir tarih'tir, öyle algılanmıştır.

Anmakla, vazgeçilmez bulmakla birlikte, hiçbir "yılbaşı"nın bana göre önemli bir özelliği yoktur. Öncesiyle, sonrasıyla, onun bir bakıma "resmi"liğinden yararlanmışımdır. O beş on gün içinde, güzel bir dinlenirim. Okurum, yazarım. Dostlara telefon eder, birilerine telgraf çekerim. Belki, belki mektup bile yazarım, üşengenliğimden dolayı özür dilemek istediklerime...

Benim için her "yılbaşı", "son"un genel mutluluk başlangıçlarından biridir. Bu nedenle de yıl için tüm "gün"leri, "gece"leri, "anma"ları, "kutlama"ları vb...hep ulaşacağımız "yılbaşı" bahanelerine saklar...ya benden bekleneni, ya da kendime görev saydığım şeyi böyle, o PTT gişelerinde sunmaya çalışırım.

Başka "curcuna"larda olduğu gibi, yılbaşlarında da "ev", benim için daha güvenli, daha bağımsız, daha doyurucudur. Bu düşünce ve önerimi, yıllardır, ev içi yaşayanlar da algılamışlardır.

Düşünmüşümdür: Niçin yılda üç beş kez kutlama kartları, mektupları, telleri? Yılda bir teke indiremez miyiz bu zaman ve para "israf"ını? Annem (ki şimdi 88 yaşındadır), "okunmamış"lığını sanki gideren ince zekası, yaşam deneyi, bir de "aile"sinden gelen bir duyarlılık ve telaşla, "oğlum, israf haramdır" dedi ve diyor. Çünkü ben, elime geçen parayı hemen harcama yanlışlığına giriyorum. Doğru, özellikle de bizler, ülkemiz için öncelikle, çok önemli bir uyarıdır bu...

Peki, bilinçsiz, bencil "yönetilen"lerimizi bırakalım, bilgi satan "yönetici"lerimiz ne yapıyor?

Yöneten, yönetilen, hani, kemerleri sıkıyor, tam istisadi davranıyor muyuz? Us ile tasarruf'u bir tutuyor, "damlaya damlaya göl olur"u uyguluyor muyuz? "Har vurup harman savurmak"tan vazgeçip "ayağımızı yorganımıza göre" uzatıyor muyuz? Nişan düğün açış karşılama vb. "bol kese"liklerinden uzak duruyor, köşk villa araba saltanatlarına son veriyor muyuz?

Bir zamanlar "meni israfat kanunu" vardı. Şimdi ne var? Uluslararası önlemleri düşünerek bu yolda "ulusal"lığı düşünüyor muyuz?

Yok canım. Ülkemizin, dünyamızın içinde bulunduğu koşullar, şimdi daha çok, birbirimize "iyi günler, iyi yıllar", her bakımdan esenlikler ve başarılar dilememizi gerektiriyor.

Ben burada bu dileği, bilmek'le, bilinç'le, içtenlik'le çağdaş teknoloji ile, çalışmak'la, nesnel davranmak'la, tüzel gerçek'le, gerçek eşitlik'lerle, uygarlık gerekleri ile birbirine bağlamak ve bağdaştırmak istiyorum. Bireyin de, toplumun da güncel ve geleceğe yönelik mutluluğu için olsun diyorum bu istek. "Herşeyin gönlümüzceliği", başka nasıl gerçekleşebilir ki?

•

Yıl sonlarından birinde bir yakınıma yazmış, şöyle demiştim:

"...Mutlu olmanın tanımı, yolları, herbirimiz için nasıl değişiyorsa, mutluluğu bulamamanın nedenleri, türleri de öyle değişir. Herkesin bir yetişme, alışma tarzı, gereksinmesi, düşüncesi, beğenisi, üzüntü ya da kıvanç kaynağı vardır. Bunlar, ilerlemiş, az gelişmiş, geri kalmış ülkelere, onların insanlarına göre nitelik nicelik değişikliği gösterirler..."

Dediklerimi yineliyorum. Değişmiyor yılları çünkü, insan gerçeği, yaşamın genel özelliği...

•

Her yılbaşı günlerinde fileler, torbalar, türlü ambalajlar ...Alışverişler, alışverişler...Vitrinlerin gözalıcılığı...Gözlemcilerin birçoğunun alım güçsüzlüğü...Gücü neyse onunla yetinenler, yetinmek zorunda kalınca "gücüme gidiyor" diyenler...Tuzu kurular, durumu yaş olanlar...Büyük yaşamalar, küçük görmeler...Özentiler, imrenmeler, hınç beslemeler...

Yani herkes birşeylere sığınıyor, biryerlere kaçıyor.

Ne ki, birilerine göre tüze yok, ötekilere göre algı tam değil ve çok şey "böyle gelmiş"...

•

İnsan olmaktaki asıl anlam nasıl bilmek ve sevmekse, anlamı kavramış insanın amacı da sevme'yi, bilme'yi sürekli benimsemek ve uygulamak olmalıdır. Tarihseldeki geçerli ölçüler içi oluşumlar, bu gereksinmeler ve bilinçlenmelerle tutarlı özellik kazanır.

Kutlama'lar bu nedenle yaşamalar'ın temel öğelerindendir, sıradanlaştırılmamalı ve de kavuşturulmama-

lıdır. Saygıdır bu, sevgilerin hemen yanıbaşında.

Tut ki bu güzelim uygulamaları tümden kestik.

Ekonomi mi kurtulur, politika mı başarılı olur, savaşlar mı yasaklanır, açlıklar mı giderilir, işkenceler mi durdurulur, işsizlik mi son bulur, çağdaş uygarlık düzeyi mi gelişir, kişilerin ya da devletlerin kan gütmeleri, yani öldürmeleri mi ortadan kaldırılır, o her türlü sömürüden vaz mı geçilir?..

Bence, özünün ve sınıfının bilincine varamamış kişilerin günleri, yılları, boş, bomboş geçer. Ben'ine, erincine düşkün bu gibiler, boşverir, eleştiren bombaların binlercesini haketmişlerdir artık.

Yine bence insanın ortak yazgısı, bir yandan yaşamak, öte yandan yaşatma sorumluluğudur. Bu sorumluluk kutsaldır, alınmaya ve anılmaya değer.

Nedir o, "gününü gün etme", "gün bugün" öğretilikleri, öğrençlikleri?

Öyle ise gelin, yıllarla, günlerle birbirimizi çok daha iyi bilelim, tanıyalım, analım. Sevgiyle, saygıyla birlikte, sevilmeye sayılmaya değer olanları çoğaltalım...Yaşayalım. Yaşatalım da... Dünya dönüyor, dönecek. Hepimiz, "ölüm"lüğü unutmasak da, "ölümsüz"lüğü ulaşalım, birlikte. Ulusal, uluslararası barış ve dostlukları kurarak, geliştirerek...

•

Bir var bir yoksak
Ve nice insan sesleri dört bir yanda çığlıkçığlığaysa
Giz değil bunlar
Anladınız belki
Anlayın, sevgi
İnançtır, insandır
Yaşamanın sonsuz güzel alanlarında.

Görüyor muyuz
Biliyor muyuz
Biliyoruz bilmesine, görüyoruz görmesine, ne olsa
Hani insan var da,
.....

Hakkımız, yılbaşlarını da eşit, özgür, doyumlu kılmak yaşamaktır. Gün gece anlamlarına insancıllığı getirmek, onu sözde bırakmamaktır görevimiz...

Yenilenen her yıl, emek günlerinin ışıl ışıl mutluluklarıyla dolu olmalı. Öyle olsun...

LÜTFİYE AYDIN

SENGİSEMAİ BİR ÖLÜM

Ortalık niçin bu kadar sıcak, puslu?

Buğuların içinde ak gölgeler kımıldanıyor belli belirsiz.

Çemberlitaş Hamamı'ı olabilir mi burası? Birazdan annen beni alıp soğukluğa çıkaracaktır mutlaka. Kubbedeki yuvarlak camlardan gökyüzünü yakalamaya çalışacağım yine.

Ne çok severdim bu oyunu. Gümüş nalınları, sırma işli peştemalıyla anneciğimi de...Bıraksa sırtüstü uzanır, saatlerce oyalanırdım renkli küçük pencerelerle.

Sahiden renkli miydi o camlar, yoksa çocuk hayallerim mi rengarenk boyamıştı onları?

Anne, nerdesin?

Gel, vazgeçtim oyundan. Yeterince ter attım artık, lavantalı sabırlarla yıka küçük kızını. Pembe yüzünü daha da ışıklandıran inanılmaz güzellikteki gülümseyişinle içim aydınlansın. İpekleşmiş saçlarımı okşa, sonra elimden tut, çürümüş tahta ter ve rutubet kokan bu hamamdan çıkalım, evimize gidelim. Ahşap konağımıza...Konağımızı da çok özledim, seni de.

İNSANCIL YAYINLARI

Ağlama Yasağı

Lütfiye AYDIN

Meraksızlar İçin Not:

Bu öykü, 2 Temmuz 1993'ten çok önce başka ellerce yazılmaya başlandı, aylar sonra kaleme almak bana düştü. Belki "Guernice" tablosunu gösterip, "Bu tablo sizin eseriniz mi?" diye soran Alman'a "Hayır Herr, sizin eseriniz" diyen Pablo'nun durumuna benzer. Madımak'ta yanmasaydım, bu öykü sanırım doğmayacaktı. Belirtmek istediğim birşey daha var; hastanede (yani öyküdeki) ex olan kişi, Doğu türkülerine tutkun Ege'li Metin Altıok. Ölümünü nice sonra öğrendiğim sevgili dostum...Yani öyküde Metin Altıok da var; ancak "onunla birlikte yazdık" diyemiyorum ne yazık ki... Belki yıllar önce ***"İçimde göçükler ve daha ölmemişler var"*** *dizesini düşen ozan dost ex olmasaydı, Madımak'ın şiirini nasıl yazardı kimbilir; çok merak ediyorum. L.A.*

Odamın, kocaman binalarda koşuşturan insanlar, ciddi duruşlu doktorlar, yaslı yaslı inip çıkan asansörler, sedyeler, üzgün hasta yakınlarıyla dolu bir uzamın küçücük parçası olduğunu bilmiyordum. Nice sonra ayrımsadım. Bulunduğum yer, devasa ünitelerin karmaşasından ürküp bir kıyıya sığınmış, okaliptüs ağaçları arasında gizli, geometrisi değişik yarım daireye benzer bir klinikti. Yanık merkezi.

Gözümü açınca ilk gördüğüm şey, az ötedeki koridor; oradan kimi zaman koşarak, bazen ilgisizce geçen insanlardı. Ak giysili doktorlar, hemşireler, açık mavi formalı hastabakıcılar, giyimlerinden yüzlerindeki maskelere değin hastane yeşili kumaşlar içinde, yalnızca gözleri görünen hasta yakınları. Hepsi yetişkin. Hastalar da öyle. Ayırıcı özelliği olan bir genç vardı. Yirmi yirmiiki yaşlarında. Doğuda biryerlerde donmuş, ayakları kesilmiş bir çocuk. Bilek hizasından...Temiz yüzlü bu delikanlı, durumu son derece olağanmış gibi, arasıra, tekerlekli sandalyesiyle oradan geçerdi.

Bilincimin azıcık aralanır gibi olduğu zamanlar, bunları ayrımsıyordum. Bazen sedyede birini götürürlerdi, yüreğim ağzıma gelirdi. Odamın arkadaki camı, bahçedeki duru yeşil ağaçlardan süzülen, yine de parlak bir güneş ışığıyla aydınlatırdı çarşafları, etajerleri, karyola demirlerini...Koridora bakan camdan da bazan hastane personeli, kimi zaman da çok gıcırtılı sedyelerde hastalar geçerdi. Yüzlerini görmediğim bu insanların da yaşadıklarıma benzer acılar yaşadığını düşünürdüm. İçimden ağlamak gelirdi; ağlayamazdım. Yasaklar arasında bu da vardı. Sedyede götürülenlerin acısını, somut bir nesne gibi görürdüm.

- Ölü mü götürüyorlar yoksa? derdim eşime.

Benim kadar yaralı, ancak bilinci açık olan eşim:

- Hayır, derdi yalnızca.

Pek inanmazdım ama susardım.

Ara sıra da kollarına takılı serumlar, sargılar içinde, güçlükle yürütülen birileri ilişirdi gözüme. Kalabalık eşliğinde götürülen bu insanların arkasında, sandalye taşıyan birileri olurdu. Çok güçsüz düşen hasta yorulduğu an otursun diye. Topluluk, saygılı bir tören alayı gibi sessizce giderdi. Ben henüz yerimden kaldırılmamıştım. Yine sorardım eşime:

- Bu da mı yanmış?

- Öyleymiş.

Kimin, nerede, nasıl, niçin yandığını anlatmıyorlardı üzülmeyeyim diye.

Günün birinde göz erimi uzaklıktaki koridordan hızla geçen o karartıyı algıladım. Neyin nesi olduğunu bilmeden. Varlığını, kimliğini sonradan azıcık keşfettim. Hastanenin en küçük konuğu. Oniki yaşlarında bir çocuk. Birçok şey gibi onu da hemen unuttum.

Sık sık dalıyordum. Odamıza gelen personelin eşimle konuşmalarından pek bir şey anlamadan, fısıltılarıyla oyalanmaya çalışıyordum. Ancak, yüzünü bile görmediğim -belki de çok yakından tanıdığım- bir hasta için söyledikleri "öldü" sözünü bütün netliğiyle ayrımsıyor, iğne batırılmışçasına yerimden fırlıyordum. Yatıştırıyorlardı. "Yanlış anladın" diyor, sonra da çıkıp koridorda gözden yitiyorlardı.

Eşim yeniden yatağına uzanıyor, gözlerini kapatıyordu. Kusursuz bir akıl adamı. Gerçekliği sızıldanmadan kabullenmede üstüne yoktu. Oysa ben inadına oturmaya çalışıyor, kaçırdığım bütün görüntüleri, sonradan nasıl olsa unutacağımı bilmeden, yakalamak istiyordum. Koridora dikiyordum gözlerimi. Sanki oradan, sevinçli haberlerle biri çıkıp geliverecek. Ya da çok özlediğim bir yüz. Kimi beklediğini bilmeden beklemek bir başka öksüzlük olmalı. Bilip de unuttuğum birşey daha vardı. Dışarıdan kimsenin içeriye sokulmadığı. Bunlara karşın, tanımı güç bir umutla bekliyordum.

Günün birinde odamıza televizyon getirdiler. Eşim, "Yayın yasağı bitti mi?" diye görevlilere takıldı. Belli ki ben derin uykuların belirsizliğinde, yaşadığımız yıkımın sınırlarını bilmeden yaşama savaşı verirken o ancak bir ucundan algılayabildiğim dünyanın parçası olabilmişti. Kimi gerçekleri, zorunlulukları bana da benimsetmeye çalışırken çok yoruluyordu besbelli. Çünkü bir gün doktora, "Ben bu odadan çıkmasına çıkarım ama kafamda bir huniyle. Sonra Bakırköy'e mi giderim, yoksa Manisa'ya mı bilmiyorum" demiş. Şimdi beni çok güldüren bu durum o günlerde içimi acıtmıştı, anımsıyorum.

Hizmetliler, haber programları dışında herşeyi izleyebileceğimizi belirtip gittiler. Maçları, şarkıcıları, yarışmaları.

Televizyonda hangi izlence vardı, bilmiyorum. Çünkü ilgilenmiyordum. Yaralarımın nedenini düşünüyordum. Bacaklarım niçin sargılıydı? Maskeli insanlar bizi sık sık götürüp de niçin derimizi yüzüyordu? Yatağımıza getirdiklerinde ne diye o denli sevecen davranıyorlardı? En önemlisi, bizi buraya nereden, niçin getirmişlerdi?

Mekanik gürültüleri işitmemek için, geçmişimden belirsiz resimler gibi anımsadığım parçaları düşünürken, kapıda belirdi. O karartı...Ancak eskisi gibi delifişek değildi. Utangaç, çekingen, nerdeyse korkak, uzunca yüzünde, kedere pek de benzemeyen bir keder...

- Gel içeri, dedik.

Ürkekçe girdi. Sanki tekerlekli sandalyesinin gürültü çıkarmasını istemiyordu. Koridorda anlamsız şenşakrak çığlıklar atarak uçup giderken türlü şaklabanlıklar yapan çocuk değildi. Arabasını kapıya yakın bir yerde durdurdu; sanki "höt" desek kaçmaya hazır...

Bunaltıcı sıcaklıkta bir Temmuz gecesiydi. Üstelik her yanımız sargılar, alçılar içinde. Anlatılmaz bir biçimde terliyor, sürekli birşeyler içmek gereğini duyuyorduk. Eşim, küçük buzdolabını gösterdi:

- Hadi, dedi. Orada soğuk birşeyler var. Hem sen al, hem de bize getir.

Tekerlekli sandalyesinden kalktı. Notre-Dame'ın kamburunu düşündüren yürüyüşüyle dolaba gitti, istediğimiz meyva sularını hazırladı; yalpalayarak getirdi.

- Kendine niçin almadın? dedik.

- Olmaz. Ben içmiyorum.

Gülümsedim. Çocuk olacak da, meşrubat sevmeyecek...

Belirgin bir Güneydoğu aksanıyla konuşuyordu. Üsteledik, bir bardak vişne suyu doldurdu, döndü; tekerlekli sandalyesinde bardaktakini yudumlamaya koyuldu. Ana kucağında rahat edercesine erinçliydi orada. Yerleşiklik duygusuyla, söyleşmeye başladı.

Sekiz kardeşi varmış. Mardinli imiş aslen. Epeyce önce biraz daha batıya göçmüşler: orada büyümüş. Doğduğu yeri hiç bilmiyordu nerdeyse. "Herhal unutmuşum" diyordu. Oysa doğduğu kentin adını duyduğum an, içime anımsama tadında bir sevinç dolmuştu. Titrek bir görüntü...Öyle ya, bir zamanlar-ne zamandı? -laviye benzeyen o kentin bir yerlerinde yaşamıştım. Sarımtrak düzlükte aykırı bir renk olmuştum. Sanırım başka türlü acılar çekmişti, şimdikine benzemeyen...Neydi onlar?

Elbette...Ne güzel, işte anımsar gibiyim. Evimin yanında da hastane vardı. (Burası hastane değil mi yoksa?) Evet, küçük balkonu ıssız anayola bakan evim Devlet Hastanesiyle komşuydu. Katır sırtında hastalar getirirlerdi. Kanları damlaya damlaya...Daha avludayken ölen yaralıları, onların şivan koparan yakınlarını görmüştüm. Kadınlar oracıkta saçlarını yolup, yüzlerini yırtıp ellerindekini ölen adamın henüz sıcak bedenine atarlardı. Erkeklerin başlarını öte yana çevirdiklerini o uzaklıktan bile ayırmsardım. Onca dövünmenin bile anlatamadığı acıları yüreğimin başında duyumsar, usulca içeri çekilirdim. O yaralılardan birisiyle akraba olamaz mıydı? Çocuğun bakışları anlattıklarına, balkonda o zaman farklı bir acıyla sarsılan gençliğim denli uzaktı. Ben yine de anlatıyordum. Ola ki birşeyler anımsar. Öylece dinliyordu:

Dayrülzefaran Kilisesi vardı orada. Ortaçağ şatolarına benzeyen evler. Ben o evlerden birinde, roman kahramanları gibi yaşamıştım. Süryaniler, köpekle kadını mekrüh sayan şafiiler, el büyüklüğündeki akrepler...O an Mardin'le ilgili aklıma ne geldiyse söylediimde, yüzünde yaprak bile kımıldamadı. Biraz gülümsesin diye Guareschi öykülerine benzeyen bir izlenimimi bile anlattım, aklıma nereden geldiyse. Merdivenleri uslu uslu tırmanıp dama çıkan eşekleri...Hayır, hiçbir tepkisi yoktu. Sanki Tanzanya'dan, Zulu Kabilesinden sözediyordum. İlgisizdi. Yalnızca ailesinden sözedince dili açıldı. Öncelikle amcasıyla dayısını anlattı. "Onlar bana derilerini verdiler" dedi. Ancak o an gözleri ışıldayan çocuk, ürkünç yanığını anlatırken, "parmağım kesildi" ya da "düştüm, dizim kanadı" dercesine dingindi. Bedeninin yüzde seksen altısı yanmış işte. Olan biten bu. Doktorlar "umut yok" demiş ama, Selçuk Bey onu yaşatmış. Dünyada böyle yaşayan tek kişiymiş. Ha, Çinde de kendisi gibi olan biri varmış ama, boşver; o hareket edemiyormuş.

Belli ki eğilip bükülmesinden, koşamasa da yürümesinden, iyi kötü birşeyler yapabilmesinden gizlice göneniyordu. Eğik boynunu zorla doğrultup, kocaman bir insan edasıyla yanmasının öyküsünü anlatıyordu. O "lânet gelesice" naylon gömlek tutuşmasa bu kadar olmayacakmış. Bir ara açıp bedenini gösterdi. Çeşitli renkte kumaşlardan yapılmış bir yama bohçasına ya da her evleğine ayrı tohum atılmış tarlaya benziyordu. Skar dediği, dikiş yerine benzeyen kabartılar, çok belirgindi. Bir ara hiç ummadığım bir tümce kurdu: "Vücut fonksiyonlarını engelleyen kontraktürler olmasa bende bu vücut bozukluğu olmayacaktı." Çocuk, çıplak göğsünü göstererek anlatıyordu: Onu incitecek birşey söylememek için, öylece, dikkatle dinliyorduk. Bir ara, hastane serüvenini anlatırken:

- Beni Selçuk Bey diriltmiştir, dedi.

Söylediği doktoru tanıyorduk. Sarışın, ince çizgili, güleç, batılı olduğu her halinden belli, genç biri.

- Nasıl dirlitmiştir yahu, dedi eşim; olacak şey mi?

Koridorun ucunda bir yerleri gösterdi beriki:

Valla diriltmiştir. Aha orada bir alet vardır, beni ona bağlamıştır;

iki gün uyumadan başımda durmuştur.

Şaşırmıştık. Geceli gündüzlü iki gün; olur şey değil.

- Peki sonra?

Ne bileyim. İşte gazeteciler gelmiştir, fotoğraf çekmiştir. Yazılar filan yazdılar.

Birden mahzunlaşıyordu. Çünkü onu diriten adamın adını yazmamışlardı gazeteye, çok ayıp etmişlerdi. Bulunmaz doktorunun haksızlığa uğramasına çok hayıflanıyordu.

Bize, giderek alıştı. Odamızda bir aile havası bulduğundan mı nedir, sık sık uğradı. Hatta yüzgöz olduğumuz bile söylenebilir. Buna karşın, ikramlarımızı her seferinde bin naz niyazla kabul etti. Punduna getirip, mutlaka doktoru Selçuk Bey: anlatıyordu. Ne büyük in-

san, ne eşsiz doktor olduğunu...Yaşlılarınkine benzeyen yüzü birden aydınlandı, sözünü şöyle bağladı: "O benim babamdır."

Bir gün uzaklardan asıl babası çıkagelmiş: söylediler. Oğlunu, belirli sürelerden sonra yeniden getirmek koşuluyla hastaneden alması gerekiyormuş.

Odamıza girdiğinde ağzını bıçak açmıyordu. Yamuk yumuk bedeni iyice göçmüş, eğri boynu hepten bükülmüştü. Gitmek istemiyordu. Onu olduğu gibi seven, benimseyen hastanede rahat ettiği öylesine belirgindi ki...Hatta bir gün o garip aksanıyla "yav beni ameliyat yine etmediler" diye yerinmesi gözlerimin önünden gitmez. Sanki "Mektubum yine gelmedi" ya da "Beklediğim havale postadan bugün de çıkmadı" diyen bir yatılı okul öğrencisi...o kadar çok üzülmesinin nedenini sonra anladık: Belirli zamanlarda kanının değiştirilmesi gerekiyormuş. Bu yüzden, ameliyat onun için çok önemliymiş; ertelenmemesi gereken bir zorunluluk. Başka çocuklar, hatta yetişkinler gibi, "Oh, bugün de atlattık" diye sevinmiyordu. Dahası kara yaslara giriyordu. Yeryüzünde sağlığı için böylesine titizlenen, sorumluluklarını kusursuz yerine getiren başka çocuk var mıydı, bilmem. Gerçekten de büyümüş küçülmüş...

Gidişiyle hastaneye bambaşka bir hüzün boyutu geldi.

Ertesi gün evinden aradı. Yaramaz bir çocuk sevinciyle sık sık geçtiği koridorda duran telefona, merkezdeki herkes koştu. "İyiyiz, rahatız" dediler, bolca selam söylediler. Nerdeyse herkesle konuştu. Yerinden güçlükle kalkabilen eşim bile telefona çağrıldı. Ondan selam getirdi, çok sevindim.

Doktoru Selçuk Beyin odamıza gelişi, sanırım o geceydi. Mardinli çocuğun telefonundan sözettik; bizi sessizce dinledi. "Evet, bana garip bir bağlılığı var" dedi. "Oysa bazen düşünüyorum. Yaşaması için bu kadar uğraşmakla iyi mi ettik, yoksa kötü mü? Hâlâ karar verebilmiş değilim. "Sonra da ameliyat olacağımızı söyledi, gitti.

Birkaç gün sonra memleketinden çıkageldi çocuk. Uzun bir ayrılıktan sonra asıl yurdunu bulmuşçasına mutlu. Tekerlekli sandalyesiyle odamıza girdiğinde sevinç içindeydi. Maskaralıklar yaptı, yanımda hemşirelerle şakalaştı. Onu görmek için, sandalyesinin tekerleklerini çevire çevire gelen ayakları kesik delikanlıya "sana ayak takmayaçaklarmış" diye takıldı. Dahası bizi cesaretlendirecek şeyler söyledi. Yine de söz kendi durumuna gelince yüzünün ışığı söndü. Ölüme gidercesine umutsuz bir tavrı vardı. Bir ara "Bu tedaviden sonra bizi çıkarıyorlar yav" dedi. Yatılı okuldan atılan liseli ya da kış ortasında kira evinden çıkarılan bir emekli gibi. Müthiş dokunaklı bir ses, bir duruş.

"İyi ya, evine temelli kavuşuyorsun. Sıcak yuvanda, ailenle birlikte olacaksın" diyemedik. Bu beylik sözler acısını daha da derinleştirecekti; duygularını bizim de anlamadığımızı düşünecekti.

Yaşamın oniki yaşında bilgeleştirdiği çocuk, telefon numaralarımızı aldı, evinin numarasını verdi; bizi mutlaka arayacağını söyledi. Sarıldık, vedalaştık. Yolumuz düştüğünde arayacağımızı söyledik. Pek fazla inanmadı. Coşkusuz bir sesle:

- İyi olur, dedi yalnızca.

O gün tekerlekli sandalyede değildi. Sanki en iyi dostuyla sonsuza değin ayrılması gerekiyordu, kendini buna hazırlamak zorundaydı. Birden onlarca yıl yaşlanmışcasına, yalpalayarak çıktı, gitti. Ardından derin bir burulmayla baktık. Ağlamak yasaktı zaten. Az sonra da sargılarımıza ilaçlarımıza, acılarımıza döndük.

Gidişinden bir süre sonra, doktoru fotoğraflarını getirdi. Hastaneye getirildiği gün çekilenler dehşet vericiydi. Sonrakiler, giderek düzelişinin tanıkları. Mucize sayılabilecek iyileşmeye karşın, doktor rahat değildi. Literatüre giren başarısına sevinemiyordu. Onu anlıyorduk. Çocuk dışarda gerçekten mutsuz olacaktı. Sağlığına bütünüyle kavuşması olanaksızdı. Yaşam boyu simetriden yoksun bir bedeni taşıyacak, aykırılıkları kolayca kabullenemeyen bir dünyada çok sancı çekecekti. Günün birinde mutlaka aşık olacaktı, çoluk çocuğa kavuşmak isteyecekti belki. O zaman yaşadığına pişman olacak, "lanet gelsin" diyecekti.

Tam aşık olacak çağdaki doktor çıkarken ameliyat günümüzü bir daha anımsattı. Neşter korkusunun verdiği ürpertiyi unutmaya çalışırken, "Yav, bizi yine etmediler ameliyat" diyen çocuğu düşünüyordum.

O, temelli gitmişti. Biz daha bir süre kalacaktık besbelli.

Ameliyattan sonra sargılar içinde yataklarımıza getirildik, kundak bebeleri gibi uzatıldık. Ahlar oflar çekerek, ağrı kesicilerle uyku ilaçlarının yardımıyla uyumak, ağrılarımızı unutmak için çabalıyorduk.

Biraz dalmış olmalıyız ki, korikordaki telefonun sesiyle uyandık. Hemşirelerden biri yüksek sesle, memleketinden O'nun aradığını söyledi. Bir devinim, canlılık başladı. Herkes telefona koşuyordu yine. Ayakları kesik delikanlı bile, sandalyesinin tekerleklerini hızlı hızlı çevirerek koşmuş olmalı. Ancak kimi sözcüklerini anlayabildiğimiz konuşmaların çoğu bize ulaşamadan yitiyordu. Tıpkı O'nun koridorda bir belirip bir yiten görüntüsü gibi...

Kesik ayaklarına takılacak protezi bekleyen delikanlının sesi geldi:

- Sizi istiyor!

Eşim ameliyattan henüz çıktığımızı, her yanımızın sargılı olduğunu, oraya kadar gidemeyeceğimizi söyledi. Ayaklarını bir kar vurgununda yitiren delikanlı, denilenleri aktardı; bize yeniden seslendi:

- Hiç olmazsa bağırsınlar diyor; seslerinizi duymak istiyormuş.

Yerimizden kıpırdamaya ne sargılar izin veriyordu, ne de ağrılar..Eşim yerinden doğrulmak istedi, olmadı. Ellerini ağzının iki yanına götürdü. Bize oldukça uzaktaki telefona doğru gücünün yettiği kadar bağırabildi yalnızca:

- Nurullah!...

O kadar.

Ağlama yasağı hâlâ sürüyordu. Yine de usulca kuruladık gözlerimizi.

Bilge Kutlar'ın Resimlerinde Yozlaşan İnsan İlişkileri

Özay ERKILIÇ

Uzun zamandır sanat çevrelerinde bir "Post-Modern" tartışması sürüp gidiyor. "Modern" dönemin sürecini tamamladığı, 1. Dünya Savaşı ile birlikte sona erdiğini ve izleyen dönemin (Post-Modern), iki Dünya Savaşları arasında başlayıp, günümüzde de devam ettiğini ileri sürüyorlar. Ancak kimsenin tanımını ve sınırlarını tam olarak belirleyemediği Post-Modernizm kavramı, işin içinden çıkamadıkları için yakıştırdıkları bir ad varsayımını da akla getiriyor ve üzerinde daha pek çok tartışılacağa benziyor. Neyse biz kararı tarihçilere bırakalım ama gerek ülkemizde, gerek dünyada birşeylerin değiştiyi de apaçık ortada.

Günlük yaşantımızdan tutun da politik, ekonomik, toplumsal ve sanatsal her alanda zıtlıklar ve çelişkilerle dolu bir ortamda yaşıyoruz. Genel olarak baktığımızda, coşkulu olarak başladıklarımızı düş kırıklıkları izliyor, zaman zaman tam tersi gerçekleşiyor. Toplumsal değerlerimiz, geleneğin sınırları, estetik önyargılar, temel ilkeler ve programlar artık pek geçerli değil.

Televizyon, bilgisayar ve kitle haberleşme araçları günlük yaşantımızla içiçe girerken, toplum her alanda olduğu gibi, kültürel ve sosyal alanda da bir bilinç bunalımına sürükleniyor. İlkeler ve değerler sarsılıyor. Bu çılgınca tozu dumana katan, mekanikleşmiş uygarlığa ve yalnızca maddeye değer veren bir topluma karşı sanat da şüphesiz zor günler yaşıyor.

Toplumsal çelişkiler, sanatçıyı direnmeye, karşı çıkmaya ya da aşırı uç olarak yalnızlığa yöneltiyor. Kuşkusuz günümüzün sanatı, bizi yansıtmakla birlikte, henüz bütünüyle kavranacak gibi değil. Ancak bütün bunlar sanatta çok çeşitli hatta bazen birbirine karşıt çabalara yol açıyor. Bireysel çıkışların ve yaratıcılığın ritmi teknolojiye koşut hızlanıyor. Görüş ufukları daha da genişlemiş olan sanatçıları, bölgesel ya da ulusal sınırların ötesinde, daha evrensel düşünmeye ve yeni boyutlar aramaya zorluyor.

Bilge Kutlar, bu bağlamda düşünebileceğimiz sanatıçılardan biri. Resimlerinde, kendine özgü bir biçim dili ve form arayışı içinde. Geometrik soyutlamalardan oluşan resimlerini, Beylerbeyi, Akbank Sanat Galerisi'nde sergileyen Bilge Kutlar, kompozisyonlarında genel olarak, yozlaşan insan ilişkilerini ve yaşanan trajedileri konu almış. Sanatçı, dış çevreyi ekolojik ve kültürel bağlamda değerlendirirken, yaşamımızdaki bir çeşit yabancılaşmaya da işaret etmektedir. Çöküş halindeki bir çevrenin yitirilişine tanık olmaktayız.

Bilge Kutlar, resimlerinde doğa, insan ve çevresel etkilerden hareketle, geometrik biçimlere ulaşmakta, soyutlama düzeyindeki içerik ve biçim ilişkisini, düşünsel planda sürdürmektedir. Simgesel göstergelerin de yer aldığı kompozisyonlarında, hacmi yıkarak, geometrik düzlemlerin açık-koyu renk kontrastları ile görsel bir bütünlük sağlamayı başarmıştır. Gerçekliği soyutlayarak izleyiciyi duygusallıktan uzaklaştırmaya ve doğrudan düşünmeye yöneltmektedir. Çok renklilik resimlerine görsel bir çekicilik kazandırırken, düşünsel bağlamda gerilimi azaltmaktadır. Kapalı formlar içinde planlanan kesitler, başlıbaşına özerk bir alan oluşturmaktadır. Özellikle insan figürleri, biçimsel ve yapısal analizlerle ele alınmakta, tarihsel, kültürel ve sosyal yönleriyle sorgulanmaktadır.

Kuşkusuz Bilge Kutlar'ın geometrik soyutlamaları, yeni bir buluş değildir. Dünya Sanat Tarihi'nde usluplarıyla dönüm noktası oluşturan Matisse, Picasso, Klee gibi dehaların da figüratif geometrik soyutlamalarına rastlamaktayız. Sanatçının resimlerinde nerden ya da kimden etkilendiği önemli değildir. Önemli olan, düşüncelerini en iyi yansıtabileceği, kendi ile çelişmeyen, anlatımına uygun malzeme ve özgün biçim dilini seçmiş ya da yakalamış olmasıdır.

Bilge Kutlar, bu topluma aittir. Kişiliği, dünyası ve yaratıcılığı bu toplum içinde gelişmiştir. Gücünü bu toplumsal birikime borçludur. İlk kez açtığı bu kişisel sergisinin, kendi için de bir değerlendirme olacağına inanıyor, ve çalışmalarının sürekli olmasını diliyorum.

KİMLİK

İnsanı onurlu kılan
Ne ulusu ne dini
Önemli değil kimin hangi kandan geldiği
İnsan
kimliğini emeğiyle yaratır
Ne ulusda ne dinde
Bunların hiçbirinde
Yok insanın emeği
İnsan
Bu egemen değerleri aşarak
insanlaşarak yaratacak sevgiyi
O zaman
Dağları devirenler
Bu çarkı çevirenler
Yani işçiler...emekçiler
Öğrenecekler
Sarı sıcak ekmeği
Kardeşçe bölüşmeyi.

Bülent COŞKUN

Okur Mektupları

İnsancıl dördüncü yılını bitirdi. Beşinci yılına yürüyor. Bu sıra... dördüncü yıl bittiğinde birçok mektup aldım. Bu mektuplarda İnsancıl'ın baskı sayısını...sayfa sayısını arttırması isteniyordu. Kimileri mektuplarla yetinmedi. Telefonla...ya da İnsancıl'a gelerek dillendirdi isteğini. Özellikle Kaan Arslanoğlu'yla uzun uzun konuştuk bu sorunu.

Ben, gerçekliğe boyun eğen...uyumcu biri değilim. Öyle olsaydı İnsancıl hiç çıkmazdı. Ama İnsancıl'ın baskı sayısını...sayfasını arttırın diyenlere şunu söylemek zorundayım. Bunun için para gerekiyor. Şunu da biliyorum Bütün duyumlar...bütün verilen şunu gösteriyor. İnsancıl, baskı sayısını onbinlere çıkarsa, bizi arayan insanla buluşacak. Ama bugün, bu koşullarla mümkün değil bu.

Yıllar önce durumu sezinlemiş...okur-yazar bütünleşmesini sağlayacak bir yapılanma için uğraşmıştım. Başarılı olamadım. İnsancıl'ın ilk sayılarında da bu konuyu gündüme getirmiştim. Yine başarılı olamadım.

Neden. Bakın, bir yolarkadaşımız Serhan Akgül ne diyor "Dergiyi Ağustos 93'de almaya başladım. Şimdi her yeni ayın gelmesini sevinçle bekliyorum. Derginin yeni sayısını okumak, ufkumu genişletmek, sistemden kopmak açısından. Sistemden kopmak diyorum, çünkü inanın Sayın Cengiz Gündoğdu, sizin yazılarınızla tanışmadan önce okuyordum. Ancak eksik bir şeyler vardı, bunun nereden kaynaklandığını tam olarak kestiremiyordum. Ancak sizin yazılarınızı okumaya başlayınca değişmeye başladığımı hissediyorum. Yazılarınızla kendimi buldum, gerçekleri görmeye başladım, kendimdeki insanı buldum. Nasıl da farkında olmadan, sistemin kendini korumak için yücelttiği yazarlarıyla, şairleriyle, kısacası sanatçısıyla, bilincimiz dumura uğramış. Bugün farkına vardım."

Serhan Akgül'ün söyledikleri, okur yazar bütünleşmesinin neden engellediğini gösteriyor. Engelldiler. Çünkü insanın değişmesini...bilincin aydınlanmasını istemediler...Bugün bütün iletişim kanallarında bilinçler dumura uğratılıyor. Bunu bilen İnsancıl okuru, aydınlanma...bilinçlenme yolunda daha hızlı...daha kapsamlı yürümek için arayışa giriyor. Bu sayı yayımladığımız iki yazı Kaan Arslanoğlu'yla, Sabri Özdemir'in yazılarını, bu arayışın ürünleri...Bu ürünler yankı bulursa...yeni önerilerle ciddi bir okur yazar örgütlenmesine gidilirse insanlaşma mücadelesi kültür alanında hızlanır.

Cengiz GÜNDOĞDU

İnsancıl-Okuyucu Dayanışması Bağlamında "Parasal Bütünleşme"

Dördüncü yılına girdi **İnsancıl.**

Güzeli yaratma mücadelesi verildi bu sürede. Cengiz GÜNDOĞDU'nun deyimiyle "düşünce gücünü, donma noktasından bir milim ileri götürme" mücadelesi. Okuyucusuyla birlikte yaptı bunu İnsancıl. Okuyucusuyla birlikte... Okuyucusuyla dayanışma içine girerek.

İlk önce şaşırdı okur. Hiyerarşik bir yapısı yoktu **İnsancıl**'ın. Alışık olduğu şeyler değildi yazılanlar ve yapılanlar. Ne demekti **Okuma Tlyatrosu?** Ne demekti **Kültür Harekatı?** Kendini sorgulayan insan çabuk kurtuldu şaşkınlık durumundan. Çabuk atlattı bunu. Kendisiyle hesaplaşmasını öğrenen insan yolarkadaşı oldu **İnsancıl**'a. Güzeli yaratma uğraşısına ortak oldu.

Samimi olmayanlar, alışkanlıklarını bırakamayanlar çekildi mücadeleden. Gerçek dostlarıyla birlikte dördüncü yılına girdi **İnsancıl.**

Verilen sözler tutuldu. Belirli bir süreçten geçildi.

Artık yeni sorumluluklar yüklenmenin zamanının geldiğini düşünüyorum ben. (Geç kalındı aslında).

Evet, yeni sorumluluklar. Daha çok okur açısından. Daha ilerisini görmeli okur, düşünmeli. Daha çok bakmalı gökyüzüne. İnce ay'ın güzelliğini iyi kavramalı.

Düşünelim öyleyse. Dört yıldır çok şey başarılmasına rağmen, niçin kendini hiç yenileyemedi **İnsancıl?** Niçin artıramadı sayfa sayısını? Derginin estetiği ve içeriğinin daha yüklü olması açısından gerekliydi bu. Niçin başarılamadı?

Üzülerek söylüyorum, dergi olarak güzelleşmedi **İnsancıl.** Şiirler önce fotoğraflı yayınlanıyordu, sonra fotoğrafsız oldu. Oysa daha güzel olmalıydı, daha güzele gitmeliydi **İnsancıl.** Tam bu noktada bir kez daha düşünmeli olur. Kendini bir kez daha sorgulamalı. Neden daha güzel olmasın **İnsancıl?**

Evet, neden daha güzel olmasın **İnsancıl** diye sordum sayın GÜNDOĞDU'ya. Sözü uzatmadan çok açık yazıyorum: "Para yoktu. "Güçlükle çıkabiliyordu kırksekiz sayfalık **İnsancıl.**

Bence kırksekiz sayfalık **İnsancıl** işlevini tamamladı. Dergiyi almak ya da ona abone olmak dışında **İnsancıl**'a parasal bir katkıda bulunmayan okur artık bu gerçeği görmeli. Yaratılan güzelliklere ortak olan okur, artık bir atılım, bir değişim başlatılmasının gereğini kavramalı. Daha güzel bir dergi çıkarma yolundaki engelleri aşabilmek için dostluğunu ortaya koyan insan, parasal katkıda da bulunmalı **İnsancıl'a.** Zorunlu bu, yapılmalı. "Parasal bütünleşme" diyorum ben buna. Okur, her yönüyle bütünleşmeli dergisiyle. Parasal yükünü de paylaşmalı derginin.

Örneklemek istiyorum: Derginin elli altı sayfa olması, yaklaşık dört milyon liralık bir yük getiriyor **İnsancıl**'a. Bunu okur karşılayabilir. Çok fazla şey değil yapacağı. Komik bir rakamla ifade edeyim, her okurun bin liralık bir katkıda bulunması bile, derginin sayfa sa-

yısını 56'ya çıkarmasına yetiyor. Okur, her ay düzenli olarak yirmibin, ellibin ya da yüzbin liralık bir katkıda bulunsa ne güzellikler yaratılabilir düşünebiliyor musunuz?

Rakamlar ve öneri tartışılabilir. Tartışılmalı da. Ancak sorunların çözümü için para gerekli. Bu unutulmamalı. İlgili paralar düzenli olarak bir banka hesabında toplanabilir. Ya da derginin fiyatı sembolik olarak yükseltilerek (örneğin elli bin liraya) dolaysız bir katkı sağlanabilir.

"Parasal bütünleşme" dediğim bu. Her ne şekilde olursa olsun, ciddi olarak üzerinde durulmalı bu konunun. Bu anlamdaki bir örgütlenmeyi de okuyucu kendisi kurmalı. Önemli olan güven olduğuna göre, bir denetim mekanizması da gereksiz bence. Bütün bunları iyi kavramalı ve gökyüzüne daha çok bakmalı okur. Sevmeli artık insan insanı. Barış gelmeli yeryüzüne.

İnsan, ince ay'ın güzelliğini yakalamalı artık...

Sabri ÖZDEMİR

İnsancıl'a ve İnsancıl Okuruna Açık Mektup

Sevgideğer **İnsancıl** okuyucuları ve emekçileri,

İnsancıl 40. sayısına geldi. Dördüncü mücadele yılında, sayısı her ay artan üç bini aşkın tiryaki okuyucuya sesleniyor. Yazın ve sanatta değişik sesli bir odak olarak herkese kendini kabul ettirdi. **Felsefe Seminerleri, Okuma Tiyatroları,** panel ve toplantılar yoluyla okuyucusuyla bütünleşmeye çalıştı.

Bence artık **İnsancıl** bugüne kadar ki deneyimini değerlendirip yeni bir ivme kazanmak zorunda. Yüzbin kişilik okuyucu kitlesi oluşturma yolunda üç küsur bin tiryaki okuyucu yeterli değil. Gündemi belirleyen bir odak olmak, okuyucusunun edilgen değil, etkin desteğini almak zorunda. Cengiz Gündoğdu'nun deyişiyle "milimetrik" mücadeleye devam mı etmeli, yoksa hızı biraz arttırmalı mı? Bence buna okuyucu karar vermeli.

İnsancıl okurunun çok önemli olumlu özellikleri var. Sistemin estetikçilerinin, medyanın tüm olanaklarını kullanarak çirkini güzelmiş gibi gösterme aldatmacalarına kanmıyorlar. Güzele ulaşmanın yolunun bilgiden, okumaktan, düşünmekten, çaba harcamaktan, insani değerleri izlemekten geçtiğini biliyorlar. İdeolojik siyasi yönelimleri az çok farklı olmasına karşın, çürümenin hızlandığı böyle bir dönemde insani birikimleri, güzellikleri korumanın, yaşatmanın önemini kavramakta özgür düşünceleriyle birleşiyorlar.

Dergiye her gün birçok mektup geldiğini, toplantılarda insanların beklentilerini açıkladıklarını biliyorum. Yabancılaşmanın sıkıntısını çekenler, intiharın eşiğine gelenler, yozlaşmadan, kabalıktan bunalanlar **İnsancıl**'ın sıcağından çok şeyler bekliyor. Bu bir siyasi hareket değil. Belki de hep azınlıkta kalacak insanların, insani değerlerini, güzellik anlayışlarını savunacak bir odak. Her insan her olguyu farklı bir açıdan görür. Bu doğal. Tiryaki okuyucu içinde bile kimi zaman kafasından birçok olumsuz düşünceler geçenler olabilir. Bu dergi, Cengiz Gündoğdu ve onun gibi düşünenlerin husumetlerini döktükleri bir alan, diyenler olabilir. **İnsancıl** çevresi de hiç birşeyi beğenmiyor kardeşim, diye düşünenler, bunlar köylü diyenler, bunlar entel diyenler, solculuktan başka bir şey beceremedikleri için solcu olmuşlar diye akıllarından geçirenler, gerçekten sosyalist olsalar değersiz oldukları zaten belli adamlarla kavga etmek gibi gereksiz işlerle uğraşmazlardı, diye söylenenler olabilir. Hiçbir görüşü, hissi yabana atmamak gerek. Ama bence, gerçekten **İnsancıl, toplumumuz için bir şanstır, fırsattır.** Başka kaç dergi, kaç çevre sistem içinde yer edinme kaygısı duymaksızın güzellik için mücadele ediyor. Sanatta çürümenin üzerine cesaretle gidebiliyor.

İnsancıl'ın bu mücadelede pek çok eksiği var. Tüm beklentilere karşın nitel ve nicel olarak ancak milim milim ilerliyebiliyor. Olumsuzu eleştirirken, olumluyu yaratma ve göstermede belki aynı başarıyı gösteremiyor. Sorun kadro, okuyucu örgütlenmesi ve parada düğümleniyor. Paranın estetiğini yapanlar için para sorunu elbette olmaz. Bayağı estetik değerler için eser ve teori üretecek bir sürü kadro bulmak, çok kolay onlar için.

İnsancıl'a yazı yazanlar, **İnsancıl**'da kitabı basılanlar, neleri göze almak zorundalar biliyor musunuz? Aforoz edilmeyi. Artık hiçbir ödül alamamayı. Hiçbir jüriye girememeyi. Ürünlerinden söz edilmemesini. Örgütlü ve bilinçli bir susku tavrı içinde unutulmayı. Yani entelektüel bir ölümü... İşte bu yüzden, aslında bizim gibi düşünen pek çok insan, bize yaklaşamıyor. Bu yüzden **İnsancıl** yazarları her işe koşturmak zorunda kalıyor, bazen beklentileri karşılayamıyor. Aforozu kırmak, gerçek aydınlar için daha güçlü bir çekim odağı yaratmak için, iş yine aynı noktaya gelip takılıyor: Okuyucunun daha etkin katılımı ve para sorunu. **İnsancıl** yazarları çoğun, dergi giderlerini kendi ceplerinden karşılıyorlar, bir bölümü dergide boğaz tokluğuna çalışıyor. İnsanı savunmanın çekici, geçerli olduğu bir devirde yaşasaydık, bu iş de iyi para getirirdi; o zaman belki dergi için yazı yazacak binlerce kişi çıkardı. Bizler ise belki işin para ve ün getirmeyen başka hamallıklarıyla meşgul olurduk; bu ayrı konu.

Benim bir önerim var! **İnsancıl**'ın tüm okurları okuyucu-yazar bütünleşmesi ve örgütlenmesi konusundaki görüş ve önerilerini bir mektupla dergiye bildirsinler. Toplumun çürümesine karşı kültür alanında ne gibi önlemler alınabilir; yazsınlar. Dergiyi nasıl görüyorlar, olumlu olumsuz yönleri nelerdir, dergiden bekledikleri nedir; belirtsinler. Bu mektuplar, **İnsancıl**'ın bugüne kadar ki mücadelesini özetleyen ve değerlendiren yazılarla birlikte Mayıs ayında çıkacak "Özel Dayanışma Sayısı"nda yayımlansın. Bu sayı yüksek bir fiyattan, diyelim 150.000 liradan satılsın ve dileyen herkes parasını dergiye gönderip, özel sayıdan edinebilsin. Bu yolla okuyucunun maddi katkısı sağlansın. Mayıs ayından başlayarak yapılacak genişkatılımlı toplantılarla, öneriler, dilekler ışığında ve katkının düzeyi gözönünde bulundurularak, yapılacaklar saptansın.

Şu bilinmeli ki, siz okuyucularımızın örgütlü ve etkin desteğini kazanmayı beceremesek de, **İnsancıl,** yoluna devam edecek. Bugünkü düzeyde desteğiniz devam ettikçe, sabırla milim milim ilerleme sürecek. Fakat "milimetrik" mücadeleyi santimetriğe çevirmek sizin elinizde. Aforoz edenlerin bile aforoz edilmediği yüz bin kişilik etkin aydın topluluğunu yaratmak neden çok uçuk bir düş olsun. Güzel bir şeyi kendi emeğiniz ve kararınızla yaratmanın mutluluğu, biliyorum ki hiçbir şeye değişilmez. Bu yaratma zevkine ulaşmak sizin ellerinizde.

Kaan ARSLANOĞLU

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

3 Aralık Cuma

Sobanın yanında oturuyorum. Sıcak. Sobanın yanında oturmayı seviyorum. Sıcak... çay içiyorum... cigara tüttürüyorum... hayal kuruyorum... Hiç kimse aç değil, kimse horlanmıyor... sömürülmüyor... herkes ağız tadıyla yaşıyor... az önce güzel... samimi bir sanat şenliğinden geldim. Birçok meslekler tarihe karışıyor... Hekimlik... avukatlık... yargıçlık... çöpçülük... binlerce kişinin ürettiği ürünlere "Bu benim" diyen patronluk. İş saatleri çok azaltılmış. Aslında iş kalkmış. İnsanî etkinliklerle varlığını kazanmış insan... Böyle bir dünya düşünüyorum. Seviniyorum... Geçen gün bir mektup geldi. Bir genç şöyle diyor. "Bir gün, belki de uzakta bir gün, bir çocuğum olacak. Büyüyecek. Ona İnsancıl'ı göstereceğim. Bak diyeceğim, bu güzel insanlar, sen özgür doğabilesin diye, sana yaraşır bir dünya kalsın diye, sen insanca yaşayabilesin diye kavga verdiler. bunu bil diyeceğim. Emin olun ki, yarına güzel bir şeyler kalacaksa, İnsancıl'dan mutlaka bir şeyler kalacak."

İşte benim sevincim... Onurum... ödülüm. Bu sistemin... çepel sistemin hiçbir değeri beni sevindirmez. Ama bir genç "yarına güzel birşeyler kalacaksa, İnsancıl'dan mutlaka bir şeyler kalacak" dedikte bütün yıldızlar tutuşur sevincimden.

Neden yazdım bunları. Tatsız durumlarda, yüreği yıkılıyor kimi insanların. Yürek yıkıntısı... bezginlik... sonra eletek çekme.

Napmalı.

Önce şunu bilmeli. Sistem, ağını bizim dışımızda örer. Sistem dışı mücadeleye girdikte, o ağlar hemen harekete geçer. Dört bir yandan sarar insanı. Yürek yıkılsın diye ezim ezim ezer... lanet olsun, bana mı kalmış dedirtene kadar. Sözgelimi yazarsın sistem dışı... başın dik. Eserlerini basmaz... bazıları görmez. Sistemin yazarı, otuz kitabım... kırk kitabım var diye insan emeğini ayakdibi eder... dolanır ortalıkta... Başını eğmek... sisteme sokmak için ısırganları gelgitleri harekete geçirir sistem.

Bitmez.

Bir mücadeleye girersin. Güvendiğin... destek beklediğin insan, merhabayı esirger... kovmaktan beter eder seni. Daha acısı, mücadele ettiğin düşüncenin temsilcileriyle kolkola yürür. Nedir bu dedikte... açar ağzını... gözönünde olup bitenleri inkar eder.

Bitmez.

Bir insan tanırsın. Yolda kalmıştır... nereye gideceğini... nasıl gideceğini bilemez. Merhaba dersin... koluna girersin. Yürürsün taşlı çakıllı... dikenli çamurlu yollarda. Azığına azık katarsın. Sonra bir gün sancı girer ayağına... geçici... dur mur demeye kalmadan yarı yolda bırakır seni. Sonra orda burda karşına çıkar yol bilmezin çepeli.

Nasıl dayanmalı bütün bunlara... Daha önce söyledim. **Ekmek** adlı eserimde. Şöyle "Solculuk kuramsal bir sorun değil. Açarsın kitapları kelime düzeyinde öğrenirsin ne istiyorsan. Solculuk bir hayatı var etmek... Bu hayatta tekil bile olsa, dostluk... aşk... mücadele... duyarlık farklıdır. O, herhalde sistemin ilişkileriyle kıran kırana mücadeleye girer. O sözgelimi farklı sevinir, farklı üzülür."

Yeni insan dendikte böyle düşünmeli... Bir örnek. **İnsancıl Emekçileri Okuma Tiyatrosu'nu** kurdu. Üç yıldır etkinlikleri sürüyor. Bizler sistemin adamları olsaydık, sistemin basını yeri göğü altüst ederdi. Ama sistemin basınında tıs yok. Ağzımızla kuş tutsak bizi görmez sistemin adamları... yürek yıkıntısına düşelim... bu işi bırakalım, diye. Dahası birinci sınıf solcuları bize saldırtır.

Bizler, sistemin değerleriyle sakatlansaydık, ikinci etkinlikte bu işi bırakmamız gerekirdi. Bırakmadık. Çünkü duyarlığımız sistemin duyarlığı değil... Bazın bizden söz etmiyor diye üzülmeyiz. bunu bilmedikleri için sistemin başarısızlık virüsüyle bir türlü bizi umutsuzluğa düşüremiyorlar.

Şu bilinsin. Selim İleri'nin, Enis Batur'un, Adalet Ağaoğlu'nun başarı ölçütü, bizim başarı ölçütümüz değil. Bunun için onları kıskanmıyoruz. Basında bu kişilerin fotoğraflarına bakıp, neden bizim fotoğraflarımız yayımlanmıyor diye üzülmüyoruz.

Söyledim. Bir kez daha söylüyorum. Onların taptığı Allah, bizim ayağımızın altında. Onlar, sistemin değerleriyle sevinir... biz okur mektubuyla seviniriz.

Sözgelimi, ben, kimi "sabık-sakıt arkadaşlarımı" televizyonda görüyorum. "Ah, niçin televizyona çıkamadım... ünlü olamadım" diye üzülmüyorum. Onlara bakarken yaprak kıpırdamıyor içimde. Çünkü benim başarı ölçütüm, sistemin şaklabanlığından geçmiyor.

Sistemin adamları bunu iyi bellesin.

Sobanın yanında oturuyorum. Sobanın yanında oturmayı seviyorum. Güzel bir dünyanın hayalini kuruyorum. Güzel dünya mücadelesine girişenlerden yeni bilinç... yeni duyarlık bekliyorum.

5 Aralık Pazar

Kimi yazılar, iyi ayıklanmamış pirinçten yapılmış pilava benziyor... İyi ayıklanmamış pirinç... hatırlıyorum, bir tanıdığımın takma dişi kırılmıştı bu yüzden.

Geçende Ergun Balcı'nın yazısını okudukta düşündüm bunları. (Park Otel Tartışması. 1/12/93. Cumhuriyet) Şöyle diyor Balcı "Park Otel'in yıkımı tartışmasında Sözen karşıtları, önyargının, olaya objektif bakma yerine duygusal yaklaşımının çarpıcı örneklerini verdiler." Kimileri, önyargılı... duygusal baktıkları için yıkıma karşıymış.

Diş kırıcı bir yazı bu. En başta şu bilinmeli. Objektifle duygusallık birbirinin karşıtı değil. İnsanın düşünceleri, objektif ya da duygusal diye cetvelle ikiye ayrılmaz. Daha önemlisi duygu bilincin bir etkinliği. Bundan ötürü, Park Otel'in yıkımına karşı çıkanların duygusallığıyla, Park Otel'in yıkımını isteyenlerin duygusallığı aynı olmaz.

Yine yönteme geliyoruz. Bir yazar, doğru yöntemle gerçekliği iyi çözümlemeli... bu çözümlemeyi de dille

iyi aktarmalı. Ama bizde yazarların çoğunda böyle bir sorun yok. Olmadığı için gelişi güzel yazıyorlar. İşte Ergun Balcı. İnsanın oluşumunu ciddi bir şekilde çözümlese, önyargı... objektif... duygusallık kavramlarını kullanmaz.

Önyargıları hemen eleştirmemeli. Sağlam temellere dayanır nice önyargılar. Sözgelimi, kapitalist sistem insan için değil... bu, bir önyargı bende. Ama durup dururken olumşadı bu. Sözgelimi, ABD'nin, şurda burda özgürlük mücadelesi verdiğine inanmam. Bu, önyargı bende.

Önyargılar, bütün bütün çatışmaz objektif bakış açısıyla. Tam tersi. nice önyargı bizi objektif olmaya zorlar.

Duygusallık dendikte dikkat etmeli. Şunu söylüyorum. Sağlıklı bir bilinçle bütün bütün duygusal olabilse insanımız. O halde Park Otel'i kimse yıkmazdı. Yıkamazdı.

Bir kapitalist, her noktaya para açısından bakar. Sözgelimi, insanların eğlenebileceği bir orman... yeşil bir alan kapitalisti ilgilendirmez. Kapitalist, ormandan... yeşil alandan kaç lira kazanacağını... nasal kazanacağını düşünür. Gerekirse ormanı yok eder, bina yapar... Bütün bunları yaparken de heyecanlanır. Kapitalistin duygusallığı böyledir.

Bugün İstanbul'da kaç evde güneşin yolu görülebilir. İşte bizi böyle bir kente tutsak etti sistem. Güzel... insanî duygularımızı öldürdü. Kimi yazarlar da içimizdeki son duyu kırıntılarını tepeliyor. Bu açıdan bakıldıkta Ergün Balcı'nın yazısını beğenmedim. Hiç. Gerçekliği doğru çözümleyememiş. Yanlış yere duygusallığı eleştirmiş.

O yazı ayıklanmamış pirince benziyor. Taşlı. Şunu da söyleyelim. ben önyargılı... duygusal olduğum için... bu açıdan baktığım için yıkımı savunuyorum... yıkımdan yanayım.

6 Aralık Pazartesi

İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı, İnsancıl'ın Kasım 93'te yayımlanan 37. sayısı için hazırlık soruşturması başlatmış. Yazıişleri yönetmeni Berrin Taş, ifade vermek için yarın **Devlet Güvenlik Mahkemesi**'ne gidecek.

Gülüyorum. Sistemin ideologları başa çıkmadı **İnsancıl**'la. Şimdi **Devlet Güvenlik Mahkemesi** girdi işin içine. Şu işe bakın. Televizyon onlarda... basın onlarda, bütün bunlara karşın **İnsancıl**'ı susturmak istiyorlar.

Hep söyledim. Bir kez daha söylüyorum. Bu sistem böyle devam edemez. Sözgelimi, araba bozuk. Motoru çatlak... Noluyor şimdi. Araba bozuk. Bu arabayla bir yere gidemezsin diyeni susturursan... öldürürsen araba yine gitmez. Kesinlikle gitmez. Ama bizde araba bozuk diyeni susturursan, arabanın gideceği sanılıyor.

Kimileri, araba bozuk olsa bile, arabanın bozukluğunu söylemeyin diyor. Bir başka deyişle eleştiri... sorgulama, düşünce üretimi istenmiyor. Peki ama böyle bir durumda yakalamak için koşup durduğunu söylediğiniz "çağdaş uygarlık düzeyi"ni nasıl yakalayacaksınız.

Bir görüşe göre insan, insanlığın evrimini... devrimini yaşar. Kimileri bunu yaşayamıyor. Türkiye böyle. Türkiye'de insan taş devrinde bırakılmak isteniyor.

Biz bu yurdu seviyoruz. Biz insanı seviyoruz. Herkesin ağız tadıyla yaşamasını istiyoruz. Kimileri, bizi "Lanet olsun bu yurda... lanet olsun insana" dedirtecek noktaya getirmek istiyor... Eski dostların sırt çevirmesi... sağdan soldan saldırılar... sövgüler... **Devlet Güvenlik Mahkemesi**'nden çağrılar.

Şunu bilin. İnsan, ağız tadıyla yaşayacağı güzel dünyayı kuracak. biz bu yurda... insana "Lanet olsun" demeyeceğiz.

İnsan merhaba... sakın bize nasılsın diye sorma. Biz iyiyiz. Biz iyi olmak zorundayız. Biz bugün **DGM** işini konuşurken, kendini köşeye sıkıştıran biri, bağırıyor... saldırıyor... döndüm baktım Tunca Arslan. **Aydınlık**'ta hem **İnsancıl**'... hem Hasip Akgül'e saldırmış.

Tunca Arslan'ın iyi bir eleştirmen olacağını sanmıştım. İrdeleyecek... sorgulayacak... böylece insanî mücadeleye katkı yapacak. Yanılmışım. Yanıldım. Şunu biliyorum. İrdelemek... sorgulamak zor. Bunun için ciddi bir felsefi birikim gerekli. Birikim yoksa tek bir kelimeyle işin içinden çıkarsın Tunca Arslan da böyle yapıyor. **İnsancıl**'ın mücadelesi boşunaymış. **İnsancıl**'ın mücadelesi için boşuna demek **İnsancıl**'ın hasımlarını rahatlatır. O kadar. Ama bu gerçekliği göstermez. Bu, bizi etkilemez.

Gülüyorum. **İnsancıl**' ın mücadelesini... insanî mücadeleye katkısını sistemin adamları anladı, Tunca Arslan anlamadı. neden anlayamıyor. Sistem, kendi diliyle... kendi kavramlarıyla gerçekliği çözümler. Bu, onun için yeterlidir. İşte burda sisteme karşıyım diyenin sistemin dilinden kopması gerekir. Kopamazsa... sistemin kavramlarıyla konuşursa gerçekliği bulanık görür. Bakın nasıl. Tunca Arslan şöyle diyor "Birkaç yıl önce Orhan Pamuk'un Kara Kitap dolayısıyla çıkan verimli tartışmalar...

Bu tartaşmalar verimli değildi aslında. Ama sistem bu tartışmaları verimli gösterdi. Tunca Arslan da inanmış buna. Sistemin verimli diye nitelendirdiği tartışmayı bozanları, sistemin diliyle vasatın saldırısı diye nitelendiriyor.

Sistemin diliyle düşünme Fethi Naci konusunda iyice bulandırmış Tunca Arslan'ı.. Fethi Naci için değerli bir edebiyat adamı diyor. Bu değerliyi eleştirenleri de çamur atıcı diye suçluyor. OysaFethi Naci edebiyatın değil... sistemin edebiyatının değerli adamı.

Tunca Arslan, **İnsancıl**'ı çözümleyemediği için o berbat alternatif kavramıyla **İnsancıl**'ın üstüne yürüyor. Şu dile bakın "Sağlam bir alternatif yaratılmasına olanak verecek, geçerli bir programdan hareket etmeden..." diye devam ediyor. Tunca Arslan ne söylediğini biliyor mu. Bilsin ya da bilmesin... ama şunu bilmeli. **İnsancıl** alternatif dergi değil... kopuş dergisi **İnsancıl.**

Tunca Arslan o berbat diliyle bakın ne diyor "Düzen ve düzenin sanatı, 'sol karikatürlerle, fıkralarla alay ediyor'muş. Neymiş, düzen ve düzenin sanatı, bizlerle alay ediyormuş. Öyleyle sen de "düzen ve düzenin sanatı" oluyorsun, çünkü sen de bizle alay ediyorsun.

Burda söylemek istediğim şu. Acemi yazar kendi diliyle kendini vurur.

Peki napmalı. Ben Tunca Arslan'a iyi bir yazar olabilme fırsatı verdim. **İnsancıl**'a yaz dedim. **İnsancıl**'ı, **İnsancıl**'da eleştir dedim. Hatırlar "Yazarım" demişti. Tabiî böyle sövgülü yazılar getirseydi, kelime kelime eleştirirdim. Sözgelimi ilkel kelimesini yanlış kullanıyor-

sunuz derdim. Sözgelimi Hasip Akgül için adını ilk kez duyuyorum diyor. Adını ilk kez duyuyorumcu taktiklerin sistemin taktiğidir derdim.

Tunca Arslan, yazı getirmedi **İnsancıl**'a. Şimdi **Aydınlık**'ta **İnsancıl**'a saldırıyor... anladım... pek etkilenmiş benden... dönüp dönüp saldırıyor. Hasip Akgül... sağolsun **İnsancıl**'ı savundu... bu kez Hasip Akgül'e saldırıyor.

Tunca Arslan şunu iyi bilsin. Bu saldırılarla "iyi" bir saldırgan olur. Oysa bizim eleştiriciye... irdeleyiciye gereksinmemiz var. Bunun için Tunca Arslan'ın uzun bir süre çalışması gerekiyor. Önce ekonomi politik... sonra felsefe... sonra dil. Tabiî diyalektik yöntemi de iyi kavraması gerekir.

Bugün birçok okur telefon etti. Tunca Arslan nedenböyle yapıyor diye sordular. B. Sadık Albayrak'la Hıdır Geviş Tunca Arslan'ı susturucu yazılar yazdılar. Tunca Arslan bunu içinde sindiremedi. Kendini köşeye sıkıştırdı. Şimdi o köşede bağırıyor.

Yazısının bir yerinde şöyle diyor. Aynen. "Üzülmedim, şaşırmadım sevinmedim, yalnızca merak ettim" Hiç üzülmediğin, şaşırmadığın, sevinmediğin belli. Yosa düzenin bizi "işine geldiği ve istediği gibi" kullandığını söyleyebilecek kadar sistem içi duyarlıkla konuşmadın.

Hani bir genç vardı... yanlış anlaşılmaktan korkuyordu. Onu düşündüm şimdi. Yanlış anlaşılmada, yanlış bile olsa bir anlama sorunu var. Baksanıza Tunca Arslan yanlış bile anlayamıyor bizi. Hiç anlamadığı bizlere saldırıyor. Öyledir bu İnsan anlamadığına ya tapar... ya da saldırır. İkisinin temelinde de korku var.

İnsancıl'dan korkma... Ha, bir de şu var. Hasip Akgül'ün söylediklerine üzül biraz. Üzüntü iyidir... düşünürsün belki. Akgül doğru söylüyor. Doğru pat diye söylendi mi, insan donar, sencileyin olur... üzülemez, şaşıramaz, sevinemez. Şarırır. Doğru şaşırtır insanı. Sen de şaşırmışsın iyiden iyiye... ne söylediğini bilmiyorsun. Yoksa benim 25 yıldır sürdürdüğüm mücadeleye iki günlük demezdin. Sen bu iyi iki gün önce öğrenmişsin. Hani o yeniçeri ağası var ya, İsa'nın öldürüldüğünü yeni duymuş, kapmış palayı, fırlamış sokağa...

Bırak bu yeniçeri ağalığını... Hasip Akgül'e kız biraz. Biraz üzül. Biraz düşün. Ciddi bir şekilde çalış. Ekonomi politik... felsefe... dil özellikle kuantum fiziği. Bak o zaman dünyayı başka türlü göreceksin... kızıl ötesi algı diyorum buna... Kuantumun tamamlayıcılık unsurunu belle. Önemli. Böyle püsürük yazılar yazmazsın o zaman.

Samimi söylüyorum. Genç bir insanın sencileyin olmasına hep üzülürüm. Biz dost olmayıldık. Güzel güzel tartışmalışdık. Ama sen elinde pala... bize saldırıyorsun. Ne var... noluyor. Korkma Hasip Akgül'den Korkma bizdem. Toparla kendini. Sen hasmını şaşırmışın.

Sen yolunu şaşırmışın Tunca Arslan.

7 Aralık Salı

Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin bizi neyle suçladığını bilmiyoruz. Bugün **İnsancıl Emekçisi** Berrin Taş, avukat arkadaşımız Günay Nehir'le **DGM**'ye gidecek. suçumuzu öğrencek. Belirsizlik şurdan geliyor. Bizim suç kavramımızla savcıların suç kavramı değişik.

Yıllardır söyleniyor. Düşünce suç olamaz... yanlış ya da doğru olur. Sistem, Türkiye'de hayır diyor buna. Şöyle düşünürsen suç işlersin... düşünme. İyi ama bu mümkün değil. İnsan beyni durmadan düşünür. Ayrıştırır... birleştirir... soyutlar... somutlar... hayal kurar... rüya görür.

Sabah serinliğinde yürürken bunları düşündüm. Tabii her düşüncenin söylendiği ... tartışıldığı bir dünyada yaşamak isterdim. bu mümkün değil. Öyleyse tatsız gerçekliği değiştirmek... daha güzel bir dünya için insani mücadeleye devam... Yarın **Marmara Üniversitesi**'nde bir konferans vereceğim... Cuma günü **İnsancıl Okuma Tiyatrosu, ODTÜ**'de **Düşünen Adam** adlı oyunu okuyacak.

DGM işini öğrenen yolarkadaşlarımız dündenberi destek veriyorlar. **İnsancıl**'a Yaşanan süreçte olağan işlemler bunlar. Böyle diyorum yolarkadaşlarıma.

Biz iyiyiz diyorum. Kendinize iyi bakın. heyecanlanmayın. Korkmayın. Soğukkanlı olun.

8 Aralık Çarşamba

Yağmurlu bir gece... **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**'nde bugün gençlerle bir güzellik yarattık. **Kitap ve Araştırma Klübü,** Aşk üstüne konuşmam için çağırdı. Gittim. Bir saat sürdü konfransım. Söyleşi bölümüne geçtik. İlk soru geldi. Tam yanıt verecektim. Klübün kurucusu gençler, ezik... üzüntülü cigara için ara verilmesini istediler. "Yanıt vereyim, ondan sonra..." dedim. Daha konuşmama başlamıştım. Yeniden ara verilmesi istendi. Dinleyenler itiraz etti. Bu ara, birileri geldi yanıma. "Bomba ihbarı aldık. Salonu siz boşaltın" dedi. Gençlere "Salonu boşaltın. Cigara için" gelin dedim. Ama yerimden kıpırdamadım. Benim çıkmadığımı görünce gençler de... ayakta yerlerinde durdular. Sonunda ben de gençlerin ortasında dışarı çıktım. Bize bir oda açıldı. Orda çaylarımızı içmeye başladık.

Berrin Taş'la birlikteyim... O ara biri geldi. Özür diledi, olup bitenlerden. Kim bu dedim. Bölüm Başkanı, Prof Dr. Tamer İşgüden'miş... Şaşırdım. Demek dedim insani niteliğini yitirmemiş bir bölüm başkanı da varmış... Düşünün... bir bölüm başkanı, karışıklıktan ötürü, benden özür diliyor.

Tamer İşgüdenlerin varlığı umut veriyor insana.

Onbeş dakika sonra aramanın bittiğini söylediler. Salona döndük. Gençler gitmemiş. hepsi geldi... yerine oturdu... söyleşi başladı... Tam 2,5 saat sürdü.

Ne güzel değil mi. Bir saat konuşuyorum. Tam söyleşi başlarken bomba ihbarı geliyor. Salonu boşaltıyoruz. Bomba aranıyor... Sonra yeniden salona geliyoruz. 2,5 saat konuşuyoruz. Ne konuştuğumuz önemli değil. Bomba ihbarları altında konuşmamız... işin önemi burda. Umut... direngenlik burda... İşte bundan ötürü, bugün orda gençlerle dönüştürücü... insani bir güzellik yarattık, diyorum.

Berrin Taş'la dergiye gelirken... yolda yağmur çiseliyodu... Saat 21.00'de dergiden çıktığımda dolu dolu yağıyordu yağmur... Yürürken yağmurda... Islana ıslana... bugün güzellik yarattığımız gençleri düşündüm. Yarın bu gençlerin elleriyle güzel olacak dünya dedim. Hatice'yi düşündüm. Yağmurda ıslanmış... gülümsüyordu.

9 Aralık Perşembe

Bugün bir yolarkadaşımız geldi. İzmit'ten. Şaşırdım İzmit dendikte. Çünkü körfez... İzmit'ten Yalova'ya kadar... **İnsancıl** için ölü bölge. Türkiye'nin her yerinden mektup gelir... haber gelir, körfezden ses çıkmaz. Benim de sorumluluğum var bunda. İzmit'te tatsız bir imza günü yaşadım yıllar önce. İşte o günden beri uzak durdum İzmit'e... Ankara'ya giderken trenle... gözümü kaparım İzmit'ten geçerken. Görmek istemem o kenti... İmza günü dediler... gittim... bir bardak çay verilmedi. Kemal Özer... Gülsüm Akyüz... Hüseyin Alemdar... Tarsin Bakırkaş... hepimiz yaşadık o tatsızlığı. Şöyle demiştim o gece "Bu, Cengiz Gündoğdu'nin tarihinde kara bir gün. Bir daha yaşanmayacak."

Yaşanmadı. Nerden çağırdılarsa koşullarımı açık açık söyledim. Söylüyorum... Neyse... o kara günden ötürü uzak durdum İzmit'ten. Gözümü kapadım İzmit'ten geçerken.

Bugün gelen yolarkadaşım İzmit'ten değil, Tütünçiftlik'te oturuyormuş zaten... 7 aydır okuyormuş **İnsancıl**'ı. Beni merak ediyormuş. Sözlüklere... ansiklopedilere bakmış... yokmuşum... Bunu hep söylerler bana. Daha önce açıklamıştım. Bir kez daha açıklayayım yeni yolarkadaşlarımız için. 1989'da **Necatigil Sözlüğüne** almak istediler beni. Haksızlık yapıldığını gördüğüm için girmedim. bu işin bir yanı. İkinci yanı şu. Sözlükleri... ansiklopedileri önemsemiyorum. Üçüncü yan, kalıcılık istemiyorum. Şundan ötürü. Yolda görürsünüz... özenle kaldırımı süpürür... bir çöpçü... Ya da bir işçi... sabahtan akşama çalışır. Bizi uzak yollarda götüren sürücü. Sınıfında öğrencilerine bilgi aktaran öğretmen... Biz bu insanları bilmeyiz. Hiçbiri bir sözlükte... bir ansiklopedide yoktur. ben tam tamına onlardan biriyim.

Geçende bir tiyatronun Halkla İlişkiler Yöneticisi "Galamıza gelmediniz" dedi. Doğru. Galalara gitmem. Gidersem eğreti dururum. Batarım. Rahatsız ederim. rahatsız olurlar.

Hiç mi farkım yok çöpçüden... işçiden... öğretmenden. Tek farkım bilinçli olmam. Bugün gelen yolarkadaşım söyledi farkımı, doğruyu yalın bir dille sakıntısızca söylemem. Bu yanım rahatsız eder insanları. Barlarda... galalarda görünenlerin bilinçsizliğine gülen bir çöpçü... Ne rahatsız edici bir durum değil mi. Böyle bir çöpçünün... işçinin... öğretmenin, sistemin bakış açısıyla berbat bir dille hazırlanan sözlüklerde... ansiklopedilerde ne yeri olabilir.

İlle de beni tanımak isteyenler varsa... İşte. Vivaldi'yi... yağmurda yürümeyi... üşümeyi... bulutları... yıldızları... çayı... sigarayı seven bir insan... Öfkeli... hep. Sevgili Ceviz ağacına aşık.

O kadar.

Yarın Ankara'ya hareket ediyoruz. **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nun etkinliği var. **ODTÜ**'de.

11 Aralık Cumartesi

İnsancıl Emekçileri, Ankara'da okurlarıyla birlikte ciddi...samimi bir başarı yarattı. **İnsancıl Emekçisi** B. Sadık Albayrak, perşembe günü **ODTÜ**'de bir söyleyişiye katıldı. Kemal Özer'le. Biz...**İnsancıl Emekçileri,** naptığını...sorulara nasıl yanıt verdiğini merak ediyorduk. Cuma günü **ODTÜ**'de B. Sadık Albayrak'ın başarısını öğrendik. Sevindik.

Cuma gece **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nun gösterisi vardı Arkadaşlarım heyecanlıydı...yönetmenimiz Necmettin Borçetin gergindi. Ama ben rahattım. Çünkü başarı yaratılacaktı...hiç kuşkum yoktu bundan. Öyle oldu.

Ankara'ya cuma günü saat 14.00'de girmeyi düşünüyorduk. İstanbul'dan hareketimiz gecikti. Yolda da lastik patladı. Geciktik...Bizi Ankara'ya Savaş götürdü. Sivas'a da Savaş'la gitmiştik...Savaş, İstanbul'da servis taşımacılığı yapıyor. Nereye gideceksek, bir hafta önce konuşuyoruz...az bir ücretle rahat bir kaptıkaçtıyla bizi götürüyor Ankara'ya 12 kişi gittik. Kızım Zeynep'i de götürdüm.

ODTÜ'ye girdiğimizde saat 17.30'du. Bir saat sonra gösteri başlayacaktı. Hiç dinlenmeden hazırlık çalışması yapıldı...yine de 15 dakika gecikmeyle gösteri başladı. Gösteriden sonra yine hiç dinlenmeden söyleyişe geçildi...Masada benle Necmettin Borçetin vardı. Şunu da söyleyeyim. Gösteriden önce Borçetin. **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nu anlatan kısa bir konuşma yaptı.

Söyleyişi, bir delikanlının söz almasıyla başladı. Delikanlı, "Bazı notlar aldım" dedi...notlarını okudu. "Siz burda ne yapmak istediniz. Ben hiçbir şey anlamadım. Çok sıkıldım. Bize verdiğiniz sıkıntı yüzünden 35 kişi gitti. Ne demek Okuma Tiyatrosu. Ne yapmak istiyorsunuz. Nedir o bağrışlar. Her şey çok kötü"

Delikanlı konuşurken, baktım, yanındakilerde...hepsi dört kişi...konuşmak için hazırlanıyor. Anladım. Sorun **İnsancıl Okuma Tiyatrosu** değil...benle polemiğe girmek istiyorlar.

Önce şunu söyleyeyim. Benle polemiğe girmek mümkün değil. Çünkü sermaye sınıfının... çöküşe giden bir sistemin sözcüsü değilim. Ben, insani kültür mücadelesinin... umudun... direngenliğin ileri noktasındayım. samimi... açık... net. hiçbir gizli oyunun içinde olmadım. Yanlışımla... eksiğimle... doğrumla ortadayım. Kimsenin arkasından konuşmadım. Burda benle bir polemik, insanı istemese bile geriye götürür. Bu açıdan bakıldıkta benle polemik yapan gençleri hemen çözerdim. Çözmedim. Çünkü bir suskunlukta yaşatılmak isteniyor gençler. N'olursa olsun ben konuşulmasından yanayım. **ODTÜ**'de böyle yaptım. Susturucu bir yanıt... bir çözümleme yapmadan gençlere durumlarını gösterdim. Bunu gördüler. Söze ilk başlayan, bir ara "biz şimdi burda geri duruma düştük" dedi. Öbür genç "Evet, biz buraya ön yargıyla geldik" dedi.

Yanıldıkları nokta şuydu. Sistem, her alanda tek bir modele insanı tutsak ediyor... İnsani yaratıcılığı önlüyor. Tiyatro dendi mi, gençleri okullarda tımar ediyor. İşte şöyle konuşacaksın... şöyle bakacaksın diyor. Kimi özel tiyatrolar da kurs açıyor tımar için. Biz sistemin tımarına karşıyız. Bir çöpçü... şivesi sistemce alaya alının biri... kelimeleri ezen-bozan biri **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nda göreve alınır. Biz onu tımar etmeyiz. Biz hayatı çıkarıyoruz. Süsleyip püsleyip düzmece bir hayat çıkarmıyoruz.

Sistemin güzellik anlayışını yıkıyoruz. Tabii bu kolay olmuyor. Bu işin zorluğunu da Necmettin anlattı. Güzel anlattı... Sonra söz öbür seyircilere geldi. Özellikle genç kızlar **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nu ciddi... samimi bir şeklide açımladılar. İlk sözü alan gençlerle sert bir tartışmaya girdiler. Bir genç "Ben, anlamadığım bir çok şeyi **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nun bu göste-

risiyle anladım" dedi. Bir başka genç "Gösteriyi çok beğendim. mutluyum. Bu gösteriye emek verenleri tanımak istiyorum" dedi. Bir başka genç şöyle konuştu. "Bu gösteride yanılsamacı hiçbir yan yok. Herşey güzel... açık. Şimdi düşünüyorum da bu gösteride ben de görev alabilirim"

Uzakta oturan bir genç söz aldı. Yerleşik sanat yapılanmasını eleştirdi önce. Sonra şöyle dedi **İnsancıl Okuma Tiyatrosu** bir fregman değil. Bir bütün. Güzel bir bütün. Sistem dışı."

Benle polemiğe girmek isteyen gençlerden biri, "Türkiye'de sanat enflasyonu var. Siz de bu enflasyona katkı yapmıyor musun" dedi. Bu gence B. Sadık Albayrak yanıt verdi. İyi yanıt verdi.

Tabii bir tartışmalı toplantıyı ayrıntılarıyla anlatmak mümkün değil. Hiç kimse beğenmemiş olsaydı bile amacımıza ulaşmıştık... seyredenlerle birlikte başarı yaratmıştık. Şöyle. İki saate yakın tartışıldı gösteri. Dahası daha önce tanıdığım... Abra Okuma tiyatrosu için umut bağladığım biri... ne acı... o da bir evde oturangillerden biri... evet o evde oturangil bile söz aldı... konuştu. Gerçi evde oturangillerin tek özelliği bol bol konuşmaktır. Ama benim eskiden umut bağladığım bu oturangil, nasıl olmuşsa, sonsuz bir çabayla gösteriye gelmiş... Öbür evde oturangiller ortalıkta görünmediler.

Gösteriden sonra gençler çevremizi sarıverdi... bu işin en güzel yanı. Terli yanaklarımızı öptüler... Benle polemiğe girmek isteyenlere gelince... söyleşiden sonra konuştuk. kızıp kızmadığını sordular. Kızmadım. Çünkü hasmane bir tavırları yoktu. Ankara'da bir dergi çıkarmayı düşünüyorlarmış. "sisteme teslim olmayın" dedim. Sisteme teslim olmazsanız sizi desteklerim.

Bir genç kız "Siz Ankara"ya kırgınsınız ama, inanın birçok ateş tutuşturdunuz Ankara'da. bunu bilmenizi istiyorum" dedi.

Evet Ankara'ya kırgınım. Bu sorunu açmak istemiyorum. Şu bilinsin. Ankara'da "sabık-sakıt" dostlarım beni üzdü. Çok üzdü. Ben, bu dünyada insanın çarçur edilmemesi için mücadele eden biriyim. Böyle oldukta dostlarım beni çarçur etmek isterse, ben buna kırılırım.

Söyleşi bittikten sonra **ODTÜ**'nün konukevine giderken... sevinçli... Gökhan Aktemur'la tanıştım. Gökhan'ın adını duyuyordum... bir kez telefonla da görüştük. ama tanışmamıştık... Bazen böyle oluyor... sevinç geliyor... durmuyor bir sevinç daha. Gökhan Aktemur'la geldi sevinç... Gökhan Aktemur'un **İnsancıl'a** yazmasını istedim. Yazacak. Söz verdi. Güzel yazılarını okuyacağız Aktemur'un.

Bunca sevinçten sonra iki kadeh rakıyı hakettiğimi düşündüm. Konukevine topluca girerken baktım, bir yanımda Zeynep... bir yanımda Neslihan.

Neslihan'a yarın anlatacağım.

12 Aralık Pazar

Türkiye'de etliye sütlüye karışmayan... düşünmeyen... sorgalamayan insan isteniyor. Basın, televizyon, radyo, üniversite bu amaç için kullanılıyor. İnsanın yaratıcılığı bu kuramlarda iğdiş ediliyor. Bilinç dumura uğratılıyor.

Amaç şu. İnsana karşı sorumsuz... bilinçsiz... yat denince yatan... kalk denince kalkan tek tip yaratıklar. Bu yaratıkların insani yaratıcılığı yok. Bilimi yok... edebiyatı yok... tiyatrosu yok... felsefesi yok. Sistemin tımarladığı insanlar yapıyor bu işi. Çoğunluk, tımarlanmış insanların yaptıklarını seyrediyor.

ODTÜ'de bir afiş gösterdiler Adalet Ağaoğlu'nun **Romantik Bir Viyata Sonbaharı** için yapılmış. Afişe baktım. Demek bu duruma geldik dedim. Utandım. Sistem bu duyguyu yerle bir etmiş. Etmeseydi o afiş yapılmazdı.

Biz... **İnsancıl Emekçileri** yüzümüz kızara kızara afişe baktık... güldük yine de. Sistem kendine güvenemiyor. Güvenmiyor. İnsanı tımarlaştırma yolunda yeni yöntemler arıyor... buluyor. Ama her yöntem biraz daha utandırıcı... biraz daha gülünç oluyor. Çünkü sistemin tımarını reddeden insanlar var bu ülkede. Neslihan Şenocak bu reddi yaşayanlardan biri... Neslihan Şenocak'la söyleşiden sonra tanıştık. Geldi. "Sizin için... **İnsancıl** için n'apabilirim" dedi. Sakin bir sesle... gülümser bir yüzle söyledi bunu. "Sizin için... İnsancıl için n'apabilirim" Neslihan böyle der demez büyük fırtınalar esti içimde.

Durum şu sevgideğer okurlarım, Ankara'da. **İnsancıl**'ın önünü kesmek için çok işler yapıldı. Buna karşın zorlu bir mücadeleyle Neslihan'a ulaştık. ODTÜ'lü gençler Ankara'da bu mücadelenin mimarları. Ciddi... samimi çalışmayla Ankara'da **İnsancıl'a** karşı kurulan barikatlar yerlebir oldu. Böylece **İnsancıl Emekçileri,** Neslihan'a ulaştı. Ben, buna, insanın insanla buluşması diyorum. Cuma gecesi ODTÜ'de insan, insanla buluştu. Tımarlanmayı reddeden gençler, **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nun gösterisini her noktada açımladı... Söz alanlar, sanki şurası eksik kalmasın diye işin şu yanı da güzel dediler... konuştular. "Biz burda yapılanı anlamadık" diyen dört genç, insanın insanla buluşmasından ciddi bir şaşkınlığa düştüler. Okurlarımız... yolarkadaşlarımız el üstünde... kem gözden uzak tuttular, **İnsancıl**'ı.

Neslihan işte o gençlerden biri ... **İnsancıl**'ı benimseyen... **İnsancıl'a** el üstünde tutan... **İnsancıl**' kem gözden uzak tuan...

Şu, bilinsin. Türkiye'de sistem, insana karşı. Sistemin edebiyatı, sistemin kültürü bunu saklıyor. Mücadele, saklayıcılarla... insana karşı sistemden kapuşu isteyenler arasında.

Biz... sistemden kopuşu isteyenler... güzel bir dünyada insanın ağız tadıyla yaşamasını isteyenler az değiliz. İnsanla buluştuğumuz noktada sistemden kopuş devrimi başlayacak.

Biz... **İnsancıl Emekçileri** yolarkadaşlarımızla bu noktaya yürüyoruz. İşte Neslihan Şenocak, kopuyu sağlayacak kıvılcım.

Söyleşinin sonunda Necmettin, **İnsan Emekçileri**'ni tohuma benzetti. Ben bunun abartı olduğunu söyledim... Neyiz bir peki... yarısı sararmış yaprak. Kıraç topraklara düşeceğiz. Kıraç topraklar bitekleşecek. Sonra o topraklarda büyük ağaçlar yükselecek.

Şimdi Gökhan'ı... Neslihan'ı... Burak'ı... Tolga'yı... Ankara'da bizi kem gözden koruyan adını bilmediğim yolarkadaşlarımı düşünüyorum. Hep birlikte insani bir güzellik yarattık. Bu güzellikle yaşıyorum.

Ankara'ya cuma günü 17.30'da girdi. Cumartesi günü saat 10.00'da Ankara'dan ayrılırken evde oturangileri düşündüm. Hepsi uyuyordu... Ama onlar hiç uyanmamıştı. Tam canım sıkılıyordu, hepsini uzaklaştırdım içimdem. Neslihan'ı düşündüm. Gecenin ileri bir

saatinde gelen salata... beyaz peynir. Sonra hepimiz sakıntısızca uyudu. Neslihan'a güvendik. Gelip bizi uyandıracak. Bir insana güvenip sakıntısızca uyumanın güzelliği... Neslihan geldi. Tam zamanında uyandırdı bizi. Sonra kahvaltı... Çoktandır özlediğim gülüşlü kahvaltı... Kalkmak istemiyorduk ama, yolumuz uzundu... işimiz vardı.

Güneşle düştük yola...

Şimdi İstanbul'da kar yağıyor. Benle polemiğe girmek isteyen gençleri düşünüyorum. Biri, "Neden Tiyatro Fırtınası yapmadınız" dedi. "**İnsancıl**'ı dikkatle izlemiyorsun. Tiyatro Fırtınası yapıldı" deyince, arkadaşlarına dönüp "buraya gelirken size de sormuştum tiyatro fırtınasının yapılıp, yapılmadığını" dedi ... Bunu duyunca "Benle polemiye gireceksiniz beni iyi tanımalısınız, yoksa böyle olur" dedim.

Söyledim. Polemik iyi oldu. Gençler konuşmalı. Eleştirmeli... yanlış bile olsa. Zaten **İnsancıl** tartışmasız güzel... mutlakçı model göstermiyor. **İnsancıl** sistemin modellerinin mutlakçılığını yıkıyor. Böylece insan "Demek sistemin modeli mutlak değilşim" diyor. Sistemin bilinci yırtılıyor. Necmettin söyledi. "Hangi etkinlikten sonra böyle tartışılıyor" dedi.

Bugün... bu pazar güzel bir gün geçireceğini düşünüyordum. Ama... Polis **Özgür Gündem**'e girmiş çalışanları götürmüş. Gazete kapatılmış. Tatsızlık. Düşünce suç değildir diye kaçyüzbin kez yazıldı. Sistem kabul etmiyor bunu. Düşüncen benim işime yaramazsa sen suçlusun diyor. Yalnız Türkiye'de değil, birçok ülkede böyle bu. Kabul edelim. Çoğunluk, karşı düşüncenin susturulmasından rahatsız değil. Bugün gazetelere baktım. **Cumhuriyet** dışında yorum yok. Bu daha tatsız.

Aslında tartışma heyecanlı bir serüvendir. Bir düşünce söylenir. Karşı çıkılır. Tartışılır. Tartışıldıkta başta bilinmeyen yeni düşünceler çıkar. Bir güzelliktir bu. Sistem her yerde önler bunu. Çünkü maddi çıkarlar yeni güzelliklere elvermez. İnsan, yeni güzelliği görünce, gerçekliği değiştirmek için harekete geçer. İşte bundan ötürü, sözgelimi **Star Sistem**'nin yazarları hiçbir zaman tartışamadı **İnsancıl Emekçiler**'yle. Tartışıldıkta **Star Sistem**'ürünlerinin çirkinliği görünecek. Çirkinlik görünmesin diye ya sustular...ya sövdüler. Çok renkli afişlerle...reklamlarla insanı güdümlemek istiyorlar şimdi. Güdümlenmiş... afişlerle... reklamlarla... ödüllerle dumura uğramış bilinçlerde "önde gelen" sayılmak hiçbirini rahatsız etmiyor.

Bu yapı lime lime çözülecek. İnsan, devrimci bir kopuşla insani güzelliği yaratacak.

13 Aralık Pazartesi

Soğuk bir gecede yazıyorum...sobanın yanında. Soba kelimesini sevmiyorum. Kaba bir kelime. Bundan böyle soba demeyeceğim, ısıtıcı diyeceğim...ısıtan da diyebilirim. Isıtan daha iyi. Isıtan kelimesi dilin kurallarına uyuyor mu bilmiyorum.

Soğuk bir gece...ısıtanın sıcaklığında oturuyorum. **İnsancıl Okuma Tiyatrosu,** çarşamba günü İzmit'te, Üniversiteli gençler çağırdı.

Biliyorsunuz, İzmit'i sevmem. Konferans için çağrılsaydım gitmezdim. Ama **İnsancıl Okuma Tiyatrosu** çağrıldı. Benim hesabımı **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'na karıştırmayı doğru bulmadım.

İnsancıl Okuma Tiyatrosu, İzmit'te **Düşünen Adam**'ı okuyacak. Perşembe günü de **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi**'nde okunacak **Düşünen Adam.**

Bugün, biz, **İnsancıl Emekçiler**i bu işi konuştuk. **İnsancıl Okuma Tiyatrosu,** beş kez okunmuş olacak. Bu konuda düşüncelerimi söyledim. Şöyle. **İnsancıl Okuma Tiyatrosu, Düşünen Adam**'la sınırlı değil. Ama durmaksızın **Düşünen Adam** okunuyor. Sağdan soldan çağrılar geliyor. Bu, **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nu sınırlar.

İkincisi... bu, ilkemize aykırı. **İnsancıl Okuma Tiyatrosu,** şunca yıl mücadele verdi. Mücadele, Cengiz Gündoğdu'nun bir eserini şurda burda okumak için verilmedi.

Üçüncüsü... bu, felsefemize aykırı. **İnsancıl Okuma Tiyatrosu,** birçok eseri deneme niteliğinde çeşitli biçimlerde okudu. **Promete** var... **Promete**'den **Nazım Hikmet**'e var... **Neruda**... **Saltıkov** var. Şimdi **Çehov** geliyor. **Düşünen Adam, İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nun biçimlerinden yalnızca biri. Biz, bu biçimi mutlaklaştıramayız.

Bütün bunların ötesinde durdurucu bir tehlike var. **Düşünen Adam,** böyle tekrar edilirse, **İnsancıl Okuma Tiyatrosu** rant yer. **Düşünen Adam,** beğenildi tartışıldı... oh, gel keyfim gel denir. Oysa **İnsancıl Okuma Tiyatrosu** yeni denemelerle... değişik eserlerle hem kendini hem seyircisini zorlamalı.

İşte bütün bu nedenlerden ötürü şuna karar verildi. **Düşünen Adam**, perşembe günü son kez okunacak.

Bu gece eve gelirken... yolda kar yağsaydı da üşüseydim... evde ısınsaydım dedim. Sonra yakacak fiyatları geldi aklıma. Aman kar yağmasın... hava soğumasın... yoksa evde bile ısınman zor olun dedim...

Güldüm. Soğuk... hep böyle azıcık kal... azıcık üşüt olur mu.

14 Aralık Salı

Birkaç ay sonra ellibir yaşına gireceğim. Gençlik taslamıyorum. Ama kimileri, özellikle dergide arkadaşlarım yaşlı olduğumu unutuyor. Bu akşam, dergiden çıkarken... merdivenlerde... söylendim. Yaşlıyım ben... bunu unutmayın dedim.

Yaşlılık nasıl bir olgu. Bende hastalıklara dirençsizlikle başladı. Geçen ay bir griple onbeş gün uğraştım. Birkaç yıl önce yolculuklarda uyumazdım. Şimdi öyle değil. Ankara dönüşü kaptıkaçtıda uyudum.

Yaşlılıktan korkuyor muyum. Hayır. Korktuğum Türkiye'nin durumu. 25 yıldır kültür dünyasındayım. Yarın yolda yürürken, düşsem bir yerim kırılsa, hastanelerde sürüm sürüm süründürüleceğimi biliyorum. Geçen gün bir dostum. "Bir hekime kalbinizi gösterseniz" dedi. "Gösterelim. Hekim gördü. Sözgelimi hemen 500 milyon verin, ameliyat edelim" dedi. Nolacak" dedim. Dostum sustu.

Bu ülkede dikine dikine yaşayacaksın.

1950'den 1993'e 43 yıl eder. Ne var bu 43 yılda.

1950 Demokrat Parti hareketi... 27 Mayıs 1960... 12 Mart... 12 Eylül... Geldiğimiz nokta. Ülke kanrevan içinde, Coşkun Kırca, **Milliyet**'te önüne gelene vatan haini diyor.

43 yılda toplumsal ihanetler... kişisel ihanetler. Türkiye, her insanın ağız tadıyla yaşadığı bir ülke olabilirdi. Hiç kimsenin öbürünü vatan hainliğiyle suçlamadığı... sanatın her dalında güzel eserlerin yaratıldığı bir ülke.

Ben böyle bir ülkede... bugün Gülhane Parkı'nda bisiklet'le dolaşmak isterdim.

Canımı sıkan yaşlılık değil. Canımı sıkan ağız tadıyla yaşanmadı bu ülkede.

15 Aralık Çarşamba

Dün İzmit...**Kocaeli Üniversitesi Tiyatro Kulubü** çağırdı. Gençlerin özverisi heyecanlandırıyor beni. İzmit'e gidiş-geliş...İzmit'te öğlen yemeği...Sordum. Nerden buldunuz parayı. Öğrenci arkadaşlarından toplamışlar.

Ben, arkadaşlarımı uyardım. Kimse gelmeyebilir dedim. İzmit'in entellektüel gücü düşük...sıfıra yakın...belki sıfır. Tiyatro kulübü yöneticileri söyledi. İç eğitim diye bakmışlar bize...Herkese söylememişler. Elli kişi geldi. Elli kişi bizim için iyi. Fazla kalabalık istemiyoruz. Rahat tartışamıyoruz o zaman.

Saat 17.15'de Necmettin Borçetin'in konuşmasıyla başladı etkinlik. Sonra **Düşünen Adam. Düşünen Adam'dan** sonra benle söyleyişi.

Durum şu. Düşünmesi istenmeyen...düşünmesin diye eğitilen bir gençlik. Sinirlenmeyen...yumuşak yumuşak konuşan...konuşmaya çalışan...terbiyeli gençlik...delikanlı değil...uslukanlı...Oysa gençlerin sinirlenmesini...konuşmasını istiyorum...Söyleşi böyle giderken...uslu uslu...bir uslukanlının sözünü kaptım. İşlerliğini yitirmiş...köhne bir kelime kullandı. Zaten hepsi egemen dilin içinde..."Senin üstüne bir çarpı işareti çekiyorum" dedim. Deyince uslukanlının beti benzi gitti...sinirlendi. Bastırdım bunun üstüne. Daha sözümü bitirmeden "Ben de sana çarpı çekiyorum" diye bağırdı. Ben de bağırdım. "Senin bana çarpı çekmenin bir anlamı yok, benim sana çarpı çekmemim bir anlamı var" İyice sinirlendi. Uslukanlılar dellenmeye başladı. Biri oyunda çözüm yok" dedi. "Çözümü kabul edecek misin" dedi. "Düşünürüm" dedi. "Tembel...tembel" diye bağırdım..."benim çözümü mü düşüneceğine...kendin...düşünüp çözüm bulsana...

İşte bu sözden sonra gençlerle birbirimize girdik. İyi oldu. Bir tartışma...bir çekişme. Süre olsaydı dörtbeş saat sürerdi çekişme.

Bir genç kız, söyleşi bittikten sonra "Bir ara sizi dövmeyi düşündüm" dedi. Biri bencileyin olmak istiyormuş. "Alay edilmekten. Yalnız kalmaktan...kendine cesur olmaktan korkma" dedim, "bencileyin olmak istiyorsan."

Gençler yerleşik gerçekçilikte umut arıyor. İyi kötü bir gerçeklik var. Belirsiz bir gerçeklik için yaşadığı gerçekliği değiştirmeyi...yıkmayı göze alamıyor. Oysa gerçeklikte umut aranmaz. Bu, sistem içi umuttur. İnsana karşı umuttur. Gerçekliğin yıkılması...kökten yakılması...İşte insani umut.

Dönüşme...düşünme yöntemi...bakış açısı...bunların önemini de anlattım. Tartışmalı...çekişmeli bir toplantı oldu. Bana "Siz bir ütopya adamısınız" dendi. Evet öyleyim. Benim deyişimle uzak yolcuyum...hep yürüyen...güzel dünya için mücadele eden...

Sonra yürüdük gençlerle...Biz **İnsancıl Emekçiler**...gençler...sokakta. .yürüyoruz...Sivas katlini konuşuyoruz...

Gençlerden biri "Hiç mi iyi yan yok. Sizin buraya gelmeniz iyi değil mi" dedi. "Hayır" dedim "İyi değil. 50 yaşındayım. Şimdi bir çay bahçesinde çay içmek isterdim. Vivaldi dinlemek isterdim. Bisiklete binmek isterdim. Ev kirasını düşünmek istemezdim."

Halkevindeydik. Soğuktu. Perde arkası daha soğuktu. Sıramı beklerken dondum. Ellerim...ayaklarım buz kesti. Bir mücadele bu...tamam. Ama iyi değil. Bizler farklı bir iyinin ardındayız.

Saat 21.000'de hareket etti otobüs. İyi bir otobüsmüş. Sıcak. Yola çıkar çıkmaz çikolatalı pastayla sıcak kahve verdiler...Isındık. **İnsancıl Emekçiler**'nin gösterisini...**Düşünen Adam**'ı beğendi gençler. Beni beğendiler mi...bilmem. Önemli değil ama. Uslukanlılar delikanlı oldu ya...yeter. Birkaç gün sonra çoğunluğu yine uslukanlı olur. Az da olsa kimi gençler delikanlı kalır...delikanlı yaşar. Bu önemli işte.

Düşünen Adam, bugün öğleden sonra **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi**'nde gösterilecek. **Kültür** Kulubü çağırdı.

Gece

Bugün **Kültür Kulubü**'nde **İnsancıl Okuma Tiyatrosu**'nu görenler, **İnsancıl Emekçiler**'nin napmak istediğini bilenlerdi. Bu yüzden daha gösterinin ilk dakikalarında okurla bütünleşildi. Bütünleşmeyle insanî yaratıcılığın güzel bir örneği yaratıldı.

Gösteriden sonra söyleyişi...Bir genç, "Gençlere olanak tanıdığınız biliniyor. Gençlerin bir gün sizin pabucunu dama atacağını biliyor musunuz" dedi.

"Biliyorum. Üstelik bekliyorum bunu" dedim.

Cuma gününden beri...Ankara'da...İzmit'te...İstanbul'da gençlerleyim. Evet, sıyırtkanlar var. Ama insanî kültür mücadelesine katkı yapan gençler de var. Bunu, bugün bir kez daha gördüm. Üstelik, gözü görmeyen bir gencin, "**İnsancıl**'ı kutluyorum" dedi. Sevindim. **İnsancıl**'ı kutlamak, insanı, insani yaratıcılığı kutlamak çünkü.

Şimdi müzik üstünde durmak istiyorum. Tek sesli müzik gitgide sinirlendiriyor beni. Türkücüler bağlama çalarken gözünü kapıyor...başını türlü hareketlerle oynatıyor. Bu hareketlere sinirden gülüyorum...para için...alkış için gençlerin duygularıyla...özlemleriyle oynanıyor da ondan sinirleniyorum.

Tek sesli müzik gerçekliği anlatamaz. Sözgelimi, Sivas kıyımını tek sesle anlatamazsınız. Bunun üstünde ciddiyetle durmalıyız. Tek sesle mücadele etmeliyiz.

Gençlere bunu da söyledim.

18 Aralık Cumartesi

Sabah...güneş...yolda...dergiye gelirken Erhan Akyıldız'la Ali Tevfik Berber'i düşündüm. Bu iki insan Askeri Cezaevin'de. Halkı, askerlikten soğutmak için yayın yapmışlar HBB'de...

Şimdi bu tatsızlığı eleştiren yazılar okuyorum. Şunu söylemeliyim. Tatsız durumu eleştiren yazarların samimiyetine inanmıyorum. Bakın, neden. Akyıldız'la Berber'in tutuklanması sonuç. Sonuç, kendiliğinden olmaz. Sonucu bir takım ilişkiler oluşturur. Böyle tatsız sonucu oluşturan ilişkileri üretenler, şimdi tutmuşlar sonucu eleştiriyorlar. Ben, bunları şuna benzetiyorum. Adam, arka kapıdan giriyor, evimizi talan ediyor...sonra ön kapıdan girip üzüntüsünü bildiriyor. **Özgür Gündem**'in kapadıldıkta, bu sonucu oluşturan ilişkileri üretenler üzüntülerini bildirdiler.

Bu tatsızlıkları eleştirenlerin hepsi böyle mi...değil.

Samimi eleştiriler de var. Onların da bilgi yöntemi eksik...sonuçla uğraşıyorlar. Sonucu oluşturan ilişkilerle değil.

Birçok derginin yöneticisi **DGM**'de yargılanıyor. **Özgür Gündem** kapatılıyor. Yazarlar...gazeteciler tutuklanıyor. Söylemek istediğim şu. Bütün bu sonuçları belli ilişkiler oluşturuyor. Böyle tatsız sonuçlarla ezim ezim ezilmek istemiyorsak...ağız tadıyla yaşamak istiyorsak, sonuçları doğuran ilişkilerin üstüne gitmeliyiz...ilişkileri dönüştürmeliyiz.

Sabah...yolda yürüyordum...bunları düşünüyordum...ısıtıyordu güneş...hızlı hızlı yürüyordu insanlar...Sevinsene dedim kendime. İşte güneş var...işte insanların arasındasın...Durdum. Güneşe baktım...insanlara baktım...sevin dedim...hadi sevin.

Sevinemedim. Yürüdüm...kırgın...sinirli...

20 Aralık Pazartesi

Bugün **DGM**'ye gittik Berrin Taş'la. İddianemeyi almak için. Aldık. Neyle suçlandığımızı öğrendik. Biz **İnsancıl**'da **"TC. Devletinin ülkesi ve milletiyiyle bölünmez bütünlüğü aleyhinde propaganda"** yapmışız. **İnsancıl**'ın sahibi yazıişleri sorumlu yönetmeni...arkadaşımız...**İnsancıl Emekçisi** Berrin Taş bu nedenle yargılanacak.

Berrin Taş, iddianemeyi okudu. Bana döndü. "Cengiz Gündoğdu. Bu iddianame hepten yanlış" dedi. "Baksanıza, doğum yılımı bile yanlış yazmışlar. Ben 1950 değil, 1957 doğumluyum."

Güldüm. İşte **İnsancıl Emekçisi** böyle davranır. Tatsız durumda sızlanmaz. Tatsız durumda bile mizahı yakalar.

Hınzır hınzır konuştum. "Yanlış yerleri var ama hepten yanlış değil iddianame. Bakın, bizden saklamışınız ama, yaşınız çıktı ortaya..."

Güldük.

26 Aralık Pazar

Dün gece eve gelirken...yolda...birden yağmur...Sevindim. Zaten sevinçliydim...B. Sadık Albayrak'ı düşünüyordum. O yüzden sevinçliydim.

Bugün bir konferans verdi B. Sadık Albayrak **Genç Ekin Sanat Merkezi**'nde. Sanatta gerçekciliği anlattı. Dikkatle dinledim Albayrak'ı...Konuşması güzeldi...

Bir konuşma ne zaman güzel olur. Konuşması yalnızca olguları anlatıyorsa...bu olguların etmenlerini göstermiyorsa...olgularla olguların...olgularla hakikatların ilişkisini göstermiyorsa, o konuşma güzel olmaz. Albayrak, olguları, hakikatları, ilişkileri anlattı. Böylece bir güzellik yarattı.

Albayrak bir saat konuştu, söyledikleri iki saat tartışıldı...Biliyorsunuz, biz **İnsancıl Emekçileri** tartışmayı önemsiyoruz...suskunluk istemiyoruz.

Bugün **Genç-Ekin**'de dinleyenlerle birlikte bir güzellik yarattı Albayrak. Bunun için sevinçliyim...Ama şunu da söyleyeyim. Böyle sevinçlerimin yanında hemen korku da görülüyor. Bugün de öyle oldu. Bir seviniyorum...bir korkuyorum...Fazla sevinemiyorum. İnsanî mücadele yolunda eski yolarkadaşlarımı düşünüyorum...kanal değiştirenleri...bana sövenleri...Yüreğimin sızlıyor...Acaba diyorum...tatsız bir düşünce...B. Sadık Albayrak da kanal değiştirir mi...bana söver mi...Hasırlarımla birkaç sayılık dergilerde beni ruh hastası ilan eder mi...söver mi bana. Hep bu korku...acılı...İşte bu yüzden sıkı ağazlı yaşadım...yalnız...özelimi anlatamadım kimseye.

Yolda yürüyordum...yağmurla...eski yolarkadaşlarımı düşünüyorum...acı Sadık da eski olur mu...derken...bırak şimdi onları dedim. Sadık'ın yarattığı sevinci yaşa dedim.

Yürüdüm...yağmurla...sevinçle.

27 Aralık Pazartesi

Yağmurlu...rüzgarlı bir gecede yazıyorum. Bu sabah birden bire sevindik Şöyle oldu. Berrin Taş'ın odasında haftalık iş çizelgesini konuşuyordum. Arkadaşlar İşlem odasında, derginin montajını yapıyordu...Koridorda sesler duydum. Odadan çıktım. Dört kişiyle karşılaştım. "Kimi arıyorsunuz dedim. "Cengiz Gündoğdu'yu" dediler. Belli, beni tanımıyorlardı. "Kimsiniz...ne için arıyorsunuz Gündoğdu'yu" dedim sert bir sesle. "Biz" dediler "Yunanistan'dan geliyoruz" Tuhafıma gitti...Yunanistan'dan kim gelir beni görmeye. Neyin, nolduğunu çıkarmaya çalışırken **"Şafak** dergisinden" dediler.

Şafak dergisi...Her ay gelir **İnsancıl**'a. Baştan başa okurum...Gelenler **Şafak** deyince merakım sevince dönüştü hemen. Buyur ettim odama. Tanıştık. Rahmi Ali Mücahit Mümin, Mustafa Tahsinoğlu...şimdi adını unuttuşum bir delikanlı...burda okuyormuş, işletme fakültesinde...

Samimi bir sevgiyle konuşmaya başladık.

Şunu söylemeliyim. Samimi bir merhabayı dünyanın hiçbir maddi değerine değişmem. Milyar çarpı milyarları saniye duraksakmasının elimin tersiyle iterim samimi bir merhaba için. Bundan ötürü Rahmi Ali'nin, Mücahit Mümin'in Mustafa Tahsinoğlu'nun, Ankara'ya giderken bana uğramalarına pek sevindim.

"**İnsancıl** umut veriyor...direngenlik veriyor insana" dediler. "Evet" dedim, "bunun için bize kızanlar var...umuda...direngenliğine kızanlar var."

Şafak dergisini çıkaran dostlarımız bizi Yunanistan'a çağırdılar...Yurtdışına gitmek için bir sürü işlem gerekiyor...bunun zorluğunu anlatırken, yazar arkadaşım Fatma Kethudaoğlu "Ben o işlemleri yaparım. İlkbaharda gideriz" dedi.

Dostlarımızla sanattan...kültürden konuştuk...hep sevgiyle...hep samimi...Sonra gittiler...gideceklerdi tabiî...biliyorum. Sevgiyle gelen gidince bir boşluk bırakıyor...Rahmi Ali Mücahit Mümin, Mustafa Tahsinoğlu...gidince...sevgiyle geldikleri için...bir boşluk bıraktılar...

Şimdi dostaları düşünüyorum...bugün beni sevindirenleri...Hep söylerim. İnsan, insanı bulur. Ergeç bulur. bulunca da kalıcı...ilerletici bir güzellik yaratır.

Yağmurlu...rüzgarlı gecede bugün insanın yarattığı güzelliği düşünüyorum Rahmi Ali, Mücahit Mümin, Mustafa Tahsinoğlu...sağolun.

Ben, kültür emekçilerinin böyle güzellikler yaratmalarını istedim. Ama kültürün alikıran başkesenleri hep önledi bunu. Ama insan önünde sonunda kalıcı ilerletici güzelliği yaratacak. Bugün...bu kaçgun an an yaşanıyor ilerletici...kalıcı güzellikler. Ama bu, bir gün hayatın bütünü olacak İşte o gün insan, insan olmanın gururuna...onurunu...tadını yaşayacak... Mahkemeler...hapishaneler...hastaneler kalkacak. Birçok meslek yok olacak...İnsan, hayatın her dakikasında yeni mutluluklarla yaşayacak.

Bu eserle ilgili tek bir satır yazılmadı...sanatta
star sistemi bu eseri yok
saydı...görmedi...göstermedi. Ama
okur...yolarkadaşlarımız bu eseri, bütün
engellemelere karşın aradı...buldu...aldı...

Cengiz Gündoğdu'nun

R Ü Z G A R

adlı eseri tükendi...Sevgideğer okurlarımıza
teşekkür ediyoruz.

İ N S A N C I L

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi:

Seni Özledim / **Ayten Mutlu**	20.000 TL.
Pazar Resimleri / **Ali Ersin Günçe**	20.000 TL.
Cemreye Çağrı /**Cemile Çakır**	20.000 TL.
İnsana Gecikmeden / **Berrin Taş**	20.000 TL.
Ekmekarası Umut / **İdris Atmaca**	20.000 TL.
Bir Ardıç Kuşuyum Ben / **Zerrin Taşpınar Şahin**	20.000 TL.
Dinlenen Cadı / **Nihat Ateş**	20.000 TL.
Açık Gece / **Ömer Bilge**	20.000 TL.
Bir Gün Konuşur Rüzgar / **A. Ersin Günçe**	**20.000 TL.**

ÖYKÜ Dizisi :

Sengisemai Bir Ölüm / **Lütfiye Aydın.**	25.000 TL.
Arka Balkon / **Kezban Özbay**	20.000 TL.
Uzaydan Gelen Kadın / **Fatma Kethüdaoğlu**	**20.000 TL.**

Roman Dizisi:

Proxima Centauri / **Ömer Baytaş**	40.000 TL.
Çağrısız Hayalim / **Kaan Arslanoğlu**	35.000 TL.

Deneme Eleştiri Dizisi:

Rüzgar / **Cengiz Gündoğdu**	30.000 TL.
Denemenin Kıyılarında / **Yusuf Çotuksöken**	30.000 TL.
Gerçekçi Düşünce - Gerçekçi Sanat / **Afşar Timuçin**	30.000 TL.
İnsan Arayışı / **Sadık Albayrak**	35.000 TL.
Ekmek / **Cengiz Gündoğdu**	30.000 TL.

İnsancıl Dergisi : 1. yıl Cildi	250.000 TL.
İnsancıl Dergisi : 2. yıl Cildi	250.000 TL.

ADRES :
Mollafenari Sok. Nadir Han No: 40/42 Kat: 5 34410 Cağaloğlu / İst.
Tel: 511 79 94 - 513 93 99